

Institutul Național de

Studii de Intelligence

RRSI Nr. 16/2016

REVISTA
ROMÂNĂ^{de}
STUDII^{de}
INTELLIGENCE

ACADEMIA NAȚIONALĂ DE INFORMAȚII
„MIHAI VITEAZUL”

REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII DE INTELLIGENCE

**Nr. 16
Decembrie
2016**

Revistă cu prestigiu științific recunoscut
de *Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare*
(CNADTCU), indexată în bazele de date internaționale CEEOL și EBSCO

**București
2016**

Colegiul Editorial

- Eduard HELLVIG**
- director al Serviciului Român de Informații
- George Cristian MAIOR**
- prof. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” și Școala Națională de Studii Politice și Administrative
- Christopher DONNELLY**
- senior fellow Defence Academy din Regatul Unit, director al Institute for Statecraft and Governance, Oxford, Marea Britanie
- Mark PHYTHIAN**
- professor, University of Leicester, Marea Britanie
- Ioan Mircea PAȘCU**
- prof. univ. dr. Școala Națională de Studii Politice și Administrative
- Vasile DÂNCU**
- prof. univ. dr. Universitatea din București, Universitatea Babeș-Bolyai și Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
- Michael ANDREGG**
- professor, St. Thomas University, SUA
- Elaine PRESSMAN**
- senior fellow Patterson School of International Affairs, Carleton University, Canada
- Jan GOLDMAN**
- professor, Tiffin University, SUA
- Sergiu MEDAR**
- prof. univ. dr. Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
- Niculae IANCU**
- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
- Cristian BARNA**
- prof. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
- Ella-Magdalena CIUPERCĂ**
- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
- Cristiana MATEI**
- lecturer Center for Civil-Military Relations din Monterey, SUA
- Iulian CHIFU**
- conf. univ. dr. Școala Națională de Studii Politice și Administrative
- Iulian FOTA**
- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
- Marian SEBE**
- prof. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
- Gabriel SEBE**
- lector univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
- Irena CHIRU**
- prof. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
- Valentin FILIP**
- lect. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Colectivul de redacție

- Redactor-sef: *drd. Daniela BACHES*
Redactor-sef adjunct: *dr. Valentin Ionuț NICULA*
Redactori: *dr. Irena CHIRU*
dr. Karin MEGHEȘAN
dr. Cristina IVAN
dr. Valentin STOIAN
drd. Teodora DOBRE
Laura VĂRTEJARU

Coperta: *Valentin Ionuț NICULA*

CUPRINS

INTELLIGENCE ÎN SECOLUL XXI	5
Bob DE GRAAFF The place of intelligence organizations in political theory.....	7
ANALIZA DE INTELLIGENCE	21
Davide BARBIERI Exploratory intelligence analysis.....	23
Daniela MITU Excelența în analiza de intelligence. Un model de valorificare optimă.....	31
STRATEGII ȘI POLITICI DE SECURITATE.....	43
Cristian NIȚĂ, Valentin STOIAN Strategia națională de apărare: instrument de comunicare a riscului la adresa securității naționale. Origini istorice.....	45
CULTURĂ DE SECURITATE ȘI DIPLOMAȚIE PUBLICĂ	57
Irena CHIRU Percepția socială asupra riscurilor de securitate națională: un ingredient (lipsă) al culturii de securitate	59
Cristina IVAN Percepții de risc, societăți de risc. O analiză culturală a variabilelor culturale contemporane	73
Valentin NICULA, Mihaela TEODOR Percepția riscului și strategii comunicaționale eficiente. Abordări inter-disciplinare și lecții învățate	87
ISTORIE ȘI MEMORIE ÎN INTELLIGENCE.....	97
Mircea STAN Activitatea unității militare de contraspionaj anti-țările socialiste. Experiențe și lecții învățate	99
FOCUS.....	119
Invitație la contribuții – Revista Română de Studii de Intelligence.....	121

INTELLIGENCE ÎN SECOLUL XXI

THE PLACE OF INTELLIGENCE ORGANIZATIONS IN POLITICAL THEORY

Bob DE GRAAFF*

Abstract

Today the realm of intelligence gathering is perceived as involved in bulk or mass surveillance, threatening both privacy and democracy. As political regimes in the West are changing towards more authoritarian or totalitarian control of the acts and thoughts of their citizens this raises the question whether intelligence organizations should serve democracy or the political system. The author traces some of the technological, political and societal developments that have caused this altered state, in which there seems to be little room left for resistance. In spite of this there is some counterveiling power in the form of sousveillance. However, just like other possible constraints, such as oversight committees and to a lesser degree the judiciary, sousveillants do not seem the safeguarding of the rights of citizens. The author concludes that in this respect a big role is to be played by independent academics.

Keywords: *intelligence, security state, surveillance, sousveillance, technology, democracy.*

Mass surveillance versus sousveillance

For a long time terms like “security state”, “intelligence state” or “surveillance state” were reserved for non-democratic states, not belonging to the West.¹ Defining Western democratic states in similar terms was a custom reserved for leftist authors.² Today, however, even establishment authors in the West admit that their state systems can be dubbed “surveillance states”,

---

* Profesor, Netherlands Defense Academy și Universitatea din Utrecht, Olanda.

¹ E.g. Andrei Soldatov & Irina Borogan, *The New Nobility. The Restoration of Russia's Security State and the Enduring Legacy of the KGB*, (New York: Public Affairs, 2010); Xuezhi Guo, *China's Security State* (Cambridge etc.: Cambridge University Press, 2014).

² E.g. Shane Harris, *The Watchers: The Rise of America's Surveillance State* (New York: Penguin); Tom Engelhardt & Glenn Greenwald, *Shadow Government: Surveillance, Secret Wars, and a Global Security State in a Single Superpower World* (Chicago, IL: Haymarket Books, 2014); Glenn Greenwald, *No Place to Hide. Edward Snowden, the NSA, and the U.S. Surveillance State* (New York: Shinchosha/Tsai Fong Book, 2014).

indicating that “[i]t is hard to know where [...] intelligence ends and mass surveillance begins.”³ These possibilities of surveillance will be enhanced by the expansion of the all-invasive Internet of Things. And things will turn even worse since the moment does not seem far away where this surveillance may take the form of bodily intrusion because people will have brain computer interfaces.⁴ No wonder, some would call today “the golden age of intelligence”.⁵

On the opposite of the spectrum, citizens are no longer powerless when it comes to intelligence. The time that official intelligence services held a near-monopoly on intelligence gathering comparable with the government monopoly on the use of violence is definitely over.⁶ In an age of democratization of technology, an age which belongs to the amateur, intelligence organizations no longer have the technological edge over others, which in older James Bond films was epitomized by the gadgets of the geek Q.⁷ We are nearing the situation where every individual can be his own profiler or intelligence organization and where Wilhelm Agrell’s maxim would apply: “If everything is intelligence, nothing is intelligence.”⁸ And thus a situation has developed where even citizens in democratic societies feel threatened by mass surveillance, but on the other hand governments may stand exposed as a result of so-called sousveillance.

Technological changes

All this is, however, not merely the result of technological developments. Behind all this is also a changed idea of the legitimacy of

³ John Hughes-Wilson, *On Intelligence. The History of Espionage and the Secret World* (London: Constable 2016), pp. 159, 303.

⁴ Bob de Graaff, “Pas op voor hersenvredebreuk. Minister Plasterk geeft veiligheidsdiensten grote technologische vrijheid” *De Groene Amsterdammer*, Vol. 139, 10 september 2015, pp. 14-17.

⁵ Michael Morrell, “The importance of intelligence” *The Strategist*, 31 August 2016.

⁶ Bob de Graaff & Cees Wiebes, *Gladio der vrije jongens. Een particuliere geheime dienst in Koude Oorlogstijd* (’s-Gravenhage: Sdu Uitgeverij Koninginnegracht, 1992); Wolfgang Krieger, “US patronage of German postwar intelligence”, in: Loch K. Johnson (ed.), *Handbook of Intelligence Studies* (London and New York: Routledge, 2009), p. 100.

⁷ E.g. Richard A. Best Jr., “The Dilemma of Defense Intelligence”, in: Loch K. Johnson (ed.), *The Oxford Handbook of National Security Intelligence* (Oxford etc: OUP, 2010), p. 431; Bob de Graaff, “De nieuwe burger in de wereld van inlichtingen- en veiligheidsdiensten”, in: René Cuperus en Menno Hurenkamp (ed.), *Omstreden vrijheid. Waartoe een vrije samenleving verplicht* (Amsterdam: Van Gennep, 2015), pp. 213-227; Andrew Keen, *The Cult of the Amateur. How today’s internet is killing our culture and assaulting our economy* (London/Boston: Nicholas Brealey, 2007); Glenn Reynolds, *An Army of Davids. How markets and technology empower ordinary people to beat big media, big government, and other goliaths* (Nashville, TE: Nelson Current, 2006).

⁸ Kris Wheaton, “Top 5 things only spies used to do (but everyone does now)” *Sources and Methods*, 2 July 2012, accessed 15 September 2016 at <http://sourcesandmethods.blogspot.be/2012/07/top-5-things-only-spies-used-to-do-but.html>; Bob de Graaff, “Geheime dienst is God niet”, *De Groene Amsterdammer*, Vol. 138, 13 February 2014, pp. 34-37.

opposition and resistance in a society. I dare to argue that there is a tendency in current western democracies to develop undemocratic features. And this raises the question whether intelligence organizations' main mission is to uphold democracies or to uphold the political order? As long as the political order and democracy coincided, this was no question at all. Nowadays, it is.

If technology is not the only trend to blame, there must have been political, social and mental processes that have either preceded, accompanied or followed technological trends that altered the role intelligence plays in western democratic states.

What follows are some personal observations that are offered as food for thought rather than as thought, let alone intelligence. I will therefore look into the relevant technological developments, societal trends and organizational changes within the intelligence communities that produced this new revolution in intelligence in the West.

Obviously technology has played its role. Intelligence has always served as the eyes and ears of its master and consequently has been about that what could be observed and overheard. With every technological innovation in domains of observation and communication the realm of intelligence has expanded, whether it was the invention of airplanes, satellites, telegraphy or telephony. Intelligence has since long added new ways of snooping to surveillance from behind trees and out of closets.

The revolution in communications in recent decades has certainly caused some of the innovations in intelligence. Especially the Internet, mobile phones and social media have increased the number of communications. But not only that, these new ways of communication were also (until recently) often openly accessible. Sending an email amounted to sending a message on a postcard in earlier times. Many of these messages lacked the erstwhile envelope, which nowadays makes a comeback in the form of encryption. Offered a box of candy the intelligence communities have not refused the treat, thus, as is often the case with gluttons, becoming sufferers of obesity. The intelligence community has demanded an uplifting of all restrictions to get access to the new media and messages. It is indicative that in recent Bond movies Q has been replaced by an IT whizz kid. However, the technological edge is diminishing. Everybody can become a one man's or one woman's jihad hunter or start his own Bellingcat.⁹ Technology becomes democratized, but unfortunately, chances are the breakers will appropriate the latest gadgets

---

⁹ E.g. Anonymous, *Terrorist hunter* (New York: Ecco, 2003); Shannon Rossmiller, *The unexpected patriot* (New York: St. Martin's Griffin, 2013); Thanassis Cambanis, "The jihadi hunters", Boston Globe, 2 October 2014.

before the makers do.¹⁰ The 21st century is the century of the amateur, unfortunately also when it comes to violence.

From intelligence to information

The omnipresence of intelligence is also caused by the fact that the traditional divide between intelligence and information is fading out. It used to be said that intelligence comprised only that information that was reliable, relevant and timely. However, this is not true of the current hunt by intelligence services for big data. Surgical searches for strategic intelligence have given way to a collect-and-see-later-what-is-worth. In spite of the idea that hunters take the place of gatherers in intelligence,¹¹ all agencies have started hoarding and are on the outlook for new storage facilities.

The ubiquity of communications and signals, often geo-locatable, has led to the phenomenon of big data. Big data facilitates inter alia pattern recognition and holds the promise of pre-science, which amounts to the wholly grail of intelligence agencies.¹² Today supermarkets can tell that a customer is probably pregnant even before she herself may know based on a sudden change in shampoo preference. Nowadays McDonalds in the US can predict what customers who enter their driveway will order, based on the brand and the building year of the car they drive and the number of its occupants, with an 85 per cent certainty. I think many spy and terrorist hunters or radicalization watchers would like to be able to do the same. And this is exactly the totalitarian temptation produced by the success stories of big data. One has to be normal in order not to become an anomaly that attracts the attention of surveillants.¹³

---

¹⁰ Martin Rees, *Our final century. Will civilisation survive the twenty-first century?* (London: Arrow Books, 2003), pp. 3, 70; Martin Rees, "We are in denial about catastrophic risks", in: John Brockman (ed.), *What should we be worried about? Real scenarios that keep scientists up at night* (New York etc.: Harper, 2014), pp. 9, 12-13; V. Vinge, "MADness", in: ibidem, p. 7.

¹¹ Charles Cogan, "Hunters not Gatherers: Intelligence in the twenty-first century", in: Len V. Scott and Peter Jackson (ed.), *Understanding Intelligence in the Twenty-First Century. Journeys in Shadows*, (New York/London: Routledge, 2004), 147-161; Philip Lisagor, "Should Intelligence Officers be 'Hunters' or Gatherers'?", *Cicero Magazine*, 13 January, 2015.

¹² Rudi Klausnitzer, *Das Ende des Zufalls. Wie Big Data uns und unser Leben vorhersagbar macht* (Salzburg: Ecowin, 2013); Patrick Tucker, *The naked future. What happens in a world that anticipates your every move?* (New York: Current, 2014).

¹³ Cf. Robert Dover, 'Communication, Privacy and Identity', Robert Dover, Michael S. Goodman and Claudia Hillebrand (ed.), *Routledge Companion to Intelligence Studies* (London/New York: Routledge, 2014), p. 302; Patrick Tucker, "The military is already using Facebook to track your mood", *Defense One*, 2 July 2014; Ben Quinn & James Ball, "US military studied how to influence Twitter users in Darpa-funded research", *The Guardian*, 8 July 2014; Vinu Goel, 'As data overflows online, researchers grapple with ethics', *The New York Times*, 12 August 2014.

The pressure for prevention

Under public pressure that a government's score on fighting terrorism should be near 100 per cent intelligence agencies try to turn commercial tools for patterning customer preferences into government tools for mind-reading, because every failure to apprehend terrorists before they commit their violent act infringes upon the credibility and legitimation of the authorities.¹⁴ And thus governments tend to give their highest priorities to security, giving leeway to budgets, staff and mandates of intelligence organizations.¹⁵ Almost everywhere in the West anonymous phonecards, encryption and professional confidentiality are under threat from government encroachments, thus bringing about 'a prevailing culture where breaching privacy is the norm'.¹⁶

The pressing public demand for outstanding performance has led to preventive actions, again a phenomenon that can be traced elsewhere in society. Especially improvements in medical science and neuro-science have underscored the idea that prevention is better than repairing damage. It is no coincidence that the acronym for the major UK anti-radicalization and anti-terrorism program is PREVENT.

This urge to prevent has also led to the wish to read the thoughts of people. When it comes to jihadism more and more people in western democracies are punished not for what they did but for what they may have intended to do. People are punished because they wrote threatening messages on the Internet, because they seemed to prepare for travel to the Caliphate.

And it is no longer only actual acts or intentions to commit them that have come under scrutiny but also acts of sympathy or apology.¹⁷ Having grown up in the 1960s when I posted pictures of Che Guevarra and Ho Chi Minh in my teenage room and having seen how the capitalist clothing industry has appropriated the image of Che Guevarra, I often wonder why it is that similar acts from teeners showing sympathy for Osma bin Laden or showing the flag of Islamic State are no longer tolerated.

---

¹⁴ Cf. Frank Furedi, *Invitation to terror. The expanding empire of the unknown* (London: Bloomsbury, 2007), pp. xiv, 5, 77; Philip B. Heymann, *Terrorism, freedom and security. Winning without war* (Cambridge: MIT Press, 2003), pp. 135-139.

¹⁵ "Premier Michel: "Veiligheid is topprioriteit"", *Het Laatste Nieuws*, 27 August 2016; Rajeef Syal, "Bulk data collection vital to prevent terrorism in UK, report finds", *The Guardian*, 19 August 2016.

¹⁶ Dover, "Communication", p. 303. Cf. e.g. Joel Harding, "GCHQ Details Cases of When It Would Use Bulk Hacking", *Motherboard*, 19 August 2016.

¹⁷ Bob de Graaff, "Why continue counterterrorism policies if they are hurting?", in: M.Charif Bassiouni and Amna Guellali (ed.), *Jihad: challenges to International and Domestic Law* (The Hague: Hague Academic Press, 2010), pp. 249-273.

The fact that in the UK pleas can be heard for safe open spaces, where people would be allowed to express freely their thoughts,¹⁸ demonstrates how far western democracies have turned into states guarded by thought police. According to Privacy International, an international NGO, the United Kingdom and United States belonged, together with Russia, China and four other Asian states to the category of “endemic surveillance societies”.¹⁹

This trend is all the more worrying because there are technological advances towards brain-computer interfaces. And as intelligence services have successfully pleaded with their governments that there should be no technological limits to their snooping, it may be expected that they will use the fact that it is allowed to them to trespass people’s homes and people’s computers to also burgle their way into their brains.

According to current trends, when it comes to prevention, one is inclined to say: the younger, the better. Just as the medical world is intruding the woman’s womb during her pregnancy to prevent the birth of not so perfect babies, the age at which intelligence services may start meddling into people’s lives is sliding towards early youth. We still do have juvenile justice in most western democracies, but we do not have the same understanding and safeguarding protection for youth when it comes to intelligence gathering.

In the 1960s, 1970s and 1980s those who came into the range of intelligence services, either because of espionage or political violence, were almost naturally already of age. With today’s declining age of terrorist offenders and radicalized youths many minors become legitimate targets. In The Netherlands the General Intelligence and Security Service recently declared that people as young as nine years old may become objects for surveillance especially with an eye to returning children who have grown up in Islamic State’s Caliphate.

The issue of otherness

In the 1960s and ‘70s opposition against political systems came clearly from within. It came more or less from the sons and daughters of those who ruled. Besides a feeling of being of the same blood there was the expectation, whether or not justified, that in due time the radical youth would turn into law-abiding citizens, following in the footsteps of their parents. Today’s

---

¹⁸ “Stop, look, listen: the university’s role in counterterrorism”, accessed 15 September 2016 at <https://www.timeshighereducation.com/features/the-universitys-role-in-counterterrorism-stop-look-and-listen>; R. Sutton, “Preventing Prevent? Challenges to Counter-Radicalisation Policy On Campus”, accessed 15 September at http://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2015/10/Preventing-Prevent_webversion3.pdf; Catherine Bennett, “Why free speech is integral to the intellectual life of our universities”, *The Guardian*, 20 September 2015.

¹⁹ Dover, “Communication”, pp. 297-298.

opposition seems to be easier to cut out from society, to be alienated or foreignized. Everywhere in the West there is a call to take away people's nationality if they have dual passports. And even if they have none. On more than one occasion Dutch authorities have in rather unparliamentary language told people who sympathized with Islamic State or showed their feelings for president Erdogan too enthusiastically "to fuck off" tot heir Islamic State or their country of origin.

The intelligence services are riding on these waves of growing intolerance towards otherness, especially when it can be explained in terms of poor immigrants or Islam. This intolerance is unfortunately partly the result of the liberation that was experienced in the West during the 1960s: the acceptance of women as equal to men, the acceptance of public showings of the female body, the acceptance of homosexuality, the liberation from the churches. Some of those who fought for this kind of liberation and tasted its fruits do not accept that an influx of foreign others turn back the clock. This explains the grim reactions when mosques are erected in western cities or burkinis appear on western beaches. Erstwhile tolerance takes on Talibanesque demonstrations of intolerance when women in burkini's or burkini-like clothing are fined or even ordered to undress. Comparisons with people wearing white socks in sandals or fat men in speedo swimming trunks who could also be forbidden are beside the mark, because they cannot be framed as similar ideological clashes.²⁰

Ideologies transcend geographical boundaries and threats have become transnational. Terrorists are both far away and may be amongst us. This has eraised the boundary between security and intelligence agencies. Intelligence is forward security and security at home demands intelligence.²¹ Whereas the internal security services in the West's democratic society's had a strong tendency to stay within or close to the rule of law, the blurring of the divide between external intelligence an internal security had the tendency to taint the letter with the cowboy-like behavior of the former.

---

²⁰ Boaz Bulbulovitz, "In Wake of Burkini Ban, Muslim Women Demand Criminalization of Fat White Men in Speedos", *The Mideast Beast*, 24 August 2016; Hala Arafa, "The burkini is a toxic ideology, not a dress choice", *The Hill*, 23 August 2016, Sophie Fuggle, "Brigitte Bardot vs, the Burkini", *Foreign Policy*, 23 August 2016; Adam Seligman, "The burkini as a mirror", *Open Democracy*, 25 August 2016; Aurelien Mondon, "Defending the indefensible: France, the burkini affair and the further mainstreaming of racism", *Open Democracy*, 1 September 2016; Rachel Marsden, "France's Burkini Ban a Symptom of Deep Discontent", *Baltimore Sun*, 7 September 2016.

²¹ Bob de Graaff, "Waterboarding, rendition, secret flights and secret prisons: degeneration or fruition of intelligence in the fight against terrorism?", *Revista Română de Studii de Intelligence*, No. 4 (December 2010), pp. 5-14.

Limitless intelligence, endless war

Both armed forces and law enforcement have given way to intelligence, outside as well as inside their organizations. In the armed forces intelligence already sometimes trades its traditional support function for situations in which intel is in the lead and law enforcements at least professes to create intelligence led policing, even though the results may so far be generally disappointing.

Intelligence never ends and knows in principle no boundaries. In combination with war, it has dramatically changed the character of war. War used to be bound in space and time. Today's so-called intel wars are global in reach and eternal in duration.²² They are both the outcome of the changed threat situation and the cause as they perpetuate the idea of threat, instill suspicion and fear and thus legitimate a continuous state of emergency, which in its turn is threatening for certain parts of the population. In the end we enter the sphere where no citizen is innocent until checked and proven not to be guilty. In 2013, exactly 69 years after allied troops landed on Normandy to liberate Europe from totalitarian rule the *New York Times* wrote: "Essentially, the [US] administration is saying that without any individual suspicion of wrongdoing. The government is allowed to know whom Americans are calling every time they make a phone call, for how long they talk and from where."²³ It would be easy to add other measures in other countries that add up to this totalitarian kind of surveillance, such as the possibility to follow people's movements on the basis of their cell phone signals or the the routine registration of license plates. The idea that this is only about metadata and "therefore" harmless was refuted by no one else than former head of the CIA and NSA Michael Hayden: "We kill people based on metadata."²⁴

There was a time when western democracies could enter the arena of human rights with their heads held high and face the competition with authoritarian and totalitarian dictatorships. This time is over. It has become

---

²² Matthew M. Aid, *Intel Wars. The Secret History of the Fight Against Terror* (New York etc.: Bloomsbury Press, 2012); Bob de Graaff, "Waar is de onzichtbare vijand?", *Militaire Spectator*, Vol. 181, No. 1 (2012), pp. 14-24; idem, "Why Kant Is Wrong: The World on its Way to Eternal War", Herman Amersfoort et alia (ed.), *Moral Responsibility & Military Effectiveness, NL ARMS, Netherlands Annual Review of Military Studies, 2013*, (The Hague: Asser Press, 2013), pp. 279-299; idem, "Forever war", *Filosofie & Praktijk*, Spring 2014, pp. 13-23.

²³ Editorial Board, "President Obama's Dragnet", *The New York Times*, 6 June 2013.

²⁴ David Cole, "We kill people based on metadata", *The New York Review of Books*, 10 May 2014. Cf. "NSA can easily find individuals hidden in metadata-study", *RT*, 26 December 2013; What an IP address can reveal about you. A report prepared by the Technology Analysis Branch of the Office of the Privacy Commissioner of Canada, May 2013.

rather easy for dictatorships to hold up a mirror and throw the ball back in 'democracy's' court.

Inhibitions?

Is there reason to become fatalistic about these totalitarian tendencies in the intelligence world of democratic societies? Or can we still detect inhibitory influences?

One such a factor might be reminiscences of authoritarian and totalitarian rule in a country's history. For about half a century the memory of the Second World War and occupation regimes was enough to block developments towards too intrusive governments and intelligence services. Indicative of this trend was the obstruction of the 1970 census in The Netherlands by a campaign under the slogan: 'Before you know it is again so far: one carries a whip, the other a star.' However in the 1990s memories of World War II ceased to be the moral judge over current politics. It was in that context that privacy arguments were no longer able to hinder the introduction of an identity document for Dutch citizens. So, this erosion of citizen's privacy and other individual rights was already taking place before the events of 9/11. It was softened by the way such intrusions were camouflaged thanks to technology. Whereas many citizens would have objected against policemen sitting in a lanternpost opposite their house 24/7, watching their doings, hardly anybody objected against surveillance cameras doing actually the same.

In countries where the memory of totalitarian rule was sometimes still fresh the inhibitions regarding privacy intrusions were sometimes more difficult to sideline. A striking example is Germany, where the reminiscences of both the Nazi and Stasi past are still very vivid. It resulted in much more severe criticism in the wake of the Snowden revelations in Germany than for instance the UK, which lacked a similar past.²⁵

In continental Western Europe a substantial part of the intelligence services' employees had had experience in wartime resistance. And although this may have made them determined to fight totalitarian threats, there was always a certain awareness that one should not become like the Nazi or communist opponent.²⁶ This resulted in several European countries in the decision not to mix intelligence and police functions. However, with the

---

²⁵ E.g. Christoph Scheuermann, "Britain's Blind Faith in Intelligence Agencies", Spiegel OnLine, 21 August 2013.

²⁶ E.g. Eleni Braat, Van oude jongens, de dingen die voorbij gaan ... Een sociale geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (Zoetermeer: AIVD, 2012); Chris Vos et alia, De Geheime Dienst. Verhalen over de BVD (Amsterdam: Boom, 2005).

passing of time and in the light of new threats this so-called *Trennungsgebot* is being eroded, even in Germany.

Apart from memory there are institutional inhibitions against intelligence services leaving the path of democracy. In the past forty years almost all western democratic societies have created some kind of oversight committee and often more than one, independent, parliamentary, judicial or executive. No matter how they are organized, all of these regulatory bodies are under the threat of losing at least part of their function from three sides. First, the privatization of intelligence threatens to bring intelligence functions outside the domain of official oversight. This tendency will only be strengthened by the fact that some technological functions of intelligence organizations, such as datamining, cyber security or social media intelligence will have to be outsourced. Second, an international cooperation between national intelligence services that was thought impossible a few decades ago is taking place; however, oversight committees are organized on a national basis and are therefore ill equipped to investigate international cooperation. And third, as part of the expansion of intelligence other government institutions that are not within the remit of the oversight committees may develop functions that are not checked. And a possible fourth issue would be the lack of the technological know how to control the newly developing functions of intelligence organizations in the field of e.g. signals intelligence or social media intelligence.

Another inhibition to undemocratic turns of intelligence organizations in western democracies would be the judiciary. I have to say that for as far as my knowledge goes judiciaries have been conservative brakes on governments that threw judicial controls and institutional guarantees overboard with remarkable ease. National judiciaries have furthermore been backed up by the European Court of Human Rights, which also forced governments to enact legislation that would carry away the Court's approval.

However, the more complex the doings of intelligence services become the more difficult it will become for judges to form themselves an idea as to the lawfulness, fairness and proportionality of the intelligence services' activities. They will increasingly depend upon the use of expert-witnesses. However, in the past decades a kind of intelligence and security industrial complex has come into being, not unsimilar to the military-industrial complex against which U.S. president Eisenhower warned at the end of his second term. How independent are experts or are they tied in with the government?

This brings in individuals and opposition movements that practice sousveillance and try to resist the fundamental shifts of power between the

individual and the state which the current surveillance practices lead.²⁷ Such people are and will have to be technically proficient. And since not every citizen qualifies for such a position, it may lead to all-out intelligence wars between perpetrators of surveillance and sousveillance, at best with the perpetrators of sousveillance acting on behalf of the other citizens, at worst at his expense.

In light of the way democratic societies and their intelligence services are developing and given the few remaining obstacles left, this underscores the need for independent and autonomous experts in the field of intelligence, preferably from the academic world, that hopefully will remain able to safeguard intellectual freedom. I can think of few places that would be more appropriate to end my presentation with such an entreaty than this conference.

---

²⁷ Editorial Board, "Obama's Dragnet". 100; Ronald J. Deibert, "Deep Probe. The evolution of network intelligence", *Intelligence and National Security*, Vol. 18, No. 4, pp. 186-187; Andy Greenberg, "How to anonymize everything you do online", *Wired*, 17 June 2014.

REFERENCES

1. "Premier Michel: "Veiligheid is topprioriteit"", Het Laatste Nieuws, 27 August 2016; Rajeev Syal, "Bulk data collection vital to prevent terrorism in UK, report finds", The Guardian, 19 August 2016.
2. "Stop, look, listen: the university's role in counterterrorism", accessed 15 September 2016 at <https://www.timeshighereducation.com/features/the-universitys-role-in-counterterrorism-stop-look-and-listen>; R. Sutton, "Preventing Prevent? Challenges to Counter-Radicalisation Policy On Campus", accessed 15 September at http://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2015/10/Preventing-Prevent_webversion3.pdf; Catherine Bennett, "Why free speech is integral to the intellectual life of our universities, The Guardian, 20 September 2015.
3. Andrei Soldatov & Irina Borogan, *The New Nobility. The Restoration of Russia's Security State and the Enduring Legacy of the KGB*, (New York: Public Affairs, 2010); Xuezhong Guo, *China's Security State* (Cambridge etc.: Cambridge University Press, 2014).
4. Anonymous, *Terrorist hunter* (New York: Ecco, 2003); Shannon Rossmiller, *The unexpected patriot* (New York: St. Martin's Griffin, 2013); Thanassis Cambanis, "The jihadi hunters", Boston Globe, 2 October 2014.
5. Boaz Bulbulovitz, "In Wake of Burkini Ban, Muslim Women Demand Criminalization of Fat White Men in Speedos", The Mideast Beast, 24 August 2016; Hala Arafa, "The burkini is a toxic ideology, not a dress choice", The Hill, 23 August 2016, Sophie Fuggle, "Brigitte Bardot vs, the Burkini", Foreign Policy, 23 August 2016; Adam Seligman, "The burkini as a mirror", Open Democracy, 25 August 2016; Aurelien Mondon, "Defending the indefensible: France, the burkini affair and the further mainstreaming of racism", Open Democracy, 1 September 2016; Rachel Marsden, "France's Burkini Ban a Symptom of Deep Discontent", Baltimore Sun, 7 September 2016.
6. Bob de Graaff & Cees Wiebes, *Gladio der vrije jongens. Een particuliere geheime dienst in Koude Oorlogstijd* ('s-Gravenhage: Sdu Uitgeverij Koninginnegracht, 1992; Wolfgang Krieger, "US patronage of German postwar intelligence", in: Loch K. Johnson (ed.), *Handbook of Intelligence Studies* (London and New York: Routledge, 2009), p. 100.
7. Bob de Graaff, "Pas op voor hersenvredebreek. Minister Plasterk geeft veiligheidsdiensten grote technologische vrijheid" De Groene Amsterdammer, Vol. 139, 10 september 2015, pp. 14-17.
8. Bob de Graaff, "Waterboarding, rendition, secret flights and secret prisons: degeneration or fruition of intelligence in the fight against terrorism?", *Revista Română de Studii de Intelligence*, No. 4 (December 2010), pp. 5-14.
9. Bob de Graaff, "Why continue counterterrorism policies if they are hurting?", in: M. Cherif Bassiouni and Amna Guellali (ed.), *Jihad: challenges to International and Domestic Law* (The Hague: Hague Academic Press, 2010), pp. 249-273.
10. Charles Cogan, "Hunters not Gatherers: Intelligence in the twenty-first century", in: Len V. Scott and Peter Jackson (ed.), *Understanding Intelligence in the Twenty-First Century. Journeys in Shadows*, (New York/London: Routledge,

- 2004), 147-161; Philip Lisagor, "Should Intelligence Officers be "Hunters" or Gatherers"?", Cicero Magazine, 13 January, 2015.
11. Christoph Scheuermann, "Britain's Blind Faith in Intelligence Agencies", Spiegel OnLine, 21 August 2013.
  12. David Cole, "We kill people based on metadata", The New York Review of Books, 10 May 2014. Cf. "NSA can easily find individuals hidden in metadata-study", RT, 26 December 2013; What an IP address can reveal about you. A report prepared by the Technology Analysis Branch of the Office of the Privacy Commissioner of Canada, May 2013.
  13. Dover, "Communication", p. 303. Cf. e.g. Joel Harding, "GCHQ Details Cases of When It Would Use Bulk Hacking", Motherboard, 19 August 2016.
  14. Editorial Board, "Obama's Dragnet". 100; Ronald J. Deibert, "Deep Probe. The evolution of network intelligence", Intelligence and National Security, Vol. 18, No. 4, pp. 186-187; Andy Greenberg, "How to anonymize everything you do online", Wired, 17 June 2014.
  15. Editorial Board, "President Obama's Dragnet", The New York Times, 6 June 2013.
  16. Eleni Braat, Van oude jongens, de dingen die voorbij gaan ... Een sociale geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (Zoetermeer: AIVD, 2012); Chris Vos et alia, De Geheime Dienst. Verhalen over de BVD (Amsterdam: Boom, 2005).
  17. Frank Furedi, Invitation to terror. The expanding empire of the unknown (London: Bloomsbury, 2007), pp. xiv, 5, 77; Philip B. Heymann, Terrorism, freedom and security. Winning without war (Cambridge: MIT Press, 2003), pp. 135-139.
  18. John Hughes-Wilson, On Intelligence. The History of Espionage and the Secret World (London: Constable 2016), pp. 159, 303.
  19. Kris Wheaton, "Top 5 things only spies used to do (but everyone does now)" Sources and Methods, 2 July 2012, accessed 15 September 2016 at <http://sourcesandmethods.blogspot.be/2012/07/top-5-things-only-spies-used-to-do-but.html>; Bob de Graaff, "Geheime dienst is God niet", De Groene Amsterdammer, Vol. 138, 13 February 2014, pp. 34-37.
  20. Martin Rees, Our final century. Will civilisation survive the twenty-first century? (London: Arrow Books, 2003), pp. 3, 70; Martin Rees, "We are in denial about catastrophic risks", in: John Brockman (ed.), What should we be worried about? Real scenarios that keep scientists up at night (New York etc.: Harper, 2014), pp. 9, 12-13; V. Vinge, "MADness", in: ibidem, p. 7.
  21. Matthew M. Aid, Intel Wars. The Secret History of the Fight Against Terror (New York etc.: Bloomsbury Press, 2012); Bob de Graaff, "Waar is de onzichtbare vijand?", Militaire Spectator, Vol. 181, No. 1 (2012), pp. 14-24; idem, "Why Kant Is Wrong: The World on its Way to Eternal War", Herman Amersfoort et alia (ed.), Moral Responsibility & Military Effectiveness, NL ARMS, Netherlands Annual Review of Military Studies, 2013, (The Hague: Asser Press, 2013), pp. 279-299; idem, "Forever war", Filosofie & Praktijk, Spring 2014, pp. 13-23.

22. Michael Morrell, "The importance of intelligence" *The Strategist*, 31 August 2016.
23. Robert Dover, 'Communication, Privacy and Identity', Robert Dover, Michael S. Goodman and Claudia Hillebrand (ed.), *Routledge Companion to Intelligence Studies* (London/New York: Routledge, 2014), p. 302; Patrick Tucker, "The military is already using Facebook to track your mood", *Defense One*, 2 July 2014; Ben Quinn & James Ball, "US military studied how to influence Twitter users in Darpa-funded research", *The Guardian*, 8 July 2014; Vindu Goel, 'As data overflows online, researchers grapple with ethics', *The New York Times*, 12 August 2014.
24. Richard A. Best Jr., "The Dilemma of Defense Intelligence", in: Loch K. Johnson (ed.), *The Oxford Handbook of National Security Intelligence* (Oxford etc: OUP, 2010), p. 431; Bob de Graaff, "De nieuwe burger in de wereld van inlichtingen- en veiligheidsdiensten", in: René Cuperus en Menno Hurenkamp (ed.), *Omstreden vrijheid. Waartoe een vrije samenleving verplicht* (Amsterdam: Van Gennep, 2015), pp. 213-227; Andrew Keen, *The Cult of the Amateur. How today's internet is killing our culture and assaulting our economy* (London/Boston: Nicholas Brealey, 2007); Glenn Reynolds, *An Army of Davids. How markets and technology empower ordinary people to beat big media, big government, and other goliaths* (Nashville, TE: Nelson Current, 2006).
25. Rudi Klausnitzer, *Das Ende des Zufalls. Wie Big Data uns und unser Leben vorhersagbar macht* (Salzburg: Ecowin, 2013); Patrick Tucker, *The naked future. What happens in a world that anticipates your every move?* (New York: Current, 2014).
26. Shane Harris, *The Watchers: The Rise of America's Surveillance State* (New York: Penguin); Tom Engelhardt & Glenn Greenwald, *Shadow Government: Surveillance, Secret Wars, and a Global Security State in a Single Superpower World* (Chicago, IL: Haymarket Books, 2014); Glenn Greenwald, *No Place to Hide. Edward Snowden, the NSA, and the U.S. Surveillance State* (New York: Shinchosha/Tsai Fong Book, 2014)

ANALIZA DE INTELLIGENCE

EXPLORATORY INTELLIGENCE ANALISYS

Davide BARBIERI*

Abstract

Traditional data analysis and intelligence analysis are strongly focused on testing hypotheses, which can be either corroborated or rejected by means of collected observations. Still, we must acknowledge that many hypotheses are just assumptions or prejudices, which are unlikely to be supported by evidence. Researchers may therefore select the observations which comply with their ideas, in an attempt to prove they were right in making assumptions. To avoid this pitfall, analysts should not neglect the preliminary steps of exploratory data analysis, by means of which new – and possibly more robust – hypotheses are explored, diminishing the constraints imposed on the analysis by the investigators' creativity. Several descriptive and graphical techniques can be employed by intelligence analysts in order to succeed in this endeavor. This paper will give a summary account of some of them.

Keywords: *hypotheses finding, data exploration, descriptive techniques.*

Introduction

*"Reality, contrary to fiction, does not need to be realistic".
L. Pirandello*

In its simplest form, the intelligence cycle is a five-step process: planning, collection, processing, analysis and dissemination¹. These steps overlap with those of traditional data analysis: state a problem, collect data to study it, process and analyze data, report results. Both of them are specific example of the knowledge production process as described by Popper (2002a, 2002b): problem 1 → hypothesis → test → problem 2... This is a purely deductive process: to address a problem, a tentative solution (hypothesis) is tested. Until it stands the challenge of evidence, the hypothesis is temporarily

---

* Profesor, Universitatea din Ferrara, Italia.

¹ See for example https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/analytic-culture-in-the-u-s-intelligence-community/chapter_4_systems_model.htm

accepted. Otherwise it is rejected. Then, a new problem will arise, possibly more difficult, which will require a more creative solution, thus generating a virtually infinite sequence².

The discovery of antibiotics is a good example: infections caused by bacteria were the problem. Some tentative solutions were tested and soon rejected because there was no evidence of their effect. These outcomes redefined the problem as more difficult. Penicillin was then tested and – since it proved to be effective – it was accepted as a solution to infections. But new problems have arisen, like side effects and antibiotic-resistant bacteria.

According to Popper, no induction process is possible: hypotheses are always *a-priori* and scientists can only test them against evidence. They cannot be *verified* (proved to be true) strictly speaking, but just corroborated by means of the collected data, or rejected. Observations should be selected in order to challenge the current hypothesis, and data are not used to suggest new hypotheses.

This methodological framework has some limitations, including the scientist's creativity and a high risk for confirmation and selection bias. In fact, investigators have the tendency to collect data in order to confirm their hypotheses (Evans 1989, Nickerson 1998) rather than to challenge them. This bias could be avoided if the scientists only tried to counter (*falsify*, in Popper's terms) their hypotheses, which is not always the case³.

Exploratory data analysis

John Tukey (1915 – 2000) was aware of the fact that traditional statistical analysis was mainly focused on hypotheses testing (*confirmatory data analysis*, CDA) rather than hypotheses finding. To overcome this pitfall, he suggested the adoption of *exploratory data analysis* (EDA, Tukey 1977). In his own words, EDA is a “detective work” and as such may bear several similarities with intelligence analysis. In this paper, I shall first describe the main features of EDA and then show some examples of how it can be applied to intelligence in order to elicit new and possibly more robust hypotheses.

Tukey asserted that EDA is essentially an attitude rather than a set of techniques. The aim of EDA is to find patterns and make tentative hypotheses, which will be later tested by means of CDA (Beherens 1997). In this sense, EDA can be considered a precursor of data mining, which is usually defined as “the process of discovering patterns in data” (Witten and Frank 2005, pp. 5, 9).

The American statistician suggested an extensive adoption of graphical methods, like bar charts, scatter plots and box plots. In particular, he

---

² Popper refused to use the term *cycle*, since problems are always new.

³ According to the Austrian philosopher, a theory can be considered scientific only if it can be falsified (Popper 2002a) – at least in principle – by means of some collected evidence.

supported the use of five-number summaries (minimum, 1st quartile, median, 3rd quartile and maximum) for numerical variables. Such summaries make (almost) no assumptions⁴ about the distribution of data and can be easily represented in graphical form by means of box plots.

As in data mining, the aim of which is to explore new and possibly counter-intuitive hypotheses, the value of a chart is greater if it allows you to see something you have never expected to see, thus overcoming the limits of the scientists' creativity and intuition. The amount of unnecessary and unwarranted assumptions in EDA is low, and thus it is more *data-driven* than *hypothesis-driven* as CDA. Such an exploratory approach will probably produce more robust hypotheses, which will stand the challenge of evidence, and therefore diminish the amount of necessary trials and subsequent errors.

Tukey foresaw the advent of *data science*: the application of both EDA and CDA to large amounts of data (the so called *big data*). Data science comprises data mining, especially in its exploratory phase, and traditional statistics, especially in its confirmatory phase. The two disciplines tend to overlap and complement each other so much that nowadays it is common to refer to both as *statistical learning*⁵. The data science cycle can be synthetically represented as in Figure 1.

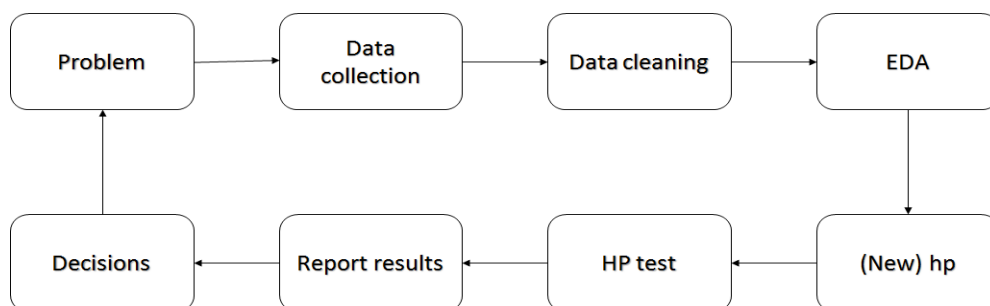

Figure 1. The data science cycle.

The steps from the definition of the problem to EDA are concerned with hypothesis finding, while the following steps are concerned with hypothesis testing, till a final decision is taken (the main aim of data science is

⁴ Some assumptions are needed in order to define outliers: usually, they are considered values lower than $Q1 - 1,5 * IQR$ or greater than $Q3 + 1,5 * IQR$, where $Q1$ is the first quartile, $Q3$ the third quartile and $IQR = Q3 - Q1$ is the interquartile range. Thus, there is no easy way out from a deductive framework, as Popper has always maintained.

⁵ Data mining applies machine learning algorithms to large datasets. For an introduction see James et al. (2015).

decision support). Comparing this cycle to that of intelligence, we can say that data cleaning and preparation are performed in the processing step, while EDA is performed at the beginning of the analysis step.

Since attention is selective (and we cannot collect all possible data), a clear understanding of the problem at hand is always needed. Therefore, some domain specific knowledge (i.e. hypotheses, assumptions) is necessary. Data scientists are not autonomous in their task, but they need the collaboration of other scientists, like biologists, medical doctors or intelligence and security experts, according to the nature of the problem to be investigated. Usually though, EDA improves the understanding of the problem and increases domain specific knowledge. Also, when large datasets are available, a lot of data cleaning and pre-processing is needed, in order to get rid of unwanted noise and to prepare data for subsequent analysis.

Hypothesis testing has often been described as a trial, where the null or starting hypothesis (innocence) is supported by the evidence brought to court by the lawyer, and challenged by the evidence brought by the prosecutor, who endorses the alternative or competing hypothesis (guilt). The goal of CDA is to support the final decision (i.e. the verdict). EDA instead can be likened to indictment.

EDA and its applications to intelligence analysis

In order to describe a possible application of EDA to intelligence analysis, the RAND database, openly available to all researchers, was downloaded from the corporation's website⁶. The database contains a list of all terrorist attacks worldwide since 1968. A subset including 10 years, from 2000 to 2009, of attacks in Italy was selected. A total of 141 attacks was included. Each record in the dataset, corresponding to one observation (i.e. a terrorist attack) was described by means of the following fields (attributes): date, city, perpetrator, weapon, injuries and fatalities. MS Excel was used to store, clean and analyze the data. Dates had to be formatted according to a unique standard.

Bar charts and Pareto charts

A first analysis displays the distribution, in order of diminishing frequency, of terrorist attacks per perpetrator. All groups were aggregated according to the following classification: anarchists, communists, pro-Palestinians, autonomists and others. In case the attack was not claimed or the terrorist group was not identified by investigators, the perpetrator was labeled *unknown*. A cumulative frequency curve (*ogive*) was added to the bar chart, as in Pareto charts. Results are shown in Figure 2.

---

⁶ <http://www.rand.org/nsrd/projects/terrorism-incidents/download.html>

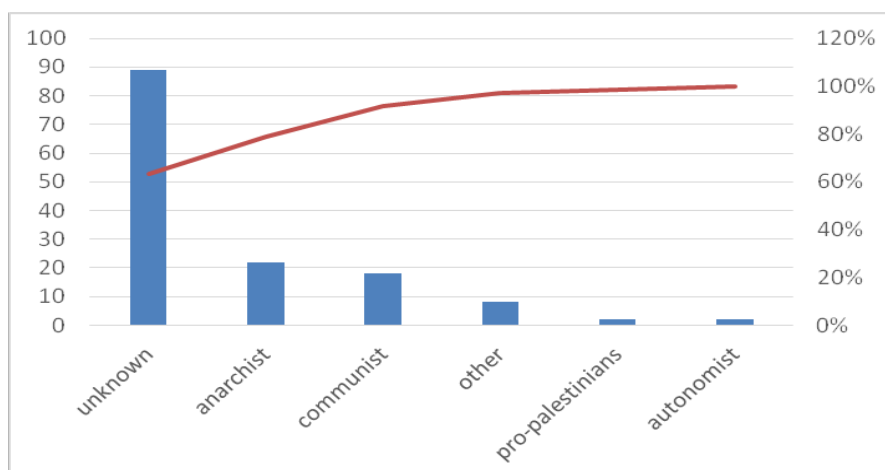

Figure 2. Terrorist attacks by perpetrator.

Absolute frequencies (counts) are displayed on the left y-axis, while cumulative frequencies are displayed on the right y-axis. Pareto charts are an important decision support tool, which allow policy makers to allocate wisely their limited resources (time, personnel, money, technology etc.). In this case, no matter how many resources were engaged to monitor political extremists, the majority of attacks (63%) was not claimed. Probably, more resources should be allocated to preliminary investigations.

Scatter plots and correlations

A second exploratory analysis tries to correlate⁷ the population of 10 cities and the number of terrorist attacks. Data are shown in Table 1.

City	Population (k)	Attacks	Relative freq.
Milan	1,345	26	31%
Rome	2,864	18	22%
Genoa	586	7	8%
Turin	890	7	8%
Bologna	386	6	7%
Cagliari	154	5	6%
Florence	382	5	6%

⁷ For an introduction to correlation and regression, see Mann 2010, pp. 565-623.

Pisa	89	3	4%
Treviso	83	3	4%
Viterbo	67	3	4%
Total		83	

Table 1. First 10 cities by number of terrorist attacks.

This analysis can be performed graphically by means of a scatter plot and a fitted line, as in Figure 3. Population is shown on the x-axis while the number of attacks on the y-axis.

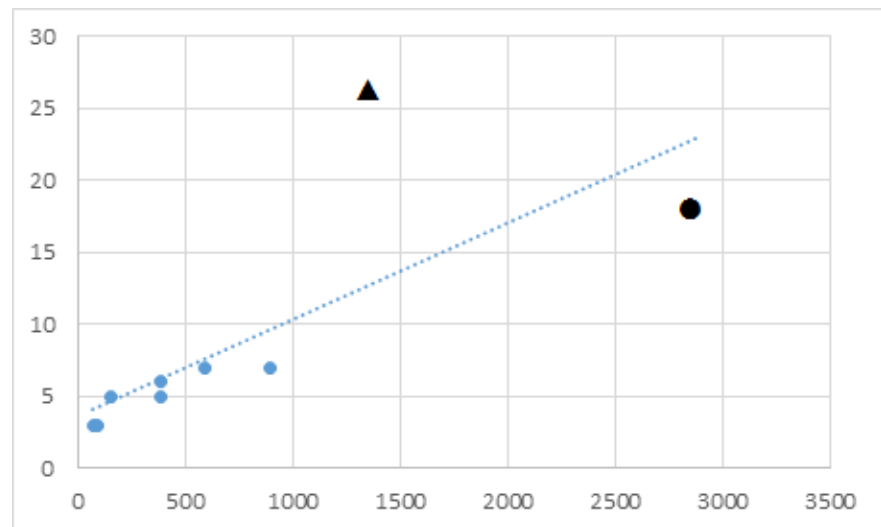

Figure 3. Correlation between population and number of attacks.

There seems to be a linear correlation between the population and the number of terrorist attacks. Still, the number of attacks in Milan (▲) is evidently higher than expected. Rome (●) is instead in line with other smaller cities. This fact was not immediately evident from the database itself.

Time series analysis

Time series analysis⁸ is not a typical EDA technique, but it can be used effectively to explore the data. In the following example (Figure 4), attacks are aggregated by year (segmented line; it must be considered that a terrorist

⁸ For an introduction see Brockwell and Davis (2002).

attack is a fairly rare – even if tragic – event). Moving average⁹ (n=3) is shown by means of a smoothed line, and the trend as a dotted line. It is evident – regardless of the common perception – that after a peak in the early 2000s, attacks were diminishing, at least until 2008.

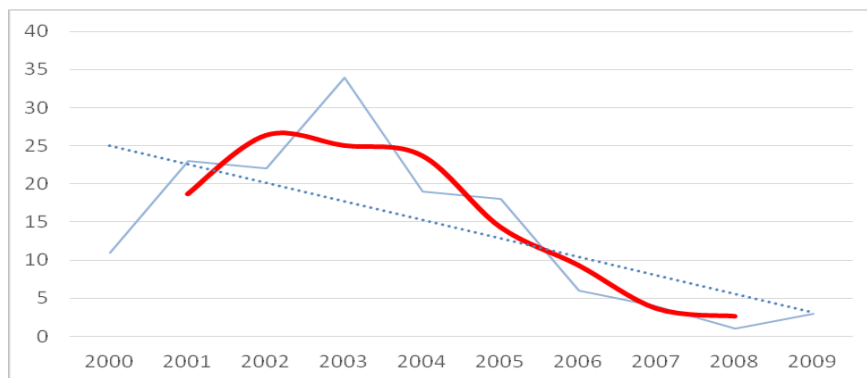

Figure 4. Time series of terrorist attacks from year 2000 to 2009.

Time series analysis can eventually find some periodicity in the sequence of events. Periodicity can be leveraged for prediction, risk assessment, and to optimize resource allocation (Barbieri 2016).

Spurious correlations

Especially when exploring large amounts of data, the probability to find some *spurious* (i.e. non-causal) correlations is very high¹⁰. As it is often stated by statisticians, *correlation is not causation*. The aim of science is to *explain* (i.e. to find cause-and-effect relationships) the observed phenomenon, be it terrorism, finance, or epidemiology. Nonetheless, this is not necessarily the main purpose of intelligence analysis.

While allowing scientists (criminologists or psychiatrists, economists, medical doctors etc.) to find an explanation for the extrapolated patterns, intelligence agencies can immediately leverage the newly acquired information to further their investigative activities. Similarly, marketing experts use the correlations found in collected data to improve their business, by means, for example, of cross- and up-selling.

On the one hand, not all correlations are useful to understand and explain a phenomenon, on the other not all correlations which appear

⁹ The mean of n data around the central value.

¹⁰ For some examples see: <http://tylervigen.com/spurious-correlations>

counter-intuitive or contrary to established scientific knowledge should be rejected. Real progress usually goes against the traditional explanations and the history of science is scattered of such cases.

Conclusions

The techniques described in this paper can be used by intelligence analysts to explore and investigate their data prior to establishing the competing hypotheses to be tested. Most of the conjectures which may be done after the adoption of some graphic and descriptive techniques could not be envisaged or assessed by simply looking at the hundreds (or thousands, in many cases) lines of a dataset, since the underlying patterns and information are not immediately visible to the human eye.

Relying solely on the creativity and intuition of the analysts can be a serious limiting factor, especially after the most obvious hypotheses have already been taken into proper consideration. Time spent looking at the data, exploring possible patterns, is always useful. The bottom line, which supports EDA as an investigative tool, is that reality can be less *intuitive* than expected, and therefore CDA alone may fail to give a comprehensive picture of the problem at hand and of its possible solutions.

References

1. Barbieri D, Air terrorist attacks: A time series analysis, ARMLET, Bucharest (Romania), 21-23 September 2016.
2. Beherens JT, Principles and procedures of exploratory data analysis, *Psychological Methods*, 2(2): 131-160, 1997.
3. Brockwell PJ and Davis RA, *Introduction to time series and forecasting*, Springer, New York (USA), 2nd edition, 2002.
4. Evans J St B T, *Bias in human reasoning: Causes and consequences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1989.
5. James G, Witten D, Hastie T, Tibshirani R, *An Introduction to Statistical Learning*, Springer, New York (USA), 6th edition, 2015.
6. Mann PS, *Introductory Statistics*, John Wiley & Sons, Hoboken (NJ), USA, 2010.
7. Nickerson R S, Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises, *Review of General Psychology*, 2(2): 175–220, June 1998.
8. Popper K, *Conjectures and Refutations*, Routledge, New York (USA) 2002a.
9. Popper K, *The Logic of Scientific Discovery*, Routledge, London (UK) and New York (USA), 2nd ed, 2002b.
10. Tukey J, *Exploratory Data Analysis*, Pearson, 1st ed, 1977.
11. Witten IH and Frank E, *Data Mining: Practical Machine Learning Tools and Techniques*, 2nd ed., Morgan Kaufmann Publishers (Elsevier), San Francisco, CA (USA), 2005.

EXCELENȚA ÎN ANALIZA DE INTELLIGENCE. UN MODEL DE VALORIFICARE OPTIMĂ

Daniela MITU¹

“Thinking analytically is a skill like carpentry or driving a car. It can be thought, it can be learned, and it can improve with practice. But like many other skills, such as riding a bike, it is not learned by sitting in a classroom and being told how to do it. Analysts learn by doing. Most people achieve at least a minimally acceptable level of analytical performance with little conscious effort beyond completing their education. With much effort and hard work, however, analysts can achieve a level of excellence beyond what comes naturally” (Heuer, 1999, p. 2).

Abstract

The quality of the analytical process and product has always found itself at the core of intelligence theoreticians and practitioners’ interests. Different types of measurement, criteria or indicators to assess and validate the analysis have been proposed. The solutions differ from one intelligence system to another and are established according to the organization, country or national security objectives.

Intelligence analysis excellence is focused on the human resource, the main asset of the intangible economy, but also on the organization as a whole, as an effort and outcome altogether. Excellence depends on organization management, strategic vision, staff policy, relation between motivation and reward of employees on the one hand, and their education and specialized training, on the other hand.

This article intends to settle, first, a conceptual delimitation among different thresholds of analysis quality, by clearly distinguishing among efficiency, efficacy, proficiency, and excellence. Secondly, it argues the need to take into account excellence in analysis both in terms of its development as integrated and coherent activity of the intelligence organization and its measurement in the evaluation of a complex process. Last but not least, guidelines are outlined to achieve an optimal model of harnessing intelligence analysis excellence.

Keyword: *excellence, performance, intelligence analysis, evaluation, human resource, management.*

---

¹ Dr. Daniela Mitu este lector în cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”.

1. Paradoxul excelenței

Aproape toate documentele strategice și programatice ale comunităților ori serviciilor de intelligence emise în ultimii zece ani promovează excelența în activitatea de informații.

De regulă, aceasta este asociată, la nivelul organizației, cu evitarea eșecurilor, respectiv succesul misiunilor desfășurate pe teritoriul național pentru atingerea obiectivelor de securitate, respectiv evitarea surprizelor de natură strategică. În cea mai simplă formă și urmând firul logic al fluxului informațional, de la solicitările adresate de beneficiari și identificarea nevoilor de informare ale acestora, până la răspunsul oferit de către sistemul de intelligence, pentru atingerea dezideratelor mai sus amintite, este nevoie ca producătorii de informații și cunoaștere, în speță analiștii, să transmită în timp oportun informații către beneficiari, care să conțină elementele necesare adoptării celor mai bune decizii.

Rolul serviciilor de informații în asigurarea securității naționale este decisiv, prin generarea cunoașterii necesare, în baza căreia sunt adoptate măsurile la nivel național, iar performanța în intelligence nu poate fi separată de „politica externă a unui stat și nici de operațiunile militare” ale acestuia (Odom, 2003, p. 186).

Din cercetarea efectuată, a reieșit că, există puține definiții a ceea ce înseamnă excelența în intelligence, semnificația acesteia rezultând indirect dintr-un cumul de factori determinanți ai activității și de (pre)condiții specifice de lucru: natura proceselor parcurse pentru a răspunde solicitărilor beneficiarilor, caracteristicile pe care trebuie să le aibă produsele diseminate, rolurile atribuite analistului, maniera în care organizațiile de intelligence își planifică strategiile pentru a face față diferitelor provocări (de securitate, tehnologice, informaționale etc.) și, nu în ultimă instanță, modul în care se raportează la beneficiari.

Nu am identificat un model sau sistem integrat care să fi fost diseminat în spațiul public și care, să poată fi aplicat sau adaptat nevoilor interne, realităților cu care se confruntă fiecare instituție de intelligence, deci și celor din spațiul românesc. Această situație este determinată, pe de o parte, de faptul că referirile la excelența în activitatea de informații conțin mai degrabă o serie de recomandări în acest sens, fiind dificilă enunțarea unor direcții clare de acțiune. Pe de altă parte, puținele soluții ori modele prezentate sunt integrate sistemelor naționale, fiind parte a unor ample strategii de promovare a obiectivelor de securitate și intelligence ale națiunilor, comunităților sau instituțiilor guvernamentale, trebuind, așadar, „citite” în context și particularizate la un moment anume din evoluția acestora.

2. Pragurile calității

Eficiența este un indicator de măsurare a calității activității, stabilit pe baza relației, a raportului dintre eforturi sau *input*-uri și efecte sau *output*-uri. Potrivit definițiilor cuprinse în lucrări de specialitate din domeniul economic, eficiența poate fi atinsă prin maximizarea rezultatelor unei acțiuni în relație cu resursele utilizate. Aceasta se poate măsura prin estimarea costurilor, a resurselor pe care le consumă efortul depus (*input*-ului), estimarea rezultatelor (*output*-ului) și compararea celor două rezultate (Mihaiu *et alii*, 2010, p. 132). În general, managerii capabili să minimizeze costul resurselor necesare pentru atingerea obiectivelor acționează eficient.

Potrivit lui Peter Drucker, nu există eficiență fără eficacitate, fiind mult mai important să faci bine ceea ce ți-ai propus (eficacitatea), decât să faci bine ceva ce nu trebuie să faci neapărat (Drucker, 2001, p. 147). Relația, așadar, dintre eficacitate și eficiență este că prima reprezintă o condiție pentru a o atinge pe cea de-a doua (Mihaiu *et alii*, 2010, p. 136).

Performanța activității, fie că vorbim de sectorul public sau de cel privat, reprezintă relația dintre obiective, instrumente și rezultate excepționale (Profiroiu, 2001, p. 8), înregistrate în mod constant. Privită în detaliu, performanța reprezintă suma eficienței, eficacității, calității, productivității, calității mediului de lucru, inovării și profitabilității (Sink și Tuttle, 1989).

În literatura de specialitate, au fost propuși, de-a lungul timpului, mai mulți indicatori ai performanței, aplicați îndeosebi sferei private, precum flexibilitatea, calitatea *output*-ului, costurile, gradul de mulțumire a angajaților, gradul de mulțumire a clienților, productivitatea, gradul de inovare etc. (Paliszkievicz *et alii*, 2015, p. 22). Pe de altă parte, asociind conceptul cu sfera sportului, performanța presupune rezultate deosebite, dar și expertiză, dezvoltarea de abilități și competențe specifice, pregătire continuă, exercițiu, talent, imaginație, determinare.

În topul ierarhiei acestor praguri ale calității se situează excelența, pe care o apreciem ca fiind punctul maxim al dezvoltării și auditării (validării) oricărui tip de activitate.

În sfera de intelligence, atât eficiența, cât și eficacitatea se pot traduce prin capacitatea de utilizare a resurselor, instrumentelor și capacităților deținute, la nivel de organizație, diviziune a acesteia sau individ, pentru gestionarea optimă a sarcinilor alocate și în acord cu misiunile stabilite.

În termeni pur lucrativi, eficiența în intelligence poate fi considerată relația dintre eforturile (financiare, logistice, umane, informaționale etc.) și timpul alocat pentru funcționarea în parametri optimi a organizației, pe de o parte, și rezultatele obținute (produse oferite beneficiarilor, respectiv efectele deciziilor acestora în planul securității), pe de altă parte. Eficacitatea înseamnă

abilitatea de a alege obiective corecte, în raport cu nevoile beneficiarilor și misiunea organizației.

În fine, performanța și excelența în intelligence presupun asigurarea constantă a unei calități la cel mai înalt nivel a activității desfășurate și a rezultatelor obținute, în conformitate cu cele mai riguroase standarde.

3. Între utopie și realitate

3.1. *Batting average* sau *fielding percentage*?

Fiind vorba despre un sector public și, mai mult, unul care produce informație și cunoaștere, și nu bunuri, instrumentele de măsurare a calității produselor din mediul privat nu se pot aplica în cazul organizațiilor de intelligence. Este nevoie, așadar, de identificarea unor modalități proprii de dezvoltare și evaluare a calității activității în domeniu, cu atât mai mult a excelenței.

Dezvoltarea calității procesului și produsului analitic, respectiv stabilirea unor parametri în funcție de care să fie apreciat modul în care este realizată analiza, este dificil de obținut, majoritatea soluțiilor propuse, cel puțin a celor din spațiul anglo-american, dovedindu-se a fi insuficiente (Marrin, 2012). De altfel, potrivit experților, chiar și în situația îndeplinirii tuturor standardelor, aceasta nu conduce în mod automat la obținerea excelenței în analiză, acuratețea și eficiența produselor analitice fiind aspecte dificil de evaluat și, ca atare, de utilizat în măsurarea performanței (Gentry, 2015).

Principala motivație constă în faptul că, după cum arată Mark Lowenthal (2013, p. 35), „analiza este un proces intelectual”, nu unul „mecanic”, în care, aplicând „formula” potrivită, se ajunge la rezultatul dorit, și, prin însăși natura ei, nu poate fi cuantificată, nu i se poate măsura eficiența sau performanța și, în plus, este normal să fie supusă erorilor și eșecurilor (Lowenthal și Marks, 2015).

Ca soluție la această provocare, Richard Betts (1987), unul dintre promotorii relativismului în intelligence, a propus aplicarea standardelor ori criteriilor relative, în vederea evaluării analizei ca proces și produs.

Pentru a explica acest concept, Betts realizează o analogie cu jocul de baseball și face diferența dintre *fielding percentage*, unde orice altceva în afară de perfecțiune este considerat eroare, și *batting average*, care permite o marjă mai largă de a califica activitatea și rezultatele acesteia. *Batting average* sau standardele relative ar fi, în opinia autorului, un bun indicator al evaluării activității unei organizații de intelligence în zona de analiză. Pe aceleași coordonate se încadrează și John A. Gentry, printre puținii care au investigat performanța în analiza de intelligence, potrivit căruia standardele sunt bune

atâta timp cât este nevoie de atingerea unui „nivel acceptabil” al analizei și „evitarea unor erori dramatice” (Gentry, 2015).

Suntem de acord cu argumentele de la care autorii pornesc în susținerea necesității standardelor relative în analiza de intelligence: a) analiza este un proces cognitiv, și, deci, ca atare dificil de evaluat; b) orice mod de a „regla” problemele identificate conduce, inevitabil, la alte probleme; c) erorile și eșecurile în intelligence nu pot fi eliminate definitiv, ele sunt inevitabile, așa cum, de altfel, este și incertitudinea ce se află printre cauzele acestora. În această logică a ideilor, am propus o serie de standarde ale analizei (strategic, multidimensional, adaptativ, relațional, transformator), concepute sub forma unui cadru alternativ de a face evaluări, a pune întrebări și a identifica răspunsuri privind calitatea analizei ca proces și produs (Mitu, 2014).

Cu toate acestea, revenind la jocul de baseball, este adevărat că este important să obții media calității, ceea ce dă constanță și certitudine activității derulate, însă, pe de altă parte, este nevoie și să obții puncte importante ca să câștigi. Or, în intelligence, ca de altfel în multe alte domenii de activitate, este relevant să te menții în topul celor mai buni, pe o „piață” marcată de o acerbă competiție. Tradus în termeni specifici, aceasta înseamnă prevenirea și contracararea amenințărilor, anticiparea sau, pe cât posibil, evitarea surprizelor strategice, dezvoltarea constantă a cunoașterii în domeniu, inovare și, nu în ultimul rând, pregătire constantă în fața provocărilor.

Stabilirea unor standarde, criterii sau indicatori ai excelenței în analiza de intelligence este, așadar, esențială în conturarea unui model propriu, adaptat nevoilor și exigențelor de securitate românești, de dezvoltare și evaluare a acesteia.

În opinia noastră, excelența în analiză reprezintă efort și rezultat deopotrivă și depinde în egală măsură de managementul organizației, de viziunea sa strategică, de managementul cunoașterii și al resurselor umane, cât și de fiecare individ, ca parte a angrenajului de intelligence – colectori, analiști, manageri, beneficiari. O evaluare a contribuțiilor în domeniu relevă faptul că, excelența în analiza de intelligence poate fi privită din cel puțin trei perspective – a produsului, a procesului și a resursei umane – pe care le vom detalia mai jos.

3.2. Produsul

Literatura de specialitate oferă puține „rețete” pentru elaborarea unor produse analitice „ca la carte”. Regăsim însă, recomandări pe care analiștii trebuie să le urmeze, în vederea obținerii unor rezultate de înaltă calitate.

Identificarea unor criterii de evaluare a analizei de intelligence, ca proces și produs, a intrat în sfera preocupărilor teoreticienilor și practicienilor

încă de la începuturile dezvoltării unei teorii în acest domeniu. Eforturile au fost însă disparate, nefiind conturat un cadru comun de abordare, cele mai vizibile rezultate în zona publică provenind de pe spațiul anglo-american.

Fiecare serviciu de intelligence își propune, în documente interne de planificare și derulare a activității, proprii parametri de elaborare și evaluare a produselor analitice, stabiliți în funcție de obiective strategice. Parcurgerea literaturii de specialitate relevă un set de elemente comune, criteriile de formă și fond, denumite și standarde analitice, în marja cărora producătorii de informație își prezintă rezultatele.

Unul dintre documentele de referință adesea invocate este *ICD Directive 203, Analytics Standards* (2007), a Comunității americane de intelligence, privind standardele de elaborare și evaluare a produselor informaționale. Aceste standarde au fost concepute de către analiștii americani pentru a atinge un dublu obiectiv: pe de o parte, îmbunătățirea calității analizei, pe de altă parte, oferirea unor repere concrete în conformitate cu care, trebuie să se deruleze procesul de învățare și pregătire în analiză.

Documentul este un ghid extrem util atât analiștilor începători, cât și celor mai experimentați, și conține bune practici și lecții învățate din eșecurile consemnate în istoria intelligence. Criteriile la care se face referire în document sunt cele de care ar trebui să țină cont fiecare analist în elaborarea și diseminarea produselor: obiectivitate, independență politică, promptitudine, utilizarea tuturor surselor de intelligence disponibile, acuratețe, completitudine, claritate și oportunitate în informare.

În fine, rezultatele activității analiștilor trebuie să fie conforme cu solicitările beneficiarilor, să conțină variante optime de decizie, diseminate în timp operativ, în care să fie anticipate riscurile de securitate emergente.

3.3. Procesul

Criteriile privind forma și conținutul produselor informaționale sunt completate de standardele intelectuale referitoare la aplicarea gândirii critice, prin extensie, a celei analitice și a celei creative.

Richard Paul și Linda Elder (2006), teoreticieni ai gândirii critice, au propus o serie de standarde în conformitate cu care este realizată activitatea de analiză, utile în auditarea procesului și produsului rezultat. Contribuția lor aduce un plus de cunoaștere față de cea a predecesorilor, prin faptul că respectivele criterii sunt asociate unui portret ideal al analistului, în care sunt bifate calitățile necesare și obligatorii ale acestuia.

Potrivit lui Paul și Elder, standarde precum claritate, acuratețe, relevanță, logică, amploare, precizie, semnificație, completitudine, corectitudine și profunzime, aplicate elementelor gândirii (identificate drept

scopuri, probleme, puncte de vedere, informații, inferențe, concepte, implicații, ipoteze), conduc la dezvoltarea trăsăturilor intelectuale necesare analistului. Din portretul acestuia nu lipsesc modestia, autonomia, integritatea, curajul intelectual, perseverența, încrederea în rațiune, empatia intelectuală și judecata dreaptă.

Realizarea unui produs analitic, în conformitate cu toate rigorile pe care le presupune această activitate, de către un analist ce are toate trăsăturile menționate anterior creează premisele atingerii performanței, nu însă în mod obligatoriu și obținerea acesteia.

Performanța și excelența în analiză pot fi atinse printr-un angrenaj complex de activități, în cadrul unui sistem integrat, fundamentat pe colaborarea constantă și sinergia între indivizi extrem de bine pregătiți, cu aptitudini și cunoștințe excepționale, care dau dovadă de o profundă judecată analitică și independență intelectuală. La toate acestea, se adaugă, ca precondiții necesare derulării unei activități analitice cu rezultate performante, accesarea la instrumente adecvate, în conformitate cu nevoile și obiectivele propuse – de la baze de date și programe informatice, la aplicarea de metode și tehnici menite a facilita procesele cognitive, a conferi logică și a valida concluziile rezultate.

Cheia obținerii excelenței nu se limitează însă la activitatea derulată de analiști. Maniera în care aceasta este realizată este intrinsec legată de calitățile individuale, de caracteristicile de personalitate ale analiștilor, de modul în care aceștia sunt educați și formați, de o abordare managerială strategică, în care primează gestionarea informației și a cunoașterii, precum și dezvoltarea politicii resurselor umane în conformitate cu obiectivele organizației și cu parcursul profesional și personal al fiecărui individ în parte.

3.4. Resursa umană

Similar altor zone ale activității umane, și în intelligence managementul resurselor umane constituie un element esențial al oricărui sistem de dezvoltare și evaluare a calității. Un punct central al acestuia îl reprezintă coordonarea dintre recrutarea resursei umane / angajarea acesteia (în funcție de obiectivele și resursele organizației), planificarea și urmărirea dezvoltării carierei (ținând cont de obiectivele și resursele serviciului, dar și de pregătirea și așteptările fiecărui individ în parte), dezvoltarea propriu-zisă și menținerea / păstrarea resursei umane în organizație, în vederea valorificării la maximum a potențialului său (bazate pe un raport echilibrat între activitatea desfășurată și recompensele atribuite).

Rezultatul? În spatele acestor direcții de management, se află un cumul de procese, menite a conduce la conturarea unui profil de excepție al analiștilor – un fel de *knowledge workers* (Drucker, 1999) sau *knomadici*,

indivizi capabili să performeze în diferite circumstanțe, în situații de criză, al căror principal capital este cunoașterea, indivizi apti de a face interpretări, de a sintetiza, de a analiza, de a face legături între date și informații, de a evalua situații complexe, trenduri și implicații posibile (Reinhardt *et alii*, 2011), „persoane creative, imaginative și inovative, care pot lucra cu aproape oricine, oricând și oriunde” (Moravec, ed., 2013, p. 7).

Acest tipar al lucrătorului este în bună măsură diferit de cel caracteristic societății industriale, determinat de un set specific de activități și roluri bine stabilite, care nu se schimbau până la sfârșitul carierei. Teoretic cel puțin, imaginea *knomadic*-ului agil nu este însă departe de cea a unei mașinării umane, capabile să performeze în zone diferite de cunoaștere, gândire și acțiune. În realitate, dincolo de aptitudinile personale și abilitățile profesionale, pe care ar trebui să le dețină fiecare analist (imaginație, spirit critic, curiozitate, memorie excelentă, flexibilitate, rigoare, etică, capacitate de lucru în echipă, de sintetizare a unui volum mare de date, de utilizare de instrumente analitice și multe altele), pentru atingerea celui mai înalt prag al calității în analiză, este nevoie de ceva mai mult – de o extraordinară auto-determinare pentru depășirea propriei condiții, a statutului și poziției în organizație, de auto-determinarea de a învăța constant și de a fi în permanentă competiție cu sine și cu ceilalți. Or, aceste calități sunt cu atât mai necesare în ritmul actual al evoluției umane, tehnologice și informaționale, în care „doar cei care învață, se adaptează și se schimbă de la un moment la altul, vor supraviețui” (Wheatley, 2007, p. 145).

4. Dezvoltarea și evaluarea excelenței

4.1. Propuneri înaintate

În ultimii ani, au fost lansate din partea atât a unor (foști) practicieni, cât și a unor teoreticieni, veniți din zona serviciilor, academică și a organizațiilor nonguvernamentale, mai multe propuneri de dezvoltare și evaluare a activității de analiză. Soluțiile înaintate prezintă însă o serie de dezavantaje sau limite, la care, până în momentul de față, nu au fost găsite răspunsurile necesare. Provocările care decurg din avansarea acestor propuneri țin, în mare parte, de natura procesului analitic despre care am menționat anterior, dificil de măsurat, dar și de faptul că, excelența este rezultatul unui cumul de factori determinanți.

În 2005, Rob Johnston, fost ofițer al CIA, remarca dificultatea punerii în practică a unui sistem de îmbunătățire a performanței în analiză. Autorul prezintă două argumente pentru susținerea acestei idei: în primul rând, relația „conflictuală” dintre secretul specific activității de intelligence și deschiderea de care este nevoie pentru implementarea unui astfel de sistem; în al doilea

rând, necesitatea de a identifica principalele vulnerabilități în activitatea de analiză, respectiv principalele lipsuri ale performanței, care se calculează, potrivit lui Johnston, făcând diferența dintre performanța organizațională ideală și performanța reală a organizației. Autorul propune un set de variabile și recomandări, care ar putea constitui un punct de pornire pentru dezvoltarea unui sistem de îmbunătățire a performanței în analiză.

Daniel Zelik, Emily Patterson și David Woods, cercetători la The Ohio State University, au elaborat un model al „suficienței” pentru dezvoltarea și evaluarea performanței în analiză (2007, 2010). Propunerea lor conține o serie de criterii, în raport cu care, pot fi notate produsele analitice (explorarea ipotezelor, căutarea informațiilor, validarea informațiilor, analiza surselor, „senzitivitatea” analizei, colaborarea specialiștilor, sinteza informațiilor, critica explicării). Modelul, după cum admit și autorii, prezintă însă o serie de dezavantaje, precum dificultatea corelării criteriilor cu măsurătoarea, respectiv perspectiva limitată din care aceasta se aplică, nefiind luate în calcul utilitatea produsului pentru beneficiar și gradul de valorificare a informațiilor.

Într-un document programatic al Comunității americane de informații din 2011, *Office of Intelligence and Analysis Strategic Plan*, accentul în evaluarea excelenței activității analitice cade doar pe unele componente ale acesteia, precum *feedback*-ul primit de la beneficiari și pregătirea analiștilor. Astfel, ca posibili indicatori ai performanței și excelenței sunt desemnați: gradul în care produsele analitice răspund solicitărilor de informații ale beneficiarilor și acoperă golurile de informare ale acestora; satisfacția beneficiarilor față de produsele primite; satisfacția beneficiarilor față de suportul analitic oferit de organizație în luarea deciziilor; procentul analiștilor care au participat la diferite sesiuni de pregătire într-o perioadă dată.

Recent, Paul K. Davis (2014), analist la RAND Corporation, a propus modelul FAR, destinat atât analiștilor, cât și managerilor din sistemul de intelligence. FAR se limitează la trei criterii, ce pot fi luate în considerare în dezvoltarea și evaluarea calității analizei și poate fi aplicat la nivel de individ sau de organizație: flexibilitate (în funcție de misiuni, provocări de securitate, obiective și constrângeri); adaptabilitate (capacitatea de a face față unor noi circumstanțe); reziliență (capacitatea de a absorbi șocurile, de orice natură ar fi acestea).

4.2. Pentru un model de valorificare optimă la nivel național a excelenței în analiza de intelligence

Dezvoltarea și evaluarea excelenței în intelligence reprezintă, după cum am arătat anterior, un efort integrat derulat la nivel de organizație. Pentru a avea finalitate, un astfel de efort trebuie inclus într-un cadru mai amplu, cel al sistemului național de securitate. Principalul argument în

susținerea acestei idei este acela că, pentru a răspunde inteligent la actualele provocări și a fi competitiv ca organizație și națiune, atingerea excelenței reprezintă o condiție necesară a supraviețuirii oricărui sistem. În acest *puzzle* de condiționări, acțiuni și rezultate, își găsește locul și excelența în analiza de intelligence.

Apreciem, așadar, ca necesare elaborarea și implementarea unui model autohton de valorificare a excelenței, obținute în analiza de intelligence la nivelul sistemului de securitate din țara noastră, care să permită exploatarea integrală a acesteia, în folosul securității naționale și, nu în ultimul rând, al cetățenilor. În acest scop, considerăm obligatorie parcurgerea cel puțin a următoarelor direcții principale:

- evaluarea relevanței și stabilirea obiectivelor modelului la nivel național, printr-o cercetare aprofundată, care să coopteze expertiza din zona de intelligence cu cea din mediul academic, mediul privat și societatea civilă;
- realizarea unui *benchmarking*, pentru identificarea unor modele similare de valorificare a excelenței, în alte zone de expertiză, de pildă cea de afaceri și alte arii geografice;
- evaluarea comparativă a acestor modele și elaborarea, pornind de la concluziile rezultate și obiectivele definite inițial, a unui model propriu de valorificare a excelenței;
- crearea unei strategii de implementare a modelului la nivel național și evaluare a acesteia.

Condiția primordială pentru operaționalizarea unui astfel de model o reprezintă, desigur, crearea unui mecanism coerent de dezvoltare și evaluare a însăși excelenței în analiză, aplicabil tuturor structurilor de profil din sfera securității și apărării naționale.

Concluzii

Similar altor sectoare ale activității, și în intelligence, în particular în analiza de intelligence, este necesară identificarea unor modalități proprii de dezvoltare și evaluare a calității, pentru atingerea excelenței. Stabilirea unor standarde, criterii sau indicatori în acest sens este esențială în identificarea de soluții, adaptate nevoilor și exigențelor de securitate românești. Acestea ar trebui să aibă în vedere aspecte de natură diferită, de la managementul organizației și viziunea sa strategică, la cel al resurselor umane. *Ultima ratio* a acestui demers este propunerea unui model autohton de valorificare, într-o formulă integrată și coerentă, a excelenței obținute în analiza de intelligence la nivelul sistemului de securitate al țării noastre, în folosul securității naționale.

Bibliografie

1. BETTS, Richard K. (1978). „Analysis, War, and Decision: Why Intelligence Failures are Inevitable”, în *World Politics*, Vol. 31, No. 1, pp. 61-89.
2. DRUCKER, Peter F. (2001). *Eficiența factorului decizional*. București, Editura Destin.
3. DRUCKER, Peter F. (1999). „Knowledge-Worker Productivity: The Biggest Challenge”, în *California Management Review*, Vol. 41, No. 2, pp. 79-94.
4. JOHNSTON, Rob. (2005). *Analytic Culture in the U.S. Intelligence Community. An Ethnographic Study*. Washington, DC, The Center for the Study of Intelligence.
5. KENT, Sherman. (1949). *Strategic Intelligence for American World Policy*. Princeton, Princeton University Press.
6. KOTLER, Philip, CASLIONE, John A. (2009). *Chaotics: Management și marketing în era turbulențelor*. București, Editura Publica.
7. LOWENTHAL, Mark M. (2013). „A Disputation on Intelligence Reform and Analysis: My 18 Theses”, în *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, Vol. 26, No. 1, pp. 31-37.
8. MARRIN, Stephen. (2012). „Evaluating the Quality of Intelligence Analysis: By What (Mis) Measure?”, în *Intelligence and National Security*, Vol. 27, No. 6, pp. 896-912.
9. MIHAIU, Diana Marieta, OPREANA, Alin, CRISTESCU, Marian Pompiliu. (2010). „Efficiency, Effectiveness and Performance of the Public Sector”, în *Romanian Journal of Economic Forecasting*, No. 4, pp. 132-147.
10. MOORE, David T. (2007). *Critical Thinking and Intelligence Analysis*. Washington, DC, National Defense Intelligence College.
11. MORAVEC, John W. (Ed.). (2013). *Knowmad Society*. Minneapolis, MN, Education Futures LLC.
12. ODOM, William E. (2003). *Fixing Intelligence for a More Secure America*. New Haven and London, Yale University Press.
13. PALISZKIEWICZ, Joanna, GOLUCHOWSKI, Jerzy, KOOHANG, Alex. (2015). „Leadership, Trust, and Knowledge Management in Relation to Organizational Performance: Developing an Instrument”, în *Online Journal of Applied Knowledge Management*, Vol. 3, Issue 2, pp. 19-35.
14. PAUL, Richard, ELDER, Linda. (2006). *The Miniature Guide to Critical Thinking Concepts and Tools*, IVth Edition. Dillon Beach, CA, The Foundation for Critical Thinking.
15. PROFIROIU, Marius (2001). *Managementul organizațiilor publice*. București, Editura Economică.
16. SINK, Scott D., TUTTLE, Thomas C. (1989). *Planning and Measurement in Your Organization of the Future*. Norcross, GA, Industrial Engineering and Management Press.
17. WHEATLY, Margaret J. (2007). *Finding Our Way. Leadership for an Uncertain Time*. San Francisco, Bererr-Koehler Publishers, Inc.

18. ZELIK, Daniel J., PATTERSON, Emily S., WOODS, David D. (2010). „Measuring Attributes of Rigor in Information Analysis”, în PATTERSON, Emily S., MILLER, Janet E. *Macrocognition Metrics and Scenarios: Design and Evaluation for Real World Teams*. ALDERSHOT, Ashgate.

19. ZELIK, Daniel J., PATTERSON, Emily S., WOODS, David D. (2007). „Understanding Rigor in Information Analysis”, în MOSIER, Kathleen, FISCHER, Ute (Eds.). *Proceedings of the Eighth International NDM Conference, Eighth International Naturalistic Decision-Making Conference*. Pacific Grove, CA.

STRATEGII ȘI POLITICI DE SECURITATE

**STRATEGIA NAȚIONALĂ DE APĂRARE:
INSTRUMENT DE COMUNICARE A RISCULUI
LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE. ORIGINI ISTORICE.¹**

Dr. Cristian NIȚĂ²

Dr. Valentin STOIAN

Abstract:

According to its current National Defense Strategy, Romania perceives “destabilizing actions in the Eastern neighborhood” as a threat to its national security. The paper aims to provide a historical analysis of the relations between the Romanian principalities and Russia, as well as of narratives of Russian identity, in order to understand what led to this situation. It begins by offering an overview of the method of historical analysis and presents its advantages and disadvantages. Further, it sketches a brief history of late Romanian-Russian relations during the late 18th and early 19th centuries. Finally, it concludes with showing the contemporary effects of historical developments on different and competing narratives of Russian identity.

Keywords: *Russia, national security, risk, National Defense Strategy, destabilizing actions.*

1. Introducere

În anul 2015, România a elaborat o nouă Strategie Națională de Apărare a Țării (SNAP), care o revizuește complet pe cea anterioară, adoptată în 2006. SNAP 2015 reprezintă principalul instrument de comunicare al riscurilor la adresa securității naționale. Chiar în începutul secțiunii dedicate amenințărilor, documentul menționează „acțiunile destabilizatoare din vecinătatea estică”,

---

¹ “This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-RU-TE-2014-4-1669.”

² Dr. Cristian Niță este profesor în cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”. Dr. Valentin Stoian este cercetător în cadrul Institutului Național de Studii de Intelligence, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”.

care generează „provocări majore pentru securitatea spațiului euro-atlantic” și „instabilitate regională”, precum și posibile „fenomene negative, cum ar fi migrația, crima organizată și cu impact asupra potențialului de dezvoltare a economiei românești” (Strategia Națională de Apărare a Țării, 2015-2019). Aceasta reprezintă o evoluție considerabilă față de precedenta strategie (Strategia de Securitate Națională 2006), care nu includea decât o referire vagă la „conflictele regionale”, ca amenințare la adresa securității naționale, excluzând particularizarea unui actor de securitate.

Mai mult decât atât, într-o analiză a mediului de securitate regional, documentul definește Rusia dintr-o dublă perspectivă, argumentând că „acțiunile sale în regiunea Mării Negre, încalcă dreptul internațional și reprezintă o provocare pentru ordinea internațională prin conservarea conflictelor înghețate și anexarea Crimeii, ceea ce a readus NATO înapoi la misiunea sa inițială de asigurare a apărării colective” (Strategia Națională de Apărare, 2015) și susținând că, „Rusia încearcă să-și consolideze statutul de putere regională, acțiunile sale afectând stabilitatea regională și traiectoria europeană a Ucrainei, Moldovei și Georgiei” (Strategia Națională de Apărare, 2015).

Lucrarea de față își propune să ofere o imagine de ansamblu, asupra modului în care, etapele istorice au condus la acest rezultat și de a analiza istoria relațiilor româno-ruse. Lucrarea susține faptul că, o combinație de interacțiuni istorice negative și de evoluții complexe ale narațiunii (lor) identității ruse a avut un rol determinant în acest sens.

În prima secțiune, lucrarea discută avantajele și dezavantajele analizei istorice, văzută ca o metodă de cercetare unică, cu scopul de a compara perioade istorice, în scopul de a extrage asemănările și diferențele dintre ele. În al doilea rând, lucrarea analizează relațiile româno-ruse la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, în scopul de a stabili rădăcinile istorice ale acestei animozități. În cele din urmă, lucrarea analizează competiția dintre narațiunile identității rusești la începutul perioadei post-sovietice și susține că, al doilea factor crucial în definirea acestei identități a fost înfrângerea relativă a „orientării europene” a politicii externe a Rusiei.

2. Metodologia – analiza istorică

Analiza istorică ne permite, pe de o parte, să învățăm din lecțiile trecutului. Acțiunile agresive ale Rusiei au reapărut pe fondul existenței unor traume istorice, provocate de „intersectarea” violentă a istoriilor naționale ale statelor central și est-europene cu istoria imperială rusă. Modernitatea acestor state a fost marcată de persistența și materializarea intențiilor expansioniste ale Rusiei în acest spațiu. Efectele de lungă durată ale acestor acțiuni pot fi

observate, prin persistența, la nivelul mentalului colectiv al populațiilor acestor țări, a amintirilor istorice legate de perioadele de ocupație, de vulnerabilitățile sistemice ale est-europenilor, exploatate de vecinul estic și de tendința Occidentului de a recunoaște interesele speciale ale Rusiei în raport cu acest spațiu.

Pentru decelarea patternurilor istorice, proiectul utilizează analiza istorică comparată și cronologia. Analiza istorică comparată presupune identificarea etapelor istorice și a episoadelor/politicilor istorice distincte și utilizarea acestora drept cazuri pentru comparație. Similitudinile acestora permit cercetătorului, să discearnă *modus operandi*-ul Rusiei, în relația sa cu țările din Europa Centrală și de Est.

În această lucrare, analiza istorică comparată urmărește identificarea unui pattern acțional rusesc, în Europa Centrală și de Est, între a doua jumătate a secolului XVIII și începutul secolului XXI. Durata relativ extinsă de timp a fost aleasă datorită continuității istorice a politicilor Rusiei, față de regiunea central și est-europeană, pe tot parcursul acestui interval de timp. Începutul acestei perioade este marcat de primele contacte între Rusia și Occident, prin importarea de modele organizaționale occidentale și prin începutul expansiunii rusești către Vest. Pe de altă parte, considerente de fezabilitate și de specificitate ale comportamentului rusesc au determinat limitarea ariei geografice acoperite, la regiunea Europei Centrale și de Est.

Ca metodă de cercetare, analiza istorică ne permite să identificăm posibilele direcții, metode și mijloace (militare, politice, economice, culturale) utilizate de Rusia, în vederea multiplicării și extinderii prezenței sale în Europa Centrală și de Est. În plus, concluziile analizei conduc spre o mai bună înțelegere a reacțiilor militare și non-militare ale Rusiei, față de potențiala aderare la NATO și UE a țărilor ex-sovietice, precum și a strategiei de recucerire a acestui spațiu. Tentativele rusești de recucerire a acestor state produc deja efecte asupra sistemului european de securitate și asupra fundamentelor politice, economice, sociale și culturale ale UE, reprezentând cea mai importantă provocare de securitate, pentru comunitatea euroatlantică.

În ultimul rând, lucrarea generează o analiză a modului în care, conducerea rusă maschează slăbiciunile economice, discrepanțele sociale și scăderea demografică accentuată ale actualului stat rus, prin apelul la moștenirea istorică și politică și prin promovarea conceptelor de slavofilism și mai ales de eurasianism.

3. Acțiunile Rusiei în spațiul Principatelor Române - sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea

Relația antagonică dintre Rusia și vecinătatea sa imediată a devenit evidentă spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, când, în urma unei serii de conflicte cu Imperiul Otoman, Imperiul Rus a devenit o putere europeană, prin anexarea, în mai multe etape, a sudului și vestului Ucrainei, a litoralului baltic și a celui pontic, ceea ce i-a permis accesul la rutele comerciale europene. Noul rol geopolitic asumat de țarii ruși, având ca pretext misiunea de salvare a creștinilor ortodocși din Imperiul Otoman, a avut efecte inclusiv în interiorul societății ruse, care s-a transformat în timpul domniei lui Petru cel Mare dintr-o autocrație de tip asiatic într-una europeană, cu ambiții imperiale. Acest proiect imperial a fost dezvoltat cu adevărat de țarina Ecaterina cea Mare, cea care a imprimat direcția de acțiune spre regiunea Europei Centrale și de Est. „Noua Romă” sau „noul Bizanț” și-a asumat rolul de a integra în Imperiu, toate teritoriile aflate cândva în sfera de influență a vechiului Bizanț, dar și hinterlandul central-european, cu rol de protecție în fața puterilor europene continentale, aflate de asemenea în expansiune, Prusia și Imperiul Habsburgic.

În acest context, ca o reacție a puterilor europene la tendințele expansioniste ale Rusiei, la începutul secolului al XIX-lea a fost adus în dezbaterea publică un document, Testamentul lui Petru cel Mare, care sintetizează direcțiile de acțiune ale Rusiei: controlul teritoriilor europene ale Imperiului Otoman, care să asigure accesul Rusiei, prin strâmtorile Bosfor și Dardanele la Marea Mediterană; controlul statelor vecine din Europa de sud-est și centrală; expansiunea parțială spre vestul continentului. Deși specialiștii au contestat autenticitatea acestui document, conținutul său exprimă sintetic o strategie de politică externă a Rusiei, care a fost aplicată indiferent de natura regimului politic. Tot în această perioadă, la nivelul societăților europene a fost dezvoltat un sentiment rusofob, care s-a accentuat pe măsură ce, societățile în cauză au luat contact direct cu realitățile rusești exprimate, prin ocupații militare, anexări teritoriale, schimbări politice, deportări de populație, colonizări de populații alogene, control economic strict, inginerii sociale sau falsificări și deformări ale identității naționale. **Una din primele societăți confruntate cu această situație, alături de cea poloneză, a fost cea din Țările Române, în timpul ocupațiilor militare de la începutul secolului XIX.** Dacă în secolul XVIII, trupele de ocupație rusești au fost receptate, în mare măsură, de populație și elite ca *eliberatori*, fapt ce a condus chiar la înrolarea locuitorilor în corpurile de voluntari, sub conducerea unor comandanți de origine română (vezi cazul fraților Cantemir), schimbarea obiectivelor imperiale ruse la sfârșitul secolului al XIX-lea, apariția proiectului

dacic, în fapt crearea unui stat tampon față de Imperiul Habsburgic sau cel Otoman, format din Țara Românească și Moldova, controlat de Rusia ca prim pas în direcția anexării celor două state, a produs schimbări treptate și la nivelul mentalului colectiv. Episoadele relatate de contele francez Louis Langeron despre atrocitățile comise de armata rusă în Moldova, în timpul campaniei militare dintre 1787-1792, este reprezentativ pentru modul de reprezentare al soldatului rus în societatea românească.

Jefuirea programată a Țărilor Române, în vremea ocupației militare din perioada 1806-1812 sau din perioada 1828-1834, intențiile evidente de anexare a acestor state și raptul teritorial din 1812 au conturat sentimentul rusofob la nivel colectiv. Așa cum se exprimă Neagu Djuvara, în jurul anului 1830, această atitudine rusofobă era generalizată. *„Atâtea nenorociri adunate, din vina, directă sau indirectă, a ocupantului, aveau să exacerbeze în țară sentimentul antirusesc și, fapt nou, de acum înainte, avea să fie un sentiment generalizat în toate părțile populației”* (Udrea, 2012). Momentul 1878 este la fel de important în explicarea atitudinii ostile a societății românești față de Rusia, urmare a atitudinii neprincipiale a aliatului rus, care încalcă prevederile Convenției din aprilie 1877 și reanexează sudul Basarabiei, conflictelor permanente dintre populație și trupele ruse, intenției Rusiei de a schimba regimul politic de la București și de a ocupa militar teritoriul statului român.

4. Narațiunile identității ruse – între conciliere și confruntare cu Vestul

Istoria modernă și contemporană a spațiului central și est-european este marcată de permanentele proiecte expansioniste rusești, care tind să evolueze cu o regularitate ciclică. Evoluțiile recente din Ucraina confirmă existența și permanenta re-emergență a acestor proiecte.

Actualmente, elitele rusești reînvie ideea rusă, prin recuperarea trecutului imperial și prin invocarea obsedantă a catastrofei geopolitice reprezentate de destrămarea URSS. Legătura între modul în care este construită identitatea rusească și reacțiile militare și non-militare ale Rusiei, față de posibila aderare a statelor ex-sovietice (*„vecinătatea imediată”*) la spațiul de securitate euroatlantic, precum și strategia de reintegrare politică, economică și ideologică a arealului central și est-european într-un *„commonwealth postsovietic”* nu au fost pe deplin cercetate. Modul în care Rusia își utilizează legăturile politice, acordurile comerciale sau amprenta moștenirii istorice, pentru a submina instituțiile democratice și pentru a aduce acest spațiu mai aproape de interesele sale necesită o investigație științifică atentă. Rusia nu acționează, în prezent, precum URSS-ul în perioada

Războiului Rece, ci profită de reșezarea centrelor de influență la nivel global și de lipsa descurajării simetrice est-vest, pentru a impune spațiului central și est-european un proiect politic neoimperial.

Exacerbarea rolului identității rusești în crearea unui „*commonwealth postsovietic*” din perspectivă politică, economică, militară sau culturală are la bază concepte precum „*vecinătatea imediată*” sau „*Ruskii Mir*”. Al doilea concept, mai puțin uzitat în studiile dedicate spațiului estic, se referă generic la diaspora rusă sau rusofonă („*Lumea Rusă*”), care menține contacte strânse cu Moscova, autoritățile folosesc adesea termenul *Ruskii Mir*. Rusia și-a reactualizat politica privind propria diasporă în timpul mandatului lui Putin, realizând că, aceasta reprezintă o sursă de putere și un posibil instrument de soft power. Mai mult decât atât, dorind să-și recâștige statutul de superputere globală, aceasta a trebuit să demonstreze, că este capabilă să aibă grijă de foștii cetățeni sovietici, înrudiți prin limbă și cultură.

La fel de importanți în discursul oficial sunt termenii de ***russkiy***, care se referă la etnicii ruși și ***rossisskiy***, care se referă la cetățenii Federației Ruse. Un al treilea termen, ***sootchestvennikii*** sau ***compatrioți***, înglobează ambele categorii, precum și indivizi care au legături cu Rusia prin cultură sau legături de familie. Guvernul rus definește termenul „compatriot” într-o accepțiune mai largă, pentru a include „categorii de limbă, istorie, moștenire culturală, tradiții și obiceiuri (legate de statul rus) și rude directe”, persoane care, „trăiesc dincolo de granițele Federației Ruse, având conexiuni spirituale, culturale și de ordin legal cu Rusia”, sau „persoane ale căror rude directe au trăit pe teritoriul Federației Ruse sau al Uniunii Sovietice”. Cu toate acestea, capacitatea de a vorbi limba rusă nu garantează automat loialitatea față de acest stat. Este important de avut în vedere că sistemul politic și social sovietic a creat presiuni puternice – și stimulente majore – pentru ca **membrii grupurilor etnice non-ruse din URSS să vorbească limba rusă**. Pe lângă politicile active de rusificare, capacitatea de a vorbi rusa a reprezentat, adesea, o porțiță de intrare în cercurile înalte ale elitei sovietice, grupate în jurul Partidului Comunist sau „Komsomol” (Liga Tinerilor Comuniști).

Interesant este că, în ultima vreme, președintele Putin a folosit mai des termenul *russkiy* (etnic rus). În trecut, el uza cu precădere de varianta *rossisskiy* (cetățean rus). După anexarea Crimeii, a vorbit tot mai mult de etnicii ruși din afara granițelor (*russkiy*). Schimbarea pare menită să sporească sentimentele naționaliste și să promoveze unitatea culturală, dincolo de granițele Federației. Totuși, conceptul *compatriot* este cel mai prevalent în literatura guvernamentală (Zakem, Saunders, Antoun, 2015, 4).

Ambasadele ruse și alte organizații pe care Moscova le-a creat pentru a promova ideile rusești servesc, de fapt, la a transforma diaspora rusă într-un instrument politic obedient împotriva Occidentului, aceste organizații fiind tratate în moduri care amintesc de practicile sovietice, potrivit șefului organizației compatrioților ruși din Olanda, Grigory Pasternak. Acesta susține că, *dacă nu ești de acord cu politicile Kremlinului, este foarte greu să poți fi implicat în tot ceea ce înseamnă diseminarea culturii ruse în afara granițelor.*

Mai mult decât atât, afirmă el, oficialii și presa rusă induc în eroare în mod intenționat publicul larg despre rolul diasporei ruse, vorbind despre *sute* de participanți la evenimente, în care au fost prezenți doar câțiva oameni și având grijă să transmită exclusiv mesajele susținătorilor regimului moscovit, în niciun caz să vorbească despre *toate* opiniile din rândurile comunității. Poate cel mai îngrijorător aspect, parte a moștenirii sovietice, este că, ambasadele și organizațiile ruse, care ar trebui să le susțină, sunt foarte preocupate în a crea *pseudo-organizații cu pseudo-experti, pseudo-avocați și pseudo-jurnaliști*, pe care autoritățile de la Kremlin le-ar folosi, pentru a izola punctele de vedere defavorabile și a le promova pe cele proprii.

Dacă Occidentul se găsește în situația de a nu avea strategii de reacție în fața acțiunilor Rusiei, explicația constă în evaluarea greșită a trecerii de la ideea comunistă la ideea rusă, fără a înțelege modul în care, a fost recuperat și reevaluat atât patrimoniul istoric sovietic, cât și cel imperial rus, integrând paranteza reprezentată de perioada comunistă în naționalismul istoric (Tismăneanu, 2015 a). Neo-sovietismul promovat și încurajat de Putin are în centrul discursului ideea de stat rus sub toate formele sale autoritare sau totalitare (Tismăneanu, 2015 b)³. Ideea este personificată de imaginea reprezentată de Ivan cel Groaznic, Petru cel Mare, generalul Suvurov, generalul Kutuzov, Alexandru al III-lea, fondatorul CEKA, Dzerjinski, generalul albgardist Denikin și, mai ales, Iosif Visarionovici Stalin.

Slăbiciunile economice, discrepanțele sociale și scăderea demografică accentuată ale actualului stat rus sunt mascate de apelul la moștenirea istorică și necesitatea recuperării moștenirii politice, prin promovarea conceptelor de

---

³ Jurnalista americană de origine rusă, Masha Gessen, consideră că Putin are capacitatea unică de a spune în același timp două lucruri contradictorii. Este întruchiparea a ceea ce s-a numit "double think", o tactică retorică pe care fostul ofițer KGB o favorizează în toate intervențiile sale publice. Exemplu: nu există trupe ruse în Ucraina! Răspunsul ține de anestezierea morală a populației, de cultivarea amneziei și a relativismului valoric. Ideologia lui Putin se bazează pe sentimente acut anti-occidentale.

slavofilism și mai ales de eurasianism (Goșu, 2016)⁴. Este ceea ce analiștii numesc viziunea eurasiatică, spre deosebire de cea eurasiatică a administrației ruse. Revendicând identitatea eurasiatică, Rusia se definește ca un stat din Europa, care se integrează în Europa și este vehiculul geopolitic, care „transportă” cultura și valorile europene în Asia, profitând la maxim de situația geografică excepțională a spațiului rus, ceea ce îi asigură/conservă unicitatea ca putere globală, dată de spațiu și nu de mijloacele reale (Carrère d'Encausse, 2010, 79).

Loialitatea față de ideea „Mamei Rusia” este cea care mobilizează masele, nu prosperitatea economică. Permanentă necesitate geopolitică a acestei puteri continentale de a-și securiza frontiera vestică, prin politici expansioniste nu a fost dependentă de o economie sustenabilă. Este ceea ce George Friedman definește ca, opoziția dintre modelul spartan de dezvoltare și cel atenian. Paradoxal, loialitățile și mobilizarea internă compensează în situații de criză resursele și capacitatea de a coagula alianțe (Friedman, 2016).

Conform acestei narațiuni, nu comunismul a fost o paranteză istorică în calea continuității ideii ruse, ci perioada de început a statului rus rezultat din lovitura de stat ratată din august 1991, moment istoric exploatat de anumite facțiuni „liberale” ale PCUS, pentru a încerca impunerea unui model de dezvoltare occidental, care să acomodeze valorile occidentale cu identitatea istorică rusă. Încununarea acestei direcții a fost reprezentată de strategia de integrare în societatea statelor civilizate, cunoscută și sub denumirea de „doctrina Kozârev”. Asemenea prooccidentalilor din secolul XIX, elita politică rusă post-sovietică considera că, orice problemă stringentă de natură internă sau externă a Rusiei poate fi soluționată, doar prin apelul la experiența Occidentului și cu ajutorul acestuia (Secrieru, 2008, 96). Pierderea Imperiului și catastrofa economică, provocată de dispariția realității sovietice, au obligat Rusia să accepte modelul occidental de dezvoltare, statutul de mare putere fiind afectat ireversibil. Evgheni Primakov identifică, în istoria recentă a Rusiei, un moment asemănător determinat de pierderea războiului Crimeii, fapt ce, a determinat izolarea și marginalizarea Rusiei pe plan internațional, pe fondul unor vulnerabilități sistemice ale societății ruse. De aceea, modelul de urmat este cel propus de cancelarul Gorceakov în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, dezvoltarea internă bazată pe o politică externă prudentă, care să asigure țării pacea și stabilitatea (Carrère d'Encausse, 2010, 76-77).

---

⁴ Doi dintre ideologi de marcă ai mișcării sunt Piotr Savițki și Lev Gumiliov. Teoria lansată de ei încearcă să acrediteze ideea că, eurasianismul este superior atât bolșevismului, cât și liberalismului occidental. Civilizația rusă este construită în antiteză cu cea occidentală, reprezentând o sinteză între slavi și popoarele migratoare, în special cele turcice, viitorul rușilor fiind legat organic de popoarele Asiei Centrale. Actualmente, neoeurasianismul este reprezentat de Aleksandr Dughin, ziaristul Mihail Leontiev și profesorul Igor Panarin.

În acest context, se poate sublinia faptul că, niciodată în istoria modernă, Occidentul nu a avut o atât de mare influență politică și economică asupra Rusiei, ca în perioada 1991-1993. Această fereastră de oportunitate (1991-2008) nu a fost fructificată decât la nivel simbolic, într-o serie limitată de proiecte de cooperare între UE și Rusia: favorizarea unor relații economice preferențiale, în special în sectorul energetic; integrarea Rusiei în G8, procesul protocolului de la Kyoto sau Organizația Mondială a Comerțului (OMC); recunoașterea principiului *"Russia first policy"* în spațiul ex-sovietic. A fost complet ratat proiectul comun de securitate europeană, ultima încercare a Rusiei în această direcție, propunerea lansată de Dimitri Medvedev în 2008 la Berlin, fiind ignorată de Occident (Nițoiu, 2015). În fapt, în toată această perioadă, Occidentul a mimat existența unui parteneriat, chiar și simbolic cu Rusia. O subliniază tranșant Zbigniew Brzezinski în 1994: „eu spun că nu este și nu poate să fie un parteneriat serios (zrelfi) cu Rusia. Ea nu este, în momentul de față, un partener ci un **client**” (Carrère d'Encausse, 2010, 21).

Vladimir Putin a schimbat această paradigmă a vocației profund europene a Rusiei, prin acțiunile inițiate în Estonia (2007), Georgia (2008) și Ucraina (2014), identificându-se ca inamic real al Occidentului. Într-un discurs din martie 2014, prin care justifică acțiunile din Crimeea, Putin a afirmat că, *„occidentalii ne-au mințit de nenumărate ori, au luat decizii pe la spatele nostru și ne-au pus în fața faptului împlinit”*, referirea directă fiind la extinderea NATO în est și la dezvoltarea de capacități militare la frontierele Rusiei⁵. Mai mult, acordul Minsk II nu a făcut, decât ca proiectul de re-sovietizare a regiunii inițiat de Putin să primească confirmarea din partea Occidentului. Așa cum aprecia Françoise Thome, la Minsk „l-am forțat pe Poroșenko să cedeze exigențelor lui Putin și ne-am angajat să subvenționăm zonele ocupate din Ucraina” (Tismăneanu, 2015 a).

Acordul de încetare a focului, în zonele Donețk și Luhansk, a fost încheiat la Minsk în Februarie 2015 și prevede următoarele: 1. Încetarea focului în estul Ucrainei va intra în vigoare duminică, 15 februarie, la ora 00.00 (ora Kievului); 2. Retragera armamentului greu. Părțile au convenit asupra unei zone demilitarizate, de-a lungul liniei de front, care era în vigoare în septembrie. OSCE va monitoriza această zonă, care va avea o întindere cuprinsă între 50 și 150 de kilometri, în funcție de raza de acțiune a armelor.

---

⁵ Transcript: *Putin says Russia will protect the rights of Russians abroad, march 18, 2014, accesat la data de 25.03.2014. În anul 1997, Occidentul a inclus în raporturile cu Rusia, înainte de prima extindere spre Est a NATO, strategia 'celor 3 Nu'. Președintele american Bill Clinton afirma atunci, că "NATO has no intention, no plan and no reason", pentru amplasarea de armament nuclear și trupe combatante în noile state membre, și invita Moscova ca partener în Consiliul NATO-Rusia (structură de cooperare suspendată în primăvara lui 2014).*

Retragerea se va încheia la 1 martie; 3. OSCE își va folosi dronile și observatorii pe teren, precum și imagini din satelit și date radar pentru a se asigura că ambele părți respectă acordul; 4. Kievul și rebelii vor negocia termenii viitoarelor alegeri locale în zonele rebele, ceea ce îi va readuce în cadrul legal al Ucrainei. Kievul va adopta o legislație privind autoguvernarea care să fie acceptabilă pentru republicile autoprocimate; 5. Kievul va declara amnistie generală pentru rebeli; 6. Un schimb de prizonieri trebuie să aibă loc la cinci zile de la retragerea completă, respectiv în 19 zile, dacă retragerea armamentului se va face în perioada maximă prevăzută de acord; 7. Convoaiele cu ajutor umanitar vor primi acces neîngrădit în zonele afectate de război. Va fi pus în funcțiune un mecanism internațional de monitorizare; 8. Kievul va relua legăturile economice, plățile sociale și serviciile bancare în zonele separatiste, întrerupte anterior, ca răspuns la alegerile organizate în republicile autoprocimate. Această prevedere este subiectul unor negocieri ulterioare; 9. După organizarea alegerilor locale, în regiunile Donețk și Lugansk, Kievul va reinstaura controlul asupra granițelor lor cu Rusia. Tranziția ar putea dura, perioadă necesară unei reforme constituționale cuprinzătoare în Ucraina; 10. Toate trupele străine, armamentul greu și mercenarii vor fi retrași din Ucraina. Grupările armate ilegale vor fi dezarmate, dar autoritățile locale din Donețk și Lugansk vor putea avea unități de miliție legale; 11. Kievul va implementa o reformă constituțională cuprinzătoare până la sfârșitul anului, care va descentraliza sistemul politic ucrainean și va oferi privilegii regiunilor Donețk și Lugansk. Privilegiile includ autodeterminare în privința limbii, libertatea de a numi procurori și judecători și stabilirea unor relații economice cu Rusia; 12. Observatorii OSCE la alegeri vor verifica, dacă alegerile locale din republicile autoprocimate corespund standardelor internaționale. Procedura exactă pentru alegeri este subiectul unor negocieri ulterioare; 13. Discuțiile în cadrul 'grupului de contact' (format din liderii autoprocimatei republici Donețk și Lugansk, un reprezentant al OSCE, fostul președinte ucrainean Leonid Kucima și ambasadorul rus în Ucraina) se vor intensifica în diverse moduri (<http://www.stiriflux.ro>, 2015).

5. Concluzii

Lucrarea susține că, o combinație a conflictelor istorice și a evoluțiilor identitare în spațiul rusesc sunt principalii factori, care au contribuit la starea tensionată actuală dintre România și Rusia. Intensitatea tensiunilor este evidențiată, prin promovarea Rusiei ca principală amenințare, în Strategia Națională de Apărare 2015, situația evoluând considerabil față de strategia din 2006. De asemenea, experiența istorică românească directă, în raport cu

trupele ruse de ocupație este extrem de negativă. O serie de interacțiuni traumatizante, la nivelul mentalului colectiv, au avut loc între Țările Române și Rusia, în secolul al XVIII-lea și al XIX-lea, iar acestea au culminat cu ocupația rusă (sovietică) din 1945.

Astfel, pentru a concluziona, evoluțiile actuale din vecinătatea estică a României reprezintă, în conformitate cu Strategia Națională de Apărare, o amenințare la adresa securității naționale. Cu toate acestea, evoluțiile recente au adânc înrădăcinate originile istorice ale raporturilor româno-ruse, care trebuie să fie conștientizate, în scopul de a se ajunge la o înțelegere mai largă a contextului actual de securitate.

Bibliografie

- 1) Cele 13 puncte ale acordului de la Minsk (2015), <http://www.stiriflux.ro>, 12.02.2015.
- 2) Carrère d'Encausse, H. (2010), URSS a murit, trăiască Rusia!, Editura Artemis, București, p. 79, 76-77, 21.
- 3) Friedman, G. (2016), Mapping Russia Strategy, www.mauldineconomics.com/this-week-in-geopolitics/mapping-russias-strategy, accessed on 01.03.2016.
- 4) Goșu, A. (2016), Doctrina euroasiatică, între teorie și practică. www.revsita22.ro/doctrina-euroasitica-intre-teorie-si-practica-15189.html, Accesat pe 19.03.2016.
- 5) Nitoiu, C. (2015), Două lumi din ce în ce mai diferite: Este posibilă o reconciliere adevărată între Europa și Rusia?, www.contributors.ro/global-europa/doua-lumi--din-ce-in-ce-mai-diferite-este-posibiola-o-reconciliere-adevarat-intre-europa-si-rusia/, decembrie 24, 2015, Accessed on 21.03.2015.
- 6) Secrieru, S. (2008), Rusia după Imperiu, Institutul European, București.
- 7) Tismaneanu, V. (2015 a), Despre Putin și putinism: Masha Gessen la University of Maryland (din Washington, Vladimir Tismăneanu și Marius Stan), 22.05.2015 <http://www.contributors.ro/global-europa/despre-putin-%C8%99i-putinism-masha-gessen-la-university-of-maryland-din-washington-vladimir-tismaneanu-%C8%99i-marius-stan/>, Accesat on 21.04.2015.
- 8) Strategia Națională de Apărare a Țării, 2015-2019, http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf, accesată pe 30.05.2016, Strategia de Securitate Națională a României 2006, <http://old.presidency.ro/static/ordine/CSAT/SSNR.pdf>, accesat pe 07.06.2017.
- 9) Tismăneanu, V. (2015 b), Foloasele kremlinologiei: Alain Besançon deconstruiește absolutismul putinist, <http://www.contributors.ro/global-europa/foloasele-kremlinologiei-alain-besancon-deconstruie%C8%99te-absolutismul-putinist-partea-i-prezentare-si-traducere-de-vladimir-tismaneanu-si-marius-stan> Accesat pe 25.03.2015.

10) Udrea, M. (2012), Originea rusofobiei la români. De ce am ajuns să îi urâm pe ruși, http://adevarul.ro/news/societate/originea-rusofobiei-romani-ajuns-uram-rusi-1_50ae60847c42d5a6639c2f75/index.html, accesat 7.06.2015.

11) Zakem, V., Saunders, P., Antoun, D. (2015), Mobilizing Compatriots: Russia' s Strategy, Tactics and influence in the Former Soviet Union, CAN Analysis & Solutions, November 2015, https://www.cna.org/CNA_files/PDF/DOP-2015-U-011689-1Rev.pdf, accesat la data de 17.03.2016.

**CULTURĂ DE SECURITATE
ȘI DIPLOMAȚIE PUBLICĂ**

PERCEPȚIA SOCIALĂ ASUPRA RISCURILOR DE SECURITATE NAȚIONALĂ: UN INGREDIENT (LIPSĂ) AL CULTURII DE SECURITATE¹

Prof. univ. dr. Irena CHIRU²

Abstract

The majority of scientific contributions coming from interrelated disciplines such as psychology, communication sciences, and sociology argue that people generally use personal frames to interpret and give meaning to reality, in other words perceptions "have a reality of their own." Thus, the existing literature promotes the idea that there are "realities" (which means that the idea of "correctness" applied to reality is erroneous), while the objectivity and fairness are excluded as reference criteria. By translating this conclusion into the national security framework, it becomes obvious that each social actor approaches security in accordance with their own references, establishing alternative or different meanings.

In this context, by assuming the subjective dimension of security and the importance of individual perceptions in the definition of security risks, any attempt to develop a national security culture must address the challenge of "reconciling" individual perceptions of security risks with the way specialised institutions with responsibilities in the field of national security understand risk. At the same time, by analysing social perceptions, the article aims at identifying potential solutions for a better social insertion of the complex doctrinal-strategic definitions of national security risks.

Keywords: risk, perception, security culture, subjectivity, realities, risk.

Risc și societatea riscului

În anul 2006, în cadrul uneia dintre prelegerile devenite ulterior referențial academic, Ulrich Beck afirma că „a fi în situație de risc” este

---

¹ "This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation, CNCS - UEFISCDI, project number PN-II-RU-TE-2014-4-1669."

² Dr. Irena Chiru este directorul Institutului Național de Studii de Intelligence din cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul” și profesor în cadrul aceleiași instituții.

„condiția umanității” la începutul secolului al XXI-lea³. Abordarea lui Beck oferă un model comprehensiv pentru înțelegerea atitudinilor față de risc, a managementului riscului și a societății în ansamblu. Concluzia sa se fundamentează pe constatarea, conform căreia, acumularea de riscuri – ecologice, financiare, militare, teroriste, biochimice și informaționale – își revendică un rol și un efect fără precedent în lumea contemporană. Plecând de la premisa asumării ideii, că riscul este experimentat ca fiind omniprezent, U. Beck identifica trei reacții alternative la nivel social: negarea, apatia și transformarea. Dintre acestea, cea de-a treia reacție este cea care se pliază pe conceptul de „societate globală a riscului”, prin încercarea de a formula răspunsul la întrebări: în ce fel anticiparea unor alternative de viitor⁴ și a consecințelor acestora poate modela și transforma percepțiile, condițiile de trai și instituțiile societății moderne?

Această abordare a lui U. Beck, dincolo de semnalul generic lansat cu privire la riscurile fără precedent specifice societății contemporane, deschide noi întrebări legate de cum și cu ce efecte „condiția societăților actuale” se transferă și se resimte la nivelul indivizilor, ca parte a acestei societăți, indivizi ale căror forme de exprimare a participării/nonparticipării prezintă relevanță pentru securitatea națională. Cu alte cuvinte, grefat pe observațiile anterioare referitoare la realitățile, care sunt invariabil individual contextualizate, se ridică întrebarea legată de interfața dintre individual sau micro și umanitatea generic sau macro. Cum poate fi conceptualizat „spațiul” dintre cele două niveluri de analiză și cum poate fi acesta etichetat?

Posibil tocmai datorită acestor întrebări, care de altfel au stat la baza unora dintre criticile formulate ulterior pe marginea abordării lui U. Beck⁵, teza sa este încă, recurent utilizată și invocată, deoarece oferă un tip aparte de lentilă, prin care putem să descifrăm realitatea socială contemporană și să înțelegem rolul riscului și reverberațiile sale sociale. Mai mult, abordarea sa a condus ulterior, la formularea unui paradox al prezentului, în sensul în care deși societatea occidentală, definită generic, pare să fie pe fondul dezvoltării tehnologiilor mai în siguranță decât oricând, gama riscurilor (prin raportare la

³ *Living in the world risk Society*, teza sa este exprimată și concretizată în lucrarea *Risikogesellschaft* (1986), tradusă în 1992 în limba engleză ca *Risk Society: Towards a New Modernity*. New Delhi: Sage.

⁴ În sensul pluralului cuvântului „viitor”, inexistent în limba română (echivalentul cuvântului din limba engleză „futures”).

⁵ A se vedea Bluhdorn 2000 (Dingwall 1999), Alexander 1996, p. 135, Hollway and Jefferson 1997. Beck a fost (și) criticat în special cu privire la realismul său cognitiv și lipsa atenției, pentru subiectivitatea estetică și hermeneutică (Lash și Urry 1994) sau pentru neglijarea dimensiunilor psihodinamice și afective, ale relațiilor de subiectivitate și intersubiectivitate (Elliott 1996; Hollway și Jefferson 1997).

consecințele lor) s-a dezvoltat fără precedent, incluzând riscuri astăzi, precum cel nuclear, încălzirea globală sau terorismul. Aceste probleme produc schimbări la nivelul deciziei politice, modelând totodată percepțiile, atitudinile și comportamentul indivizilor. Atât U. Beck, cât și alți teoreticieni au observat și că, spre deosebire de riscurile în formula clasică, al căror scop era delimitabil, riscurile moderne nu sunt și nu pot fi delimitabile din punct de vedere temporal, social sau geografic, având efecte latente și insidioase (a se vedea spre exemplu caracterul transnațional al amenințărilor sau alimentarea reciprocă a acestora – crimă organizată și terorism), ceea ce complică și mai mult spectrul acțional de prevenire și combatere a riscurilor.

Dar dacă societatea în ansamblu este dominată de risc, care „ocupă psihicul colectiv”, cum percep în general oamenii securitatea și riscurile la adresa acesteia? Ce rol revine mecanismelor individuale și sociale în configurarea percepțiilor asupra riscului? Și care este impactul factorilor și variabilelor subiective individuale și al interpretărilor psiho-analitice ale indivizilor sociali asupra riscului? Sunt câteva din întrebările care pot fi formulate plecând de la perspectiva asupra „societății riscului” și care ne ghidează în prezentul demers.

Subiectiv și obiectiv în definirea securității

Preocuparea pentru înțelegerea măsurii, în care securitatea poate fi definită și asumată ca temă socială, vine în contextul mai amplu dat de înțelegerea și recunoașterea dimensiunii subiective a securității naționale. Inclusiv pe palierul conceptualizării și definirii, securitatea a fost relaționată (inclusiv) cu sistemul de valori existent în plan individual și social (Brauch 2003, p. 52). În termeni sintetici, fiecare actor social se raportează la securitate în acord cu propriile referințe și acordă semnificații alternative sau diferite conceptului.

Pe acest palier de analiză, relevantă este definirea securității în termeni de „securitate individuală”. „Individuală”, deoarece indivizii reprezintă „unitatea de bază ireductibilă” (B. Buzan, 18) la care poate fi raportat conceptul de securitate. Aceasta este perspectiva lui Barry Buzan, de altfel, intens și frecvent invocată, în abordările din ultimele decenii, în domeniul studiilor de securitate. Conform acestuia, deși în mod tradițional accentul în relațiile internaționale a fost plasat pe state ca unități de analiză colective, este posibilă și necesară abordarea la nivel de individ ca unitate de referință⁶. O asemenea abordare, care ia în calcul trei niveluri de analiză

---

⁶ Ideea celor trei paliere de analiză este inspirată din Kenneth N. Waltz, *Han, the State, and War* (New York. Columbia University Press. 1 959).

(individ, stat și sistem internațional), este ancorată în conexiunea inexorabilă dintre securitatea personală și securitatea la nivel statal:

1. securității îi sunt atribuite semnificații independent de stat, la nivel de individ;
2. securitatea individuală este influențată atât în mod pozitiv, cât și negativ de către stat, ceea ce conduce la lipsa armoniei dintre individ și stat;
3. căutarea securității la nivel individual are efecte diverse asupra securității naționale.

Dacă în definirea securității o dimensiune esențială revine sentimentului de „a se simți în siguranță”, atunci rezultă că, securitatea este definită (și) de către actorii sociali, prin interacțiunile dintre ei. În acest sens, Arnold Wolfers (1960) discută despre securitatea națională în termeni de „valori moștenite”: „(securitatea este n.a.) un simbol ambiguu, care are semnificații diferite pentru indivizi diferiți. În mod obiectiv, securitatea națională înseamnă absența amenințărilor, prin raportare la valori moștenite și, în mod subiectiv, absența fricii, legate de un eventual atac la adresa acestor valori.” Iar securitatea se obține atunci când, atât dimensiunea obiectivă, cât și cea subiectivă sunt atinse.

Din perspectivă social-constructivistă (Adler 1997, Risse 2003; Wendt 1992, 1999), securitatea este concepută ca rezultat al unui proces de interacțiune socială și politică, marcat profund de valori, norme, identități culturale și tradiții. Din acest punct de vedere, securitatea este intersubiectivă sau este „așa cum o definesc actorii (sociali n.a.)” (Wendt 1992). În completare, conform lui Wolfers, securitatea se referă la absența pericolelor obiective (spre exemplu, amenințări, vulnerabilități și riscuri la adresa securității), precum și la absența temerilor și preocupărilor de ordin subiectiv și a percepției în consecință⁷. Cu alte cuvinte, percepția asupra securității este influențată de factori obiectivi, dar și de factori subiectivi, iar securitatea „există” atunci când temerile la nivel social referitoare la riscuri sunt la nivel scăzut. Dar care sunt resorturile psiho-sociale și culturale și formele subiective și intersubiective, prin care securitatea și riscul de securitate națională sunt construite și percepute? Cum este construit și reconstruit riscul și care sunt interpretările active date acestuia?

---

⁷ În acest sens, raportarea prin comparație se poate face la perspectiva realistă, pentru care securitatea obiectivă se obține atunci când amenințările, vulnerabilitățile și riscurile sunt evitate, prevenite, gestionate, asumate de către indivizi, grupuri sociale sau organizații internaționale globale.

O variabilă necunoscută: percepția socială asupra riscului

Percepția asupra riscului a fost studiată în cadrul mai multor discipline precum sociologie, psiho-sociologie sau științe politice, cu o tradiție îndelungată în cazul primelor două (și cu o evoluție susținută în anii 1960-1990) și cu un interes mai recent, dar orientat în mod special spre probleme de securitate națională, precum terorismul, în cazul științelor politice.

Teorii din domeniul științelor sociale și, mai concret, rezultatele cercetărilor pe filiera psihologiei sociale susțin că așteptările și credințele noastre ne influențează și modelează percepția asupra realității. Altfel spus, apelând la formula de impact cunoscută sub denumirea de teoremă a lui Thomas, „atunci cand oamenii consideră o situație reală, aceasta devine reală prin consecințele ei”.

Percepția asupra riscului depășește nivelul individual deoarece este un construct social și cultural, care reflectă valori, simboluri, istoria și ideologia specifice unui timp și loc date (Weinstein, 1989). Riscul este un construct social, iar percepția este unul dintre procesele-cheie în construirea acestuia⁸. Percepțiile asupra riscului sunt influențate de norme și de grupul de apartenență. Implicit, percepțiile sociale nu vor reflecta realitatea așa cum este aceasta definită de actorii instituționali ai securității⁹, dar vor influența în mod profund comportamentele sociale. Percepția riscului la nivelul „populației obișnuite” (non-expert) se bazează pe agende, considerații și contextualizări personale; reflectă experiențele personale, dar este influențată de diverse variabile care intervin în proces. Aducând ca argument ideea lui A. De Terje și a lui R. O. Renn: „asemenea personajelor din desene animate care, suspendate în aer nu ating pământul până nu realizează ce urmează, oamenii își construiesc propria realitate și evaluează riscurile pe baza percepțiilor lor subiective”¹⁰.

Aceste observații își mențin valabilitatea și în ceea ce privește subiectul particular al riscului și al percepției asupra riscului (implicit referitor la riscul de securitate). Într-unul dintre studiile devenite de referință pentru înțelegerea percepției asupra riscului, Douglas și Wildavsky (1982) au avansat ideea conform căreia oamenii acordă atenție anumitor riscuri nu pentru că simt nevoia să se protejeze față de acestea, ci pentru că sunt influențați în opțiunea lor (pentru un anumit risc în detrimentul altora) de credințele lor despre valori, instituții sau de cele referitoare la ceea ce este/ nu

⁸ Betty H. Morrow, *Risk behavior and risk communication: synthesis and expert interviews*, disponibil la <https://coast.noaa.gov/data/digitalcoast/pdf/risk-behavior.pdf>.

⁹ *Reprezentanți ai instituțiilor de securitate națională/ profesioniști ai domeniului securitate națională*.

¹⁰ De Terje Aven & Ortwin Renn *Risk Management and Governance: Concepts, Guidelines and Applications*, 2010.

este acceptabil. Riscurile sunt exagerate sau minimalizate în funcție de gradul de acceptanță socială, culturală și morală asigurat riscurilor în cauză. În continuarea acestei perspective, riscul nu este „o realitate obiectivă”, înțelegerea acestuia fiind necesară să se direcționeze spre „percepția asupra riscului ca proces social” (1982: 6). Spre exemplu, creșterea nivelurilor de îngrijorare cu privire la riscurile de ordin tehnologic nu este grefată pe psihologia individuală sau pe realitatea din teren, dar poate fi înțeleasă pe baza unei analize și interpretări la nivel cultural și social. Pe de altă parte, aceiași autori argumentează că specificul selectiv al percepției (anumite riscuri intră în atenție, altele nu) este necesar deoarece este imposibil ca „oamenii să conștientizeze toate riscurile”. Iar selecția nu se face pe baza datelor și dovezilor științifice sau pe baza criteriilor date de sursele reale de pericol: „ce alege societatea să definească ca fiind risc este determinat de factori culturali și sociali” (idem.). În concluzie, preocupările și temerile oamenilor referitoare la diferite riscuri trebuie privite ca modalități de preservare a solidarității sociale și nu ca reflectare a preocupărilor legate de mediu, sănătate, securitate. Cu alte cuvinte, pentru a înțelege anumite percepții asupra riscurilor de securitate, relevant este nu să identificăm corelația cu „realitatea”, ci să încercăm să investigăm și să identificăm acele norme, politici sau instituții care sunt (percepute a fi) atacate sau necesare a fi apărute.

Din acest punct de vedere, afirmația conform căreia indivizii nu pot percepe în mod corect riscurile la nivel social se susține pe baza argumentului conform căruia nu există riscuri obiective și riscuri subiective. Așa cum formulează B.B. Johnson și V.T. Covello, „riscurile nu există pur și simplu”¹¹. Ceea ce există însă sunt percepțiile subiective asupra riscului, cu precizarea că percepțiile unui individ nu sunt mai valide sau mai puțin valide decât percepțiile altor indivizi. Sunt percepții și ceea ce le definește este însuși faptul că aparțin unor indivizi unici a căror subiectivitate își pune amprenta în mod incontestabil asupra modului în care „lumea” este văzută, interpretată și trăită. Mai mult, una dintre concluziile relevante oferite de literatura consacrată percepției asupra riscului este aceea că, în general, indivizii umani întâmpină probleme în înțelegerea și interpretarea informației probabilistice, mai ales când probabilitățile sunt cu valoare scăzută, iar riscurile sunt nefamiliare (Slovic et al. 1980; Covello 1984). Prin urmare, având în vedere că „totul este circumstanțial, relativ și dependent de context” (idem), construirea socială a riscului pare să pună sub semnul întrebării existența unor resorturi logice și raționale ale managementului riscului social¹².

¹¹ *The Social and Cultural Construction of Risk – Essays on Risk* edited by B.B. Johnson, V.T. Covello. p. 3.

¹² *Sederberg 1984 apud by B.B. Johnson, V.T. Covello. p.3.*

Din aceste considerente, în literatura consacrată domeniului pe filiera științelor sociale, definiția operațională este aceea de „risc perceput”, înțeles ca evaluare subiectivă a probabilității de concretizare a unui pericol, evaluare care integrează gradul de preocupare a indivizilor legat de potențialele consecințe ale concretizării (Sjöberg et al. 2004: 8). La rândul său, percepția asupra riscului este studiată ca atitudine prin raport cu diferite tipuri de riscuri prezente, emergente în viața socială, pe două paliere inter-relaționate: riscul individual și riscul național (Huddy et al. 2002, Sjöberg 2005, 2000, 2003). Riscul individual este dat de sentimentul de insecuritate și de teama de a nu fi fizic rănit, fie personal, fie membrii familiei proprii (Huddy et al. 2002). Riscul național este general și colectiv și este înțeles ca riscul la adresa societății în ansamblu, fără să aibă efecte fizice în plan personal. Referitor la relația dintre cele două, studiile au demonstrat că există o demarcație între percepția asupra riscului personal și percepția asupra riscului național (Sears și Funk, 1991, Kinder, Adams și Gronke, 1989), în sensul în care interesul personal, spre exemplu, nu are impact asupra acceptanței și potențialului suport acordat unor politici sociale sau de intervenție în numele securității naționale¹³.

Din încercarea de a valorifica acest cadru, furnizat prin asumarea dimensiunii subiective a securității și a importanței percepțiilor individuale în definirea riscurilor de securitate, și având ca reper obiectivele oricărui proiect dedicat dezvoltării unei culturi de securitate la nivel național, se conturează ca provocare „concilierea” percepțiilor individuale asupra riscului de securitate cu modul de a înțelege riscul specific instituțiilor cu atribuții în domeniul securității naționale, exprimat și concretizat cel mai adesea prin documentele de tip doctrinar-strategic. Concret, vom încerca în cele ce urmează să interpretăm această întrebare în contextul furnizat de cultura de securitate ca proiect ce s-a dorit a fi dezvoltat în spațiul românesc ca și studiu de caz.

Percepții alternative ale riscului – componente ale culturii de securitate

Cultura este prin definiție o „reflectare subiectivă a unei realități obiective”¹⁴. Cultura de securitate, la rândul său, înțelege ca set inter-relaționat de informații, valori, atitudini despre securitate, care modelează

---

¹³ Jacobsen și Bar-Tal (1995) au analizat impactul riscului personal, respectiv național asupra credințelor sociopolitice. Concluzia a fost aceea că sentimentul de nesiguranță cu privire la propria viață (sănătate, loc de muncă, familie etc.) avea asupra condițiilor sociale și economice la nivel național un impact mai scăzut decât sentimentul de nesiguranță dat de relațiile țării de apartenență (Israel în cazul studiului) la nivel internațional.

¹⁴ Thomas U. Berger. *Norms, Identity, and National Security*. In *Culture and National Security*, ed. Katzenstein, New York, Columbia university Press.

comportamentele de securitate ale invizilor sociali, include percepțiile asupra riscurilor de securitate. Odată asumată relevanța percepției asupra riscului pentru cultura de securitate și indirect (prin prisma efectelor benefice sau nu) pentru politica de securitate în general, comportamentul față de risc și comunicarea riscului se impun a fi abordate în mod strategic, cu atenția cuvenită, ca fiind „fundamente ale unei securității naționale eficiente”¹⁵.

Luând referențialul românesc ca studiu de caz, este important de subliniat că inițiativele subsumate dezvoltării culturii de securitate în România au un trecut mai îndepărtat, experiența ultimilor 26 de ani transformând România pentru unii teoreticieni ai domeniului într-un studiu de caz și un exemplu de bună practică. Deși nu străină de preocupări tematice conexe sau similare specific altor spații geografice, spre exemplu Italia, Spania, Chile, necesitatea de a dezvolta proiecte pentru consolidarea culturii de securitate în România este profund legată de trecutul țării noastre. Mai precis, ne referim la percepțiile referitoare la securitate ca parte a culturii de securitate care s-au format sub umbrela dată de sinonimia dintre „securitate” și „Securitate” ca și etichetă utilizată în registru colocvial pentru serviciul de informații. „Securitatea” reprezenta denumirea uzuală pentru Departamentul Securității Statului (serviciul de informații din România din perioada comunistă), cunoscut și rămas în mentalul colectiv ca instrumentul de bază în aplicarea directivelor Partidului Comunist Român inclusiv în sensul instaurării unui regim al terorii, supravegherii și represiunii, cu încălcarea drepturilor omului.

În termeni de percepții, „Securitate” a funcționat ca și etichetă periorativă pentru toate instituțiile statului care aveau ca apanaj colectarea de informații. Și a continuat să funcționeze astfel și după înlăturarea regimului comunist din România. În subsidiar, acest context istoric specific țării noastre a alimentat în mod sistematic reprezentarea socială asupra serviciilor de informații văzute ca forță omniscient și omniprezentă având capacitatea de a exercita în numele regimului totalitar un control total asupra populației. Este ușor de înțeles atunci de ce demersurile ulterioare pentru dezvoltarea unei culturi de securitate în România s-a realizat pe un fundament extrem de fragil, format din reprezentări care asociau „intelligence-ul” cu aparatul represiv al statului comunist. Însă, în mod paradoxal, tocmai această fragilitate a devenit un argument puternic pentru suma de inițiative asumate în România pentru dezvoltarea culturii de securitate.

Astăzi, o cheie necesară a fi aplicată în analiză este furnizată de *Strategia Națională de Apărare (SNAP 2015)*, document care orientează

---

¹⁵ Brooke Rogers și Julia M. Pearce, *Risk communication, Risk Perception and Behavior as Foundations of Effective National Security Practices*.

activitatea instituțiilor de securitate din țara noastră. În general, strategia ca și tip de demers și de document este menită a oferi o viziune clară și implicit utilă instituțiilor de securitate pentru a își înțelege corect misiunea și reprezintă totodată și un instrument public de comunicare strategică dinspre palierul strategic spre publicuri-țintă. Acestea sunt definite în cadrul *SNAP 2015* ca „sistemul național de securitate”, care cuprinde, pe lângă ansamblul organelor legislative, executive și judecătorești, „instituțiile, organismele economice, organizațiile neguvernamentale și cetățenii care, potrivit legii ori liber consimțit, își asumă obligații sau manifestă preocupări și inițiative civice în legătură cu realizarea, protejarea ori afirmarea valorilor și intereselor de securitate”¹⁶.

Trimiterea realizată în textul *SNAP 2015*, la „complexul de entități interesate/potențial a fi beneficiari și contributori ai stării de Securitate”, subliniază importanța cunoașterii la nivel social a problemelor de securitate națională, care condiționează succesul implementării oricărei strategii. Însă, implementarea acestei definiții extinse a securității naționale, direct corelat cu obiectivul de dezvoltare a culturii de securitate, nu se poate realiza în absența unei cunoașteri a reprezentărilor și percepției sociale a actorilor sociali asupra obiectului în comun „disputat”, respectiv securitatea națională.

Din acest punct de vedere, investigarea științifică a percepțiilor sociale asupra securității în România rămâne mai degrabă o excepție, preocupările științifice fiind precare și disperate, tema nesuscitând interesul în mod sistematic și constant. Poate fi invocată astfel, ca excepție, seria de cercetări realizate sub egida IRES, dedicate generic percepției riscului, precum și unor teme corelate, precum percepția asupra respectării unor drepturi cetățenești, în contextul aplicării unor măsuri de securitate (2011, 2012, 2013)¹⁷.

Această precaritate a preocupărilor științifice din România este cu atât mai necesar a fi corectată, având în vedere relevanța înțelegerii percepției publice asupra securității naționale ca variabilă, care trebuie luată în calcul. Această variabilă este deosebit de importantă în încercarea de a găsi echilibrul corect, dintre nevoile de securitate și intruziunea în viața privată. Ca temă socială de actualitate, „utilizarea tehnologiei în numele securității”, spre exemplu, se află în corelație cu încrederea în structurile cu atribuții în domeniul securității naționale și, mai mult, oferă un bun exemplu de lecții învățate care pot fi valorificate în orice proiect dedicat culturii de securitate.

¹⁶ Ghidul strategiei naționale de apărare a țării pentru perioada 2015-2019, disponibil la http://www.presidency.ro/files/userfiles/Ghid_SNApT_2015-2019_AP.pdf.

¹⁷ Percepția riscurilor de securitate în România. Actori și instituții – 2011, Barometrul percepției riscului – 2012, Analize de percepție a unor riscuri de securitate și respectarea unor drepturi cetățenești – 2012, RISCURILE DE SECURITATE – 2013, disponibile la <http://www.ires.com.ro>.

Prin comparație, imediat după atacurile teroriste din septembrie 2001, sondajele de opinie publică din SUA au indicat un grad foarte crescut al acceptanței populației față de măsurile de securitate de tip supraveghere, inclusiv a acelor care presupuneau intruziunea în viața privată (Davis & Silver, 2004). Efectul însă, suferă modificări în timp și trebuie pus în legătură cu nivelul de risc perceput, precum și cu nivelul de încredere în instituțiile guvernamentale (Westin, 2003). Cu alte cuvinte, odată ce informațiile cu privire la atacul terorist devin amintiri sau încrederea în structurile guvernamentale responsabile în domeniul securității naționale scade, implicit și disponibilitatea de a ceda din drepturile fundamentale în numele securității se diminuează¹⁸.

Acest tip de investigare, a percepțiilor referitoare la securitate și la temele sale subsecvente (precum riscurile de securitate), cu utilizarea riguroasă a instrumentarului științific, este inexistentă în România. Într-o logică simplă, plecând de la concluziile literaturii de specialitate de profil mai sus invocată, corelat cu necesitatea unui proiect de cultură de securitate la nivel național și în spiritul necesității implementării SNAP 2015, inclusiv pe componenta operaționalizării „securității extinse”, acest tip de abordare este necesar a fi asumată, în mod sistematic și strategic la nivel național.

Concluzii

Pe fondul evenimentelor care au marcat istoria serviciilor de informații din ultimele decenii, având cel mai probabil punctul de debut în renumitul *Scandal Watergate*, și reiterații mai recente, precum *Afacerea Snowden*, presiunea exercitată în plan internațional, pentru transparentizarea serviciilor de informații ca instituții democratice în regimuri democratice, a crescut fără precedent. Astfel, premisa, care a început să funcționeze ca

---

¹⁸ Dezbaterea relativ polarizată referitoare la securitate și viață privată ilustrează deplin această corelație. În ultimii ani, s-au afirmat pe de o parte vocile care argumentează nevoia crescută de monitorizare și supraveghere, iar pe de altă parte voci care își exprimă îngrijorarea pentru utilizarea unui timp de informații protejat, în mod obișnuit și care, pledează pentru drepturile democratice (Casella, 2003; Bowyer, 2004). Acoperirea inerent intensă și extinsă a acestor teme, de către mass media (cu subteme, precum interceptarea convorbirilor telefonice și a corespondenței electronice private, fie intenționat fie fără intenție) a contribuit, în mod substanțial, la crearea unui climat de neîncredere generalizată (Slovic, 1993). Cu toate acestea, concluzia promovată în marea majoritate a dezbaterilor pe acest subiect, este aceea că, în ciuda interesului demonstrat de opinia publică pentru protejarea vieții private și pentru utilizarea tehnologiilor pentru securitate, informațiile cu privire la natura concretă a acestor preocupări sunt puține și disparate. Strickland și Hunt (2005)¹⁸ au demonstrat, că indivizii umani dețin informații cu privire la tehnologiile utilizate pentru securitatea națională și că, tocmai aceiași indivizi se declară împotriva utilizării acestora în mod extins și în absența unor mecanisme adecvate de control al intelligence.

imperativ a fost aceea, că serviciile de informații reprezintă actori sociali deplin ancorați în contextul social de referință, al căror succes este condiționat de propria capacitate de a își asuma un rol social și totodată, o zonă de interacțiune socială. Această zonă de interacțiune presupune deschidere și transparență, precum și demersuri instituționale, pentru o poziționare informată la nivelul mentalului colectiv.

Deși secretă, lumea serviciilor de informații nu poate rămâne una închisă. Din acest punct de vedere, România oferă un studiu de caz cu atât mai provocator, cu cât presiunea pentru deschidere este dublată de un context istoric și psihosocial, care se cer încă înțelese și descifrate. Cu alte cuvinte, este nevoie să mergem mai departe de afirmarea dezideratului și principiului, conform căruia, rolul cetățeanului, prin raportare la interesele de securitate națională, trebuie reevaluat și valorizat.

Plecând de la necesitatea recunoașterii suportului public și a încrederii, ca factori-cheie ai succesului instituțiilor de securitate națională și, având ca reper status quo-ul românesc pe acest palier, întrebările, care apreciem că este util să ghideze în continuare demersurile subsumate dezvoltării unei culturi de securitate la nivel național privesc:

- lecțiile de învățat din succesul/insuccesul campaniilor de conștientizare a riscurilor purtate în țări, precum Franța sau Marea Britanie, care au ca scop informarea, responsabilizarea și sensibilizarea populației, prin raport cu pericolul terorist¹⁹;

- resursele necesare implementării unui cadru strategic la nivel național, pentru integrarea investigării sistematice și științifice a percepțiilor sociale, despre risc ca variabilă de lucru esențială;

- relația dintre cadrul doctrinar – strategic în domeniul securității naționale (intelligence și securitate) și percepția socială asupra riscurilor de securitate națională;

- diagnoza la nivel național, privind integrarea comunicării strategice, în implementarea strategiilor naționale în domeniul securității.

Pe de altă parte, toate aceste noi direcții de investigat, care se deschid atât pentru comunitatea academică, cât și pentru cea a practicienilor, au ca fundament principiul conform căruia, „comunicarea strategică nu este un adaos opțional în implementarea unei strategii”²⁰. Prin urmare, dincolo de răspunsul dat întrebărilor „ce” și „de ce”, în implementarea cadrului doctrinar –

¹⁹ Spre exemplu, campania din Marea Britanie ACT (Action Counters Terrorism) – <https://act.campaign.gov.uk/> sau din Franța #ToujoursLeChoix – <http://www.gouvernement.fr/toujourslechoix-une-campagne-web-pour-lutter-contre-la-radicalisation>.

²⁰ *Idem*.

strategic în domeniul securității naționale, este important să se răspundă și întrebării „cine”, incluzând cetățeanul, ca beneficiar și deopotrivă contributor al stării de securitate națională. Acest tip de înțelegere și argumentare se fundamentează și pe necesitatea integrării unei dimensiuni comunicaționale, ca parte a implementării unei strategii naționale. Comunicarea este o funcție și deopotrivă o probă a bunei guvernări, în sensul în care, „comunicarea transparentă și informativă”²¹ este esențială pentru menținerea unei relații productive și de lungă durată, între executiv, legislativ, juridic și societatea civilă. Însă, această comunicare nu se poate realiza fără cunoașterea, în prealabil, a specificului fiecăruia dintre partenerii implicați pe palierul valorilor, percepțiilor, atitudinilor și comportamentelor de securitate. Ca pilon, în implementarea (de succes) a strategiilor naționale, în domeniul securității naționale, comunicarea strategică trebuie să facă referire, mai puțin la acțiuni și mai degrabă la obiectivele dorite a fi atinse și să depășească registrul declarativ, precum și perspectiva reduționistă, conform căreia „comunicarea=(doar) cuvinte/mesaje”.

---

²¹ Paul Cornish, Julian Lindley-French și Claire Yorke, *Strategic Communications and National Strategy A Chatham House Report*, disponibil la <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Security/r0911stratcomms.pdf>.

Bibliografie

1. #ToujoursLeChoix – <http://www.gouvernement.fr/toujourslechoix-une-campagne-web-pour-lutter-contre-la-radicalisation>.
2. Action Counters Terrorism – <https://act.campaign.gov.uk/>
3. Adler, E. (1997), *Seizing the middle ground: Constructivism in world politics*, în *European Journal of International Relation*, 3(3): 319-363.
4. B.B. Johnson, V.T. Covello (eds.) *The Social and Cultural Construction of Risk – Essays on Risk*.
5. Bech Ulrich, *Living in the world risk Society, Risikogesellschaft* (1986), tradusă în 1992 în limba engleză ca *Risk Society: Towards a New Modernity*. New Delhi: Sage.
6. Betty H. Morrow, *Risk behavior and risk communication: synthesis and expert interviews*, disponibil la <https://coast.noaa.gov/data/digitalcoast/pdf/risk-behavior.pdf>
7. Brauch, Hans Gunther, *International Security, Peace, Development and Environment, vol II. Reconceptualizing security from National to Environmental and Human Security*, Free University of Berlin, 2003.
8. Brooke Rogers și Julia M. Pearce, *Risk communication, Risk Perception and Behavior as Foundations of Effective National Security Practices*.
9. Buzan, Barry, Ole Weaver, Jaap de Wilde, *Security, a new framework for analysis*, Lynne Rienner Publisher, 1998.
10. Covello VT, *Risk Analysis and Risk Management: An historical perspective* 1985.
11. De Terje Aven & Ortwin Renn *Risk Management and Governance: Concepts, Guidelines and Applications*, 2010.
12. Ghidul strategiei naționale de apărare a țării pentru perioada 2015-2019, disponibil la http://www.presidency.ro/files/userfiles/Ghid_SNApT_2015-2019_AP.pdf
13. Kenneth N. Waltz, *Han, the State, and War*, Columbia University Press, New York, 1959.
14. Paul Cornish, Julian Lindley-French și Claire Yorke, *Strategic Communications and National Strategy A Chatham House Report*, disponibil la <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Security/r0911stratcomms.pdf>
15. *Percepția riscurilor de securitate în România. Actori și instituții – 2011, Barometrul percepției riscului – 2012, Analize de percepție a unor riscuri de securitate și respectarea unor drepturi cetățenești – 2012, RISCURILE DE SECURITATE – 2013*, disponibile la <http://www.ires.com.ro>
16. Risse Homas, *Social Constructivism and European Integration*, 2003,
17. Sjöberg et al., *Explaining risk perception. An evaluation of the psychometric paradigm in risk perception research*, Rotunde publishing house, 2004.

18. Slovic et al. *Facts and Fears: Understanding Perceived Risk*, în *Societal Risk Assessment: How safe is safe enough*, Richard Schwing, Walter Albers (eds.), Plenum Press, 1980.

19. Thomas U. Berger. *Norms, Identity, and National Security*. In *Culture and National Security*, ed. Katzenstein, New York, Columbia university Press.

20. Wendt, Alexander, *Anarchy is what state make of it: the Social Construction of power politics*, în *International Organization*, 1992.

PERCEPȚII DE RISC, SOCIETĂȚI DE RISC. O ANALIZĂ CULTURALĂ A VARIABILELOR CULTURALE CONTEMPORANE¹

Dr. Cristina IVAN²

1. Introducere

Este cultura un factor dominant, ce influențează și modelează percepția riscului și a situației de criză? Și dacă da, cât de directă și de impact este influența ei în modelarea nu numai a percepțiilor, dar și a comportamentelor cetățenilor care se confruntă cu o amenințare iminentă?

La aceste întrebări am încercat să răspundem în rândurile de mai jos, concentrându-ne demersul asupra dezbaterii celor mai relevante variabile culturale, pe care literatura de specialitate și studiile de caz le descriu, ca având o relevanță sporită pentru comunicarea în situații de risc și dezastru.

În acest scop, am abordat cultura pornind de la definiția oferită de studiile de antropologie culturală, care propun o înțelegere a culturii, prin prisma analizării diferitelor stiluri de viață îmbrățișate de populația țintă și a modului în care, acestea reușesc sau nu să interacționeze pe premise funcționale. În acest scop, am eliminat din analiza noastră conceptul de cultură înaltă, respectiv cultura înțeleasă ca suma producțiilor artistice produse în societate, de către cei mai talentați dintre membri săi.

În rândurile de mai jos ne vom opri, așadar, asupra culturii înțelese ca **set central de valori, atitudini, credințe și comportamente care sunt împărtășite, înțelese și valorizate de către o comunitate dată și care, modelează comportamente, stil de viață, judecăți asumate colectiv, precum și, relevant pentru subiectul de față, tiparul de decizie.** Într-un manual recent de studii aplicate în antropologie, autorii Andreatta și Ferraro, observă că:

„antropologul nu distinge între indivizii culți (aceia care dețin și se bucură de lucrurile fine) și cei inculți. Toți oamenii au o cultură,

¹ „This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-RU-TE-2014-4-1669.”

² Dr. Cristina Ivan este șeful Departamentului de Studii de Securitate din cadrul Institutului Național de Studii de Intelligence, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”.

potrivit definiției antropologice” (Elements of Culture, An Applied Perspective, 2013, p. 33).

Pentru Andreatta și Ferraro, cultura poate fi definită ca ansamblul a „*tot ceea ce oamenii au, gândesc și produc ca membri în societate*” (34). Această abordare a culturii vine într-o lungă tradiție, inițiată în secolul XIX, de către antropologi celebri precum Edward Tylor, Raymond Williams, Malinowski sau Radcliff Brown, pentru care cultura trebuia înțeleasă și abordată mai degrabă ca un stil de viață, decât ca formă sofisticată și inovatoare de îmbogățire a unei civilizații, (așa cum era ea definită de alți antropologi și gânditori celebri, precum Mathew Arnold, sau F.R. Leavis).

Într-un alt demers de definire a culturii astăzi, Chris Barker observă:

„Căile multiple, prin care cultura a fost abordată în studiile culturale, includ și definirea acesteia ca un întreg mod de viață; ca limbaj; constituită prin reprezentare; ca instrument; ca practici; ca artefacte; ca distribuție spațială; ca putere; ca fiind înaltă sau ordinară; ca fiind de masă sau populară” doar pentru a ajunge la concluzia că, „acest concept de cultură este de natură politică și contingentă și (se referă la) o semnificație socială împărtășită de comunitate” (The SAGE Dictionary of Cultural Studies, 2004, p. 44).

Astfel, putem afirma că un sistem cultural nu este numai transmis social ca set de comportamente și semnificații, este în același timp un construct comun împărtășit de comunitate, ilustrat prin următoarele trăsături specifice:

„Culturile pot fi (1) **tranzitorii** (situaționale, cu o durată chiar de câteva minute) sau (2) **permanente** (de exemplu stilurile de viață etnoculturale), și în toate cazurile sunt (3) **dinamice** (supuse constant schimbării și modificărilor). Culturile sunt reprezentate (4) **intern** (prin valori, credințe, atitudini, axiome, orientări, epistemologii, niveluri de conștiință, percepții, așteptări, personalitate) și (5) **extern** (artefacte, roluri, instituții, structuri sociale). Culturile (6) **ne modelează și construiesc realitățile** (contribuind la formarea perspectivelor noastre asupra lumii, a percepțiilor, orientărilor) prin idei, valori etice și preferințe” (Anthony J. Marsella, 2008, p. 5).

La o privire mai atentă, toate încercările de definire mai sus citate conduc către o înțelegere a culturii ca un sistem complex de semnificații, care sunt diseminate, împărtășite, îmbrățișate și promovate de către indivizi, prin producerea și diseminarea de bunuri materiale, valori etice, simbolice etc.

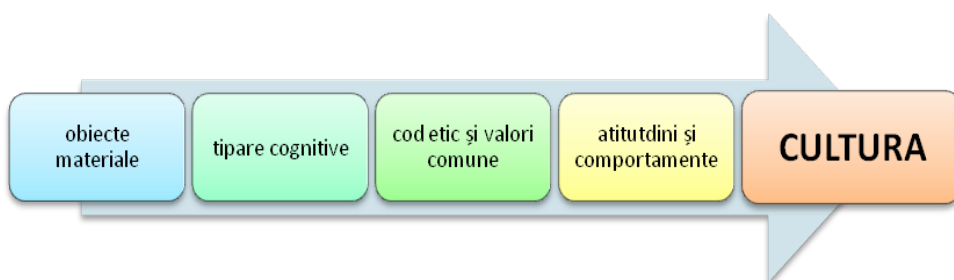

Fig. 1 Cultura ca sistem complex de semnificații

2. Variabile culturale relevante în percepția riscului. Către o definiție a percepțiilor de risc modelate prin valori culturale

Cultura și percepția riscului. Interdependențe. Petru a putea avea o perspectivă mai amplă asupra variabilelor culturale cu impact asupra modelării înțelegerii, atitudinilor, comportamentelor și a percepției generale asupra riscului, trebuie mai întâi să încercăm, să înțelegem cum este perceput de fapt un risc, o criză sau un dezastru în memoria colectivă a comunității. Indiferent de trăsăturile particulare ale unei comunități, trebuie spus că în orice cultură, un dezastru sau un moment de criză reprezintă un moment de scindare traumatică a comportamentelor rutiniere. Astfel de momente persistă ca o amprentă traumatică în timp, una care va influența reacția și percepția indivizilor, ori de câte ori un eveniment similar se va ivi la orizont. Tocmai de aceea, modul în care este asignată o semnificație și este integrat în tiparele cognitive un astfel de moment la nivel colectiv este mediat de variabile culturale împărtășite de membrii unei comunități, de un cod etic și, nu în ultimul rând, de memoria colectivă a unor evenimente similare.

„Atât experiența imediată și haotică a unui eveniment catastrofic, precum și retrospectiva calmă și rațională se bazează pe sistemul colectiv de forme culturale și tipare cognitive. Din această perspectivă, putem spune că evenimentele ce comportă risc, produc crize sau dezastre au o viață culturală proprie” (Meiner, Carsten; Veel, Kristin, 2012, p. 4)

Atunci când sunt privite prin lentile culturale, riscurile, crizele și dezastrele au un caracter excepțional ce transcende tiparele înțelegerii comune. Tocmai de aceea, astfel de evenimente sunt percepute la început ca incompreensibile, ca fisuri în textura socio-culturală a colectivității. Tiparele culturale, prin urmare, vor avea rol de filtru mediator, care facilitează

integrarea „incomprehensibilului” în realitatea normată prin cunoaștere și experiență, sau, cel puțin, comprehensibilă.

Suntem de acord cu Isak Winkel Holm care afirmă că:

„orice nouă catastrofă sau criză depinde și este construită cultural, prin prisma experiențelor anterioare și a procesării culturale a informației despre ele și rearticulează idei, forme și fantezii legate de situații catastrofice și critice reverberate de imaginația noastră culturală” (Holm, 2012).

De aceea, avem convingerea, că imaginarul cultural și structura antropologică care stă la baza memoriei colective și a valorilor unei comunități date trebuie atent analizate, pentru a putea înțelege impactul pe care cultura îl are asupra implementării cu succes a unei strategii de comunicare, pentru gestionarea unei situații de risc, criză și/sau dezastru.

Mai mult, dacă luăm în considerare impactul tehnologiei asupra tiparelor de comunicare și circulației informațiilor la nivel global, înțelegem că, mai mult decât oricând, ceea ce s-a exprimat local și ceea ce s-a exprimat global în trecut, acum se combină pentru a crea structuri și forme culturale tot mai intens hibridizate. Agenda promovată de organizații non-guvernamentale locale, spre exemplu, al căror scop fundamental este reprezentat de protejarea mediului, demonstrează acest tip de fertilizare *glocală*. O mișcare împotriva exploatării gazelor de șist din SUA sau o mișcare de protest împotriva mineritului cu cianuri din Amazon ajunge să aibă un impact semnificativ, asupra modului în care se prefigurează o campanie similară în România, Canada sau Peru, unde informațiile despre tehnicile de exploatare, dar și despre modul de organizare a protestului sau despre practicile de acțiune civică sunt replicate conform unui tipar dezvoltat la continente depărtate, prin hibridizarea atât a mesajului, cât și a practicilor de atragere a atenției asupra nevoii de protecție a mediului. La acestea, se adaugă impactul cultural produs de conectivitatea digitală între evenimente, mișcări, indivizi și mesaje, care conduc la crearea unei conștiințe globale comune și, de ce nu, în anumite momente date, a unei agende și a unui tipar de acțiune comun.

Un alt exemplu, ilustrativ pentru modul în care astăzi se poate construi o cultură și un mod de acțiune la nivel global este cazul mult mediatizatului dezastru, care s-a abătut asupra orașului New Orleans din SUA, după uraganul Katrina în 2005, care a condus la exprimarea oprobiului public față de autorități (US Congress, 2006). Revolta publică, mediatizarea dezastrului în media și adoptarea de către comunitatea locală și, mai apoi, de către publicul larg, a unei narațiuni, în care ineficiența autorităților și dimensiunile catastrofale ale revoltei publice aveau să fie abordate în strânsă

interdependență și să mențină prima pagină a ziarelor pentru multe săptămâni, arată modul în care se construiește percepția unei situații de criză prin prisma factorilor culturali. În Europa, în ultimii ani, de fiecare dată când are loc un atentat terorist, precum cel de la Bataclan, Nisa, sau atacul de la Bruxelles din martie 2016, atât în media tradițională, cât și pe rețelele de socializare, dezbaterile și relatările se polarizează adesea în jurul erorii umane, a inabilității autorităților de a controla și gestiona pericolul la adresa comunității. Cele mai des invocate motive includ „eșecurile instituționale, resursa umană insuficientă și dificultățile de gestionare a comunicării” (Graham David, 2016); „resursele insuficiente, semnale neobservate, eșecul de diseminare a informației, auto-suficiența” (Heath, Sheftalovich, & Spillane, 2016); incapacitatea de a derula investigații comprehensive (Dalton, 2015).

Pe de altă parte, asistăm la o tendință simultană de normalizare a riscului, survenită cel mai probabil, tocmai din dorința de a-l reprezenta ca gestionabil, aceasta fiind una din tendințele recurente ale societății „glocale” (cuvânt format prin fuziunea termenilor global și local). La rândul ei, această tendință nu poate fi înțeleasă, decât luând în considerare fenomenul schimbării naturii intrinseci a riscului la început de secol 21, o schimbare anunțată de Ulrich Beck cu a sa „societate a riscului” (Beck, 1992).

3. Societatea riscului și variabilele culturale

Citând o statistică a ONU, Cristof Mauch observă:

În fiecare an, aproximativ două sute de milioane de oameni sunt direct afectați de dezastre naturale — de șapte ori mai mulți decât cei care sunt afectați de război. Doar în ultimii ani cutremurele, tsunami-urile, uraganele și inundațiile au produs dezastre masive în lume. (Mauch, 2009, p 3).

Dintr-o perspectivă istorică, cifrele acestor dezastre ar putea să pălească în fața celor înregistrate în trecut. Ceea ce însă, schimbă dramatic aceste percepții este modul în care astăzi suntem expuși la reprezentarea acestor dezastre. Dacă acum un secol un dezastru ar fi avut impact asupra imaginarului colectiv și sistemului cultural regional sau poate național, astăzi, prin reprezentările mediatice, imaginile digitale și contribuțiile postate de la fața locului pe rețelele de socializare, impactul dezastrelor asupra structurilor antropologice ale imaginarului colectiv sunt mult mai semnificative, numeroase și în interdependență. Comunitățile umane sunt expuse zilnic imaginilor dezastrelor prin media. Ca un efect direct al acestei expunerii, fragilitatea umană, vulnerabilitatea, precum și nevoia de a izola și controla forțele vaste ale naturii, erorile umane, dezastrele produse din rea voință sau

violența pură au devenit teme recurente ale unei narațiuni despre supraviețuirea și reziliența umanității. De aceea, după atentatele de la 11 septembrie, după un lung șir de reprezentări globale ale uraganelor, cutremurelor devastatoare, atentatelor teroriste din marile capitale europene, avansând într-un cadru conceptual post-multicultural și post cosmopolit, suntem martori și subiecți ai unei narațiuni despre lume, în care multiplele fețe ale riscului se schimbă și se transformă. Fiecare nouă descoperire – de la genetică la nanotehnologie – deschide „o cutie a Pandorei”, care ar putea fi folosită în scopul generării unui dezastru de către teroriști (Beck, 2002). Rețelele de socializare, conectivitatea și inteligența colectivă a comunităților digitale (așa numitele „creative commons”) pot la rândul lor influența, pozitiv sau negativ, modul în care trăim. Ele pot facilita libertatea de gândire și inițiativa, afirmarea puterii personale, contribuția cetățeanului la luarea deciziilor de politici publice, dar pot, în același timp, fi folosite pentru a da naștere unor sisteme de supraveghere mult sporită și a unor forme de guvernare supra-securitizate și regresive din punct de vedere al valorilor democratice. Pentru a putea determina cum afectează aceste pre-condiții sociale, la nivel global, modul în care comunitățile de cetățeni percep riscul astăzi și cum înțeleg să îl gestioneze, trebuie să înțelegem mai întâi, care sunt factorii culturali care pot influența percepția, orizontul de așteptare și cadrul conceptual, prin care percepțiile de risc sunt filtrate în epoca tehnologiilor avansate, a conectivității, comunităților globale și activismului civic.

Una din trăsăturile importante care trebuie subliniată în actualul context este tendința de creștere a lipsei de încredere și legitimitate a autorităților centrale în ochii cetățenilor. Legitimitatea și eficiența acestora este permanent interogată atât de media, cât și de contributorii social media. Acest lucru generează o schimbare profundă în tiparele de procesare a informației și de abordare a autorității. „Publicul sceptic” (Bennet 2000) sau „publicul reflexiv” (Beck, 2009) cum mai este acesta numit, exprimă o nevoie tot mai intensă de demistificare a vechilor certitudini și figuri de autoritate – indiferent dacă vorbim de autoritatea religioasă, științifică, medicală, de securitate etc. Asistăm așadar, astăzi, la o tendință din ce în ce mai pregnantă de acceptare și acordare a unui spațiu de credibilitate față de modelele *anti-establishment*, vocile alternative, și contra-culturile născute în anonimatul creației colective.

Potrivit lui Bennet (2012) și Beck (2009) „în modernitatea târzie, ancorele consacrate ale puterii și autorității – știința, statul – sunt contestate, și, în cazul forțelor de aplicare a legii și ordinii, subminate. Mai mult, așa cum observă Beck:

„strategiile care conferă aspectul de control și securitate, în loc să ofere garanții, exacerbează un sentiment general de pericol și insecuritate (...) nu

atentatele teroriste distrug Occidentul, ci reacția pe care cetățenii săi o au anticipându-le. Ele aprind scânteia războiului, perceput în mentalitatea și polii de putere ai Occidentului.” (Beck apud Bennet, 2009, p. 28)

Această provocare fără precedent la adresa autorității survine ca un efect implacabil al conectivității, comunicării laxe și continue între diversele medii de exprimare, dar și al tiparelor culturale transnaționale, ivite împreună cu globalizarea, internetul și rețelele sociale. Impactul acestora asupra modului în care cetățenii din întreaga lume se raportează la risc, valorile percepute, expresia umanității împărtășite și combaterea amenințărilor comune, este departe de a fi fost explorate. În fața efectelor bolilor incurabile, migrației, terorismului, resurselor în scădere, foametei, disparității drastice de venituri și schimbărilor climatice globale, comunitățile digitale și reale formează mecanisme de apărare și reziliență – care vorbesc despre o schimbare de conștiință și, inevitabil, de apariție a unor sisteme de apărare colective și descentralizate. Eduardo Neiva nota faptul că astăzi,

„fără mari granițe culturale în jurul lor, precum acele ape în care înoată bancurile de pești, societățile nu se vor mai consolida prin solidaritate internă, prin fabricarea impresiei de stabilitate și permanență atât de mult plăcute monografiilor antropologice. Indiferent dacă suntem sau nu de acord cu acest lucru, sistemele culturale singulare sunt atacate azi de informații și mesaje generate nu de la marginile sistemului, ci din chiar mijlocul lui. Nu există limite regionale care să afecteze rețelele de media internaționale, și mai puțin schimbările digitale de informații. Tendința este de a constitui lanțuri de comunicații, care nu au cum să se fie altfel decât fără granițe.” (Neiva, 2001, p. 49)

Supranumit „satul global” de către Marshall McLuhan sau „comunitatea ecumenică globală” de Ulf Hannerz (2001, p.58), fenomenul foarte neregulat și interconectat, care stă în centrul formării și circulării valorilor comune dincolo de granițele statelor națiune a ajuns să fie privit azi ca punctul de plecare al unui construct cultural distinct, extrem de influent, pornit de la baza societății, care modelează atitudini, convingeri, și percepții asupra vieții ale cetățenilor lumii – și, prin urmare, și percepțiile asupra riscului.

Într-un foarte relevant studiu care aplică analiza culturală în înțelegerea dezastrelor, un domeniu de cercetare nou, de altfel, Isak Winkel Holm, abordând problema percepțiilor comunității imediat după Uraganul Katrina, subliniază faptul că, unele dintre cele mai importante teme ale

cercetărilor contemporane cu privire la dezastre, ambele dramatic desconsiderate de autoritățile care au gestionat dezastrul pricinuit de uragan, sunt revolta și mânia populară, îndreptată împotriva eșecului uman care dublează efectele calamității și

„aspectul mediatic al fenomenului natural, generat în mare parte de reprezentările eronate și neînțelegerile cu privire la oraș, generate de media locală și internațională, ce s-au comportat nu ca niște decenti martori oculari ci, mai degrabă, ca niște vulturi care se hrănesc din moarte și suferință” (Holm, 2012, 17).

Aceste două observații subliniază una din caracteristicile majore ale satului global – neîncrederea acută atât în instituțiile statului, cât și în media a cel puțin unei părți a populației. Barometrul de încredere Edelman 2016, spre exemplu, arată, între 2012 și 2016, o creștere cu 3 procente a diferenței de încredere acordată instituțiilor guvernamentale, de business, media și organizațiilor non-guvernamentale, de către publicul informat prin raport cu marea masă a populației (Edelman's Trust Barometer, Trust Inequality). Cu alte cuvinte, asistăm la o accelerată disparitate de încredere, acordată de publicul informat prin raport cu publicul general. Această descreștere a încrederii populației în media este evidențiată peste tot în lume, de la Franța, Marea Britanie, SUA, și Spania, la Singapore, Malaezia, India, China, Brazilia, Germania, Australia, Irlanda, Rusia și Polonia etc. Nivelurile scăzute de încredere au fost de asemenea legate în Barometrul Edelman de nivelurile scăzute de venituri, respondenții aflați în ultimul sfert al eșantionului de măsurare a venitului în fiecare țară poziționându-se, de asemenea, pe barometru, la un nivel semnificativ mai scăzut de încredere în autorități.

Admițând faptul că, riscurile și dezastrele au ajuns să fie percepute peste tot în lume în funcție de sau ca reacție la raportarea lor mediatică și generarea de către aceasta a unor arhetipuri și reprezentări culturale a dezastrelor, putem concluziona că vulnerabilitatea, incapacitatea și o anumită pasivitate malignă au ajuns să populeze imaginarul colectiv, cu privire la dezastre și gestionarea acestora – o tendință cu atât mai relevantă și periculoasă, cu cât ea semnaleză un curent subteran de nemulțumire și ezitare pesimistă, în acțiune și a genera soluții. Tocmai de aceea, suntem de acord cu Holm că:

„(U)ltima decadă (...) a stat mărturie recunoașterii tot mai mari a importanței pe care o joacă cultura în contextualizarea dezastrelor. Conform acestei „revoluții culturale” în cercetarea sociologică a dezastrelor (Webb), nu numai infrastructura fizică și instituțională, ci și infrastructura culturală a societății joacă un rol major în înțelegerea

dezastrelor, ea determinând modul în care acestea sunt interpretate de oameni.” (Holm, 2012, p. 17)

Infrastructura culturală include interpretări recurente de tip Hollywood asupra dezastrelor, relatări media asupra actelor teroriste, zone de tip „no comment” în media online, care promovează așa numitele raportări nefiltrate din zone de conflict, circulația impredictibilă a narațiunilor pe rețelele de socializare – toate generatoare de modele de înțelegere și gestionare a riscului și dezastrelor mai mult sau mai puțin pozitive și eficiente. Înțelegem așadar, că rolul fundamental pe care infrastructura culturală a unei comunități (ce combină elemente ale satului global, comunității locale și imaginarului colectiv al membrilor săi) îl joacă este de a produce tipare cognitive, de a facilita și modela percepția riscurilor, crizelor și dezastrelor, precum și răspunsul la acestea. Instituțiile care gestionează astfel de situații ar trebui așadar, să fie capabile să contextualizeze atât acțiunile, cât și comunicarea lor în tiparele cognitive astfel create.

4. Repertoriul caracteristicilor culturale specifice societății riscului

Să încerci să identifici caracteristicile culturale, care astăzi populează imaginarul global, seamănă cu încercarea de a privi tiparele și mișcările unui caleidoscop. În mod evident, abilitatea de a observa rămâne, pe un segment temporal dat, limitată la un număr de particule. A le previziona mișcarea și a construi o imagine de ansamblu a tiparului de evoluție se va realiza, în funcție de experiența limitată a privitorului și harta mentală asociată acestuia. Tocmai de aceea, în secțiunea de față, ne vom apleca, cu limitele impuse de percepția subiectivă a cercetătorului, asupra acelor trăsături culturale, care par să se evedențieze la nivel general global, ca făcând parte dintr-o infrastructură culturală de percepție a riscului și dezastrelor.

Pe de altă parte, pentru o mai bună înțelegere a modului în care cetățenii, în special în marile aglomerații urbane, răspund la situații de criză sau dezastru, vom integra în analiza noastră variabila emoțională, rutina, și felul în care acestea sunt la rândul lor modelate de comunicarea digitală. Să nu uităm că, emoțiile potențate de simbolistica culturală atașată riscului, crizelor și dezastrelor, joacă un rol covârșitor, în felul în care percepțiile sunt modelate și gestionate, în special atunci când avem de a face cu frică, anxietate și panică. Astăzi, mai mult ca niciodată, avem nevoie să integrăm în gestionarea riscurilor și dezastrelor o înțelegere profundă a stereotipurilor culturale și a tabuurilor. Potrivit lui Lull,

„Disponibilitatea globală a unui număr tot mai mare de forme simbolice diverse și fluide, generate de industria culturală și

informațională, atunci când se combină cu accesul indivizilor la tehnologiile micro-comunicării, conferă o putere fără precedent cetățeanului de rând” (Lull, 2001, p. 3).

4.1. Pierderea încrederii în autoritatea consacrată de stat

Pierderea încrederii în autoritatea considerată, în mod tradițional, legitimă este una din caracteristicile ce traversează satul global și definește societatea riscului. Aceasta, pare să fie direct conexasă cu apariția noilor tehnologii și circulația instantanee a informației digitale. Tot mai mulți cetățeni cer astăzi, să ocupe spațiul public, au acces la informație și solicită transparență în gestionarea afacerilor publice. În acest context, mai larg, și dat fiind accesul simultan la informații, a devenit o practică din ce în ce mai frecventă să abordezi, ori de câte ori este necesar, „calitatea deficitară” a răspunsului guvernamental la situații de criză și dezastru. Interogația publică se transformă rapid în fața dovezilor de neconformitate în oprobiu public, investigațiile jurnalistice sunt completate de jurnalismul amator, cetățenesc ce raportează colectiv asupra evenimentelor, oamenii își cer dreptul, pe rețele de socializare, de a cunoaște treburile publice și afacerile private, care au efect și impact asupra vieții în colectiv, cerințele se validează prin adeziune comună, iar canalele media clasice sunt astfel forțate să preia ideile și temele generate în comunitate. Toate aceste aspecte au devenit frecvente în repertoriul reacțiilor publice. Această tendință de coagulare a pozițiilor și comportamentelor colective în societate este extrem de relevantă, pentru înțelegerea și gestionarea percepțiilor asupra riscului, ea fiind esențială în coagularea unor strategii comunicaționale transparente, eficiente, informate, adaptate publicului țintă. Pentru a răspunde orizontului de așteptare construit social și cultural la nivelul comunităților și pentru a consolida un capital de încredere adecvat, orice comunicator de risc ar trebui să țină seama de această tendință de manifestare a comunității globale și a o utiliza ca oportunitate de creștere a rezilienței comunitare în situații de risc, criză și/sau dezastru.

4.2. Comunitatea locală activă digital, conectată global, autonomă și voluntară

Dezvoltarea extrem de rapidă a tehnologiilor digitale și circulația aproape instantanee a informației în mediu online au de asemenea efecte considerabile asupra tiparelor de comunicare adoptate de cetățeni. Astăzi, asistăm la o tot mai accentuată comunicare bi-direcțională între autorități și cetățeni, între cetățeni și comunitate, precum și între comunități locale aflate la continente distanță. Inițiativele cetățenești se propagă în viteză, iar creația colectivă în co-autorat, de multe ori anonim, generează inițiative pe platforme digitale deschise, la care oricine are expertiză și dorește, poate contribui. Și deși

aceasta nu este încă o tendință generală, mișcările ce promovează gestionarea treburilor comunității în mod autonom și voluntar, combinate cu inițiativele de tip surse deschise și sistemele de alertare cetățenești, create premeditat sau ad-hoc, prin aplicații sau pur și simplu prin utilizarea social media, conduc la metode eficiente de evitare de gestionare a efectelor unei situații de criză – indiferent dacă vorbim de un cutremur major, inundații sau atacuri teroriste.

4.3. Formele „plăcute” de violență și dezastre în societatea riscului

Înțelegerea riscului, a crizelor și dezastrelor este adesea contextualizată și involuntar relaționată cu acele forme de violență, care au devenit constitutive unei culturi de masă și unei identități de grup. Pletora de reprezentări ale unor dezastre de proporții uriașe, care populează filmele Hollywoodiene, jocurile video, literatura distopică și science-fiction se propagă la nivel global și contribuie la crearea unor modele comportamentale și practici culturale nu neapărat informate, dar cu siguranță spectaculoase. Astfel de modele sunt utilizate, la rândul lor, de indivizi pentru a decoda evenimente reale, a asigura semnificații și a genera atitudini și reacții față de modul în care sunt sau ar trebui gestionate situațiile de risc, criză și dezastru. La începutul unui studiu despre dezastre naturale și răspunsurile lor culturale de-a lungul secolelor, Christof Mauch observă:

„În ultima vreme, orice librărie și orice magazin de jocuri video este înșesat de titluri, precum *Natura Dezlănțuită*, *Inundația ucigașă*, *Vânturile Diabolice*, *Valul Uriaș*, *Fără scăpare*, *Infernul lui Dante*, *Unda de șoc*, *Cutremur în New York* sau *Furtuna Secolului*. Hollywood-ul furnizează un flux continuu de producții cinematografice despre dezastre, în care apar reprezentate erupții vulcanice, cutremure, tornade și chiar asteroizi care amenință planeta. În 2004, *Ziua de Poimâine*, o producție dramatică despre o furtună de proporții care devastează orașul New York la începutul a ceea ce urma să fie o nouă Epocă de Gheață — a fost printre cele mai vizionate filme din lumea întreagă”. (Mauch, 2009, p. 1)

Deși nu nouă, această fascinație față de situațiile de criză, dezastrele naturale sau provocate care populează cultura populară și imaginarul colectiv la nivel global, pare să ia amploare prin producțiile culturale ale industriei de consum. Ea generează forme plăcute ale violenței și suferinței, forme care invită, asemeni tragediei antice, dar în termeni mult mai puțin complecși și problematici, la evaluarea modului în care suferința testează demnitatea umană, curajul și abilitatea de a răspunde și gestiona impactul unor forțe aflate în afara controlului ființei umane. În același timp, aceste producții culturale specifice

societății de consum vorbesc și despre o mult mai problematică și neliniștitoare caracteristică a omului modern, care privește adesea violența, suferința și moartea ca o posibilitate constitutivă a ființei, ca un mod prin excelență definitoriu de a fi și a-și afirma identitatea. Un studiu de acum faimos semnat de Slavoj Žižek – *Despre Violență* – dedica un capitol atentatelor teroriste de la 11 septembrie 2001. În acest capitol, Žižek evidențiază în mod convingător modul în care infrastructura culturală postulată de producțiile Hollywood-iene a canalizat publicul către o anumită interpretare a evenimentelor, subsumate narațiunii „așteptării evenimentului neașteptat”, ceea ce a permis interpretarea realului prin prisma caracterului suprarealist al unei realități virtuale, alternative (Žižek, 2008). Cu mai bine de un deceniu înainte, un studiu faimos semnat de această dată de Jean Baudrillard atrăgea atenția asupra caracterului televizual pe care Primul Război din Golf l-a avut în imaginarul colectiv al audienței globale. Încadrat de scenele televizate ale unei zone de război curate, asemănătoare jocurilor video, acesta a creat așteptări pentru un anumit tip de război virtual, în care violența rămânea abstractă și aproape distractivă. Un astfel de cadru lipsea spectrul războiului de caracterul său sângeros și concret și crea așteptarea unui teren abstract, în care teroarea rămânea gestionabilă și îndepărtată (Baudrillard, 1995).

Mai aproape de timpurile noastre, s-a vorbit în media despre posibilitatea ca atacurile teroriste de la 13 noiembrie 2015, de la Paris, să fi fost organizate și/sau inspirate de un pattern acțional specific platformei de comunicare a jocului video Sony PS4, fie prin intermediul mesajelor audio, fie prin utilizarea rețelei facilităților platformei de jocuri (Rawal, 2015) (Titcomb, 2015). În plus, similaritatea de tipare acționale între jocurile video de război și atentatele teroriste reale au produs îngrijorări cu privire la modul în care, realitatea virtuală ajunge să emuleze situații de viață atunci când există o motivație reală. Până în prezent, cercetările asupra acestui subiect au rămas neconcludente, unele studii argumentând pentru, altele împotriva existenței unei conexiuni între practica jocurilor video și un nivel ridicat de agresiune în rândul adulților tineri. (Amini, 2013)

Cu toate acestea, apreciem că exemplele de mai sus evidențiază modul în care un cadru cultural încurajează prezența ficțională a crizelor și dezastrelor, în viața cotidiană a omului modern și facilitează transferul de semnificație între lumea virtuală și cea reală și nu invers, așa cum am fost obișnuiți să credem că se întâmplă conform percepțiilor culturale ale secolului trecut. Putem de asemenea specula, că această fascinație culturală pentru scenarii de sfârșit de lume și-a avut, de asemenea, rolul în crearea unui orizont de așteptare negativ în perceperea violenței și dezastrelor, atât naturale, cât și provocate de om, ca fiind o parte constitutivă a normalității și, deci, imposibil de contracarat. Ar trebui oare abordat acest aspect, ca o amenințare generată

de modul în care publicul își modelează percepția față de caracterul neașteptat și incomprehensibil al unei situații de dezastru? Rezultatele contradictorii ale cercetărilor în domeniu ne împiedică să formulăm o concluzie neechivocă în această privință. Cu toate acestea, nu putem să nu ne întrebăm dacă natura producătoare de plăcere în sens narcisist a violenței, calitatea dezastrelor de a distra publicul producțiilor cinematografice, combinate cu schimbările climatice tot mai dramatice și care inevitabil produc dezastre, precum intensificarea atentatelor teroriste în spațiul occidental nu vor afecta imaginarul colectiv îndeajuns încât, să creeze așteptări pasive față de inevitabilitatea producerii riscului și crizei. Materiale recente de propagandă, diseminate de organizația teroristă DAESH, par să sugereze o încercare clară de exploatare a ceea ce este probabil resimțit de către teroriști ca o interacțiune foarte fluidă între realitate și modelele ei virtuale. Într-un studiu dedicat acestui subiect, Javier Lesaca, profesor eminent al George Washington University's School of Media and Public Affairs, după analizarea a 845 de materiale de propagandă video diseminate de DAESH, propaganda „se conectează la și uneori copiază în mod direct – memes, personaje și scene din filmele de la Hollywood, jocuri video și clipuri muzicale.” (Khan, 2015)

În concluzie, apreciem că orice comunicator pentru situații de criză ar trebui sfătuit să elaboreze strategii de diseminare a informațiilor care să integreze tipare de tip joc video, interactive și creative, specifice unei culturi de tipul „cum să reușești singur să te ajuți pe tine și pe alții”, ca formă de diseminare a informațiilor relevante pentru gestionarea unei situații de risc și/sau criză.

Bibliografie

1. Abi-Hashem, N. (2008). Arab Americans: Understanding their challenges, needs and struggles. În A. J. Marsella, J. L. Johnson, & W. Patricia, *Ethnocultural Perspectives on Disaster and Trauma* (pg. 115-175). Hawaii: Praeger.
2. Amini, T. (2013, 17 1). *25 Video Games Violence Studies, Summarized*. Preluat de pe <http://kotaku.com>: <http://kotaku.com/5976781/25-video-game-violence-studies-summarized>
3. Andreatta, S., & Ferraro, G. (2013). *Elements of Culture, An Applied Perspective*. Belmont, CA: Wadsworth, Cengage Learning.
4. Anthony J. Marsella, J. L. (Ed.). (2008). *Ethnocultural Perspectives on Disaster and Trauma*. Alharetta: Springer.
5. Bankoff, G. (2009). Cultures of Disaster, Cultures of Coping, Hazard as a frequent life experience in the Philippines. În C. R. Natural Disasters. Lanham: Lexington Books.
6. Barker, C. (2004). *The SAGE Dictionary of Cultural Studies*. London: Sage Publications.

7. Baudrillard, J. (1995). *The Gulf War did not take place*. Bloomington: Indiana University Press.
8. Dalton, M. (2015, 3 23). *Attacks Highlight Belgian Failure to Roll Up Extremist Network*. Preluat de pe The Wall Street Journal: <http://www.wsj.com/articles/attacks-highlight-belgian-failure-to-roll-up-extremist-network-1458694796>
9. Edelman's Trust Barometer, Trust Inequality. (fără an). *Edelman*. Preluat de pe <http://edelman.edelman1.netdna-cdn.com/assets/uploads/2016/01/2016-Edelman-Trust-Barometer-Global--Mounting-Trust-Inequality.pdf>
10. Eisenman, D. P., Cordasco, K. M., Asch, S., Golden, J. F., & Glik, D. (2007). Disaster Planning and Risk Communication with Vulnerable Communities: Lessons from Hurricane Katrina. *American Journal of Public Health*.
11. Graham David, A. (2016). *How Belgium Tried and Failed to Stop Jihadist Attacks*. Preluat de pe <http://www.theatlantic.com/international/archive/2016/03/belgium-attacks-isis/474945/>
12. Heath, R., Sheftalocvich, Z., & Spillane, C. (2016, 3 29). *Belgium's 12 worst terror misses, mistakes and misunderstandings*. Preluat de pe Politico: <http://www.politico.eu/article/the-dirty-dozen-12-mistakes-that-condemned-brussels-to-terror-attacks-isis/>
13. Hofstede, G. (2016, July 25). *National Culture*. Preluat de pe Geert Hofstede: <https://geert-hofstede.com/national-culture.html>
14. Holm, I. W. (2012). The Cultural Analysis of Disaster. În C. Meiner, & K. Veel, *The Cultural Life of Catastrophes and Crises* (pg. 15-32). Berlin: De Gruyter.
15. Khan, N. (2015, 12 22). *ISIL videos imitate Hollywood and video games to win converts*. Preluat de pe <http://quartz.co>: <http://qz.com/578052/this-is-how-isis-inspires-its-followers/>
16. Lull, J. (Ed.). (2001). *Communication in the Information Age*. London: Routledge.
17. Mauch, C. (2009). Introduction. În 1-16, C. Mauch, & C. Pfister (Ed.), *Natural Disasters, Cultural Responses*. Lanham : Lexington Books.
18. Meiner, Carsten; Veel, Kristin. (2012). *The Cultural Life of Catastrophes and Crises*. (C. Meiner, & K. Veel, Ed.) Berlin: De Gruyter.
19. Norris, F. H., & Alegria, M. (2008). Promoting Disaster Recovery in Ethnic-Minority Individuals and Communities. În J. A. Marsella, L. J. Johnson, P. Watson, & J. Gryczynski, *Ethnocultural Perspectives on Disaster and Trauma* (pg. 15-39). Hawaii: Springer.
20. Prashantham, B. (2008). Asian Indian. Cultural Considerations for Disaster Workers. În A. J. Marsella, J. L. Johnson, & W. Patricia, *Ethnocultural Perspectives on Disaster and Trauma* (pg. 175-209). Hawaii: Praeger.
21. Rawal, D. (2015, 11 19). *'Playstation 4' Used In Paris Attacks?* Preluat de pe <http://www.kdramastars.com>: <http://www.kdramastars.com/articles/105803/2015-11-19/paris-attacks-ps4.htm>
22. Titcomb, J. (2015, 11 16). *Did Paris terrorists really use PlayStation 4 to plan attacks?* Preluat de pe <http://www.telegraph.co.uk>: <http://www.telegraph.co.uk/technology/video-games/playstation/11997952/paris-attacks-playstation-4.html>
23. Zizek, S. (2008). *Violence, Six sideways reflections*. New York: Picador.

**PERCEPȚIA RISCULUI
ȘI STRATEGII COMUNICAȚIONALE EFICIENTE.
ABORDĂRI INTER-DISCIPLINARE ȘI LECȚII ÎNVĂȚATE¹**

Dr. Valentin NICULA

Dr. Mihaela TEODOR²

Abstract

Trying to find an answer to the question "How to create intelligent communication strategies for efficient risk awareness?" in this paper we aim to take into consideration both a practitioner's point of view and a theoretical one. And for doing that, we have analysed several papers and theoretical studies relevant to the field of risk communication.

Keywords: *strategic communication and communication strategies, risk communication, risk perception, risk awareness and safety culture.*

Introducere

În cadrul acestei lucrări, încercăm să prezentăm atât puncte de vedere teoretice, cât și provenite din zona practicienilor domeniului comunicării riscului, pentru a găsi un răspuns la întrebarea *Cum putem crea strategii comunicaționale inteligente pentru o prevenire eficientă a riscurilor?*

Pentru atingerea acestui obiectiv, vom parcurge și analiza o serie de lucrări și studii semnificative din domeniu, din care vom extrage definiții și exemplificări referitoare la concepte, precum: comunicarea strategică și strategiile de comunicare, comunicarea riscului, percepția riscului, prevenirea și conștientizarea riscurilor și cultura siguranței (în engleză: *safety culture*).

Toate acestea se vor constitui, în final, într-un set de lecții învățate, ce pot reprezenta fie puncte de start pentru viitoare demersuri de cercetare, fie recomandări pentru îmbunătățirea activității practicienilor.

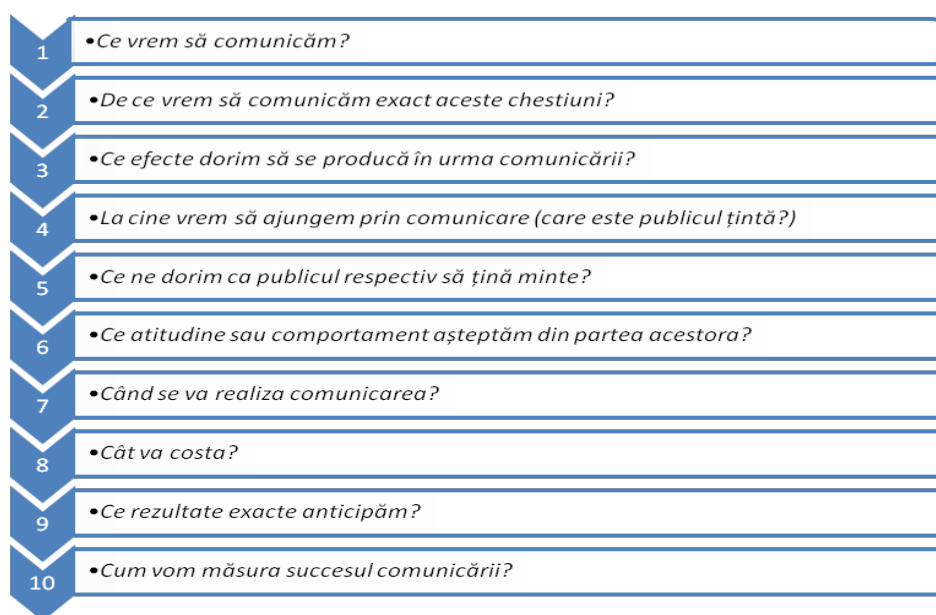
¹ „This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-RU-TE-2014-4-1669.”

² Cercetători în cadrul Institutului Național de Studii de Intelligence, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”.

Comunicarea strategică și strategiile comunicaționale

Într-o abordare pragmatică a comunicării strategice se consideră că, pentru a fi eficientă, orice activitate pe acest palier trebuie să răspundă unui set de întrebări (exemplificate în figura alăturată), care pot fi definite drept obiective ale procesului de comunicare strategică. Simultan cu acestea, trebuie puse în aplicare sisteme de măsurare, modele și management, provenite atât din zona calitativă, cât și cantitativă, pentru a putea fi calibrat în mod corespunzător procesul de comunicare aflat în derulare³.

Figura: Obiectivele comunicării strategice⁴

Strategiile comunicaționale pot fi definite drept „planuri detaliate pentru comunicarea informațiilor referitoare la o problemă specifică, eveniment, situație sau audiență. Aceste planuri servesc drept modele de comunicare cu diferite categorii de public, cu beneficiarii sau chiar cu proprii colegi”. O strategie eficientă de comunicare ar trebui să prezinte obiectivele/scopul comunicării, să identifice beneficiarii și să definească mesajele-cheie, să identifice metodele și canalele prin care se va realiza comunicarea informațiilor pentru un anumit scop și să specifice în mod clar

³ Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication, Sept. 2004, p. 59, available at <http://fas.org/irp/agency/dod/dsb/commun.pdf>

⁴ Adaptare după Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication, Sept. 2004, p. 59, disponibil la adresa <http://fas.org/irp/agency/dod/dsb/commun.pdf>

mecanismele, care vor fi utilizate pentru a colecta feedback-ul, în urma implementării respectivei strategii⁵.

Comunicarea riscului: repere teoretice și practice

Comunicarea riscului este o componentă importantă a guvernancei riscului (*risk governance*) și poate fi definită drept „un proces interactiv de schimb de informații și opinii între indivizi, grupuri și instituții. Implică transmiterea de mesaje multiple privind natura riscului, dar și alte tipuri de mesaje, care nu au legătură directă cu riscul respectiv, privind îngrijorările, opiniile sau reacțiile la mesajele transmise referitoare la riscuri ori privind aranjamentele instituționale și legale referitoare la managementul riscului”⁶.

Din această perspectivă, comunicarea de acest tip este esențială în eforturile de pregătire, răspuns și recuperare în fața dezastrelor naturale. Comunicarea referitoare la dezastrele naturale prezintă o serie de provocări, atât înainte de evenimente, în timpul derulării acestora, dar și după încetarea lor. Având în vedere cele de mai sus, se poate afirma că, sistemele de comunicare folosite în cazuri de dezastre naturale sunt eficiente, în măsura în care conținutul pe care îl livrează este de calitate. Mai mult decât atât, rezultă de aici o relație directă între comunicarea, în cazul dezastrelor, și avertizarea timpurie, unul dintre obiectivele majore ale comunicării în caz de dezastru fiind, să ofere o avertizare timpurie în legătură cu riscul de producere a unui dezastru într-o anumită zonă⁷.

Continuând pe această linie, Sarun (2011) consideră că avertizarea timpurie ajută la reducerea pierderilor economice și la reducerea/controlul numărului de răniți și victime provocate în urma unui dezastru, furnizând informații folositoare indivizilor și comunităților pentru protejarea vieții și a proprietății. Aceste informații îi ajută pe oameni să acționeze atunci când un dezastru se produce⁸.

⁵ *Communication Strategy Guide, US Environmental Protection Agency, p.1, disponibil la adresa http://www.europarc.org/communication-skills/pdf/Communication%20Strategy%20guide_US%20Environmental%20Protection%20Agency.pdf*

⁶ *National Research Council, 1990, apud Risk Communication Strategy, Institutional building for natural disaster risk reduction (DRR) in Georgia a MATRA project implemented by Faculty of Geo-information Science and Earth Observation, University of Twente, The Netherlands and Caucasus Environmental NGO Network (CENN), Georgia, p.8-9, disponibil la adresa <http://drm.cenn.org/pdf/Risk%20communication%20strategy.pdf>*

⁷ *Risk Communication Strategy, Institutional building for natural disaster risk reduction (DRR) in Georgia a MATRA project implemented by Faculty of Geo-information Science and Earth Observation, University of Twente, The Netherlands and Caucasus Environmental NGO Network (CENN), Georgia, p.8-9, disponibil la adresa <http://drm.cenn.org/pdf/Risk%20communication%20strategy.pdf>*

⁸ *Idem, p.8-9.*

De asemenea, comunicarea riscului centrată pe iminența amenințării unui eveniment de natură extremă este definită drept avertizare, conform lui van Weste și Kingma și, în urma acesteia, este de așteptat să se producă un răspuns adecvat în caz de urgență. În altă ordine de idei, după cum consideră autorii amintiți, programele de comunicare a riscului se pot centra pe efectele pe termen lung, generate de astfel de evenimente și sunt denumite programe de avertizare în caz de dezastru, care au drept scop realizarea de pregătiri pe termen îndelungat referitoare la dezastru. Astfel de programe de avertizare au drept scop comunicarea către public a informațiilor despre riscuri la modul generic, nu doar în cazul unei amenințări iminente, acțiuni care reduce riscul respectiv pe termen lung⁹.

Din abordările prezentate mai sus, reiese faptul că, se poate realiza comunicarea într-o varietate de moduri și pe diferite paliere, însă, principala diferență care se constată din practicile analizate este între comunicarea riscului la nivel național, prin utilizarea campaniilor mass-media și comunicarea realizată la nivel local, care se centrează pe măsurile concrete care se pot implementa imediat. De regulă, acest din urmă palier de comunicare a riscului are drept scop:

- *Conștientizarea oamenilor în legătură cu riscurile din cartierul/vecinătatea lor;*
- *Creșterea nivelului de cunoaștere referitoare la posibilele dezastru și la modalitățile în care ne putem pregăti, pentru a face față acestora;*
- *Schimbarea atitudinii în privința pregătirii la dezastru și, eventual, schimbarea comportamentului referitor la acestea¹⁰.*

Definirea comunicării riscului

În general, toate comunitățile au nevoie de o modalitate de comunicare privind riscurile prezente, viitoare sau incidente. În literatura de specialitate se regăsește un consens privind caracterul bi-direcțional al procesului de comunicare, între comunicator și receptor, dar, dincolo de acest aspect, definițiile diferă, prin includerea unor variabile distincte. Astfel, unele definiții ale comunicării riscului sunt similare cu definiția oferită de Covello (1992), referitoare la „procesul de schimb de informații între diferitele părți interesate, referitoare la natura, magnitudinea, semnificația ori controlul unui anumit risc” (p. 359). Alte definiții accentuează importanța managementului

⁹ *Ibidem*, p.8-9.

¹⁰ *Risk Communication Strategy, Institutional building for natural disaster risk reduction (DRR) in Georgia a MATRA project implemented by Faculty of Geo-information Science and Earth Observation, University of Twente, The Netherlands and Caucasus Environmental NGO Network (CENN), Georgia, p.8-9, available at <http://drm.cenn.org/pdf/Risk%20communication%20strategy.pdf>*

riscului (McComas, 2006), nevoia de dialog între comunicatori și beneficiari (Palenchar, 2005) și necesitatea derulării unei monitorizări continue a riscului (Coombs, 2012)¹¹.

Pe măsură ce actorii angajați în comunicarea riscului interacționau mai mult cu publicul, a crescut și interesul referitor la modalitatea în care, acest tip specific de comunicare poate fi derulat într-o manieră mai eficientă, preocupările inițiale vizând modul de creare a mesajului, extinzându-se ulterior, spre modul în care audiența procesează și acționează în urma unui anumit tip de mesaj, toate acestea conducând spre consolidarea unor preocupări din ce în ce mai consistente în domeniul cercetării comunicării riscului. Pe acest palier, unul dintre pionieri a fost Baruch Fischhoff, care a dezvoltat munca de cercetare în domeniul percepției riscului, derulată de Paul Slovic și Sarah Lichtenstein. Un element central, reprezentativ pentru aportul adus de Fischhoff în acest domeniu este identificarea celor șapte stadii din comunicarea riscului, în anul 1995, detaliate în figura alăturată¹².

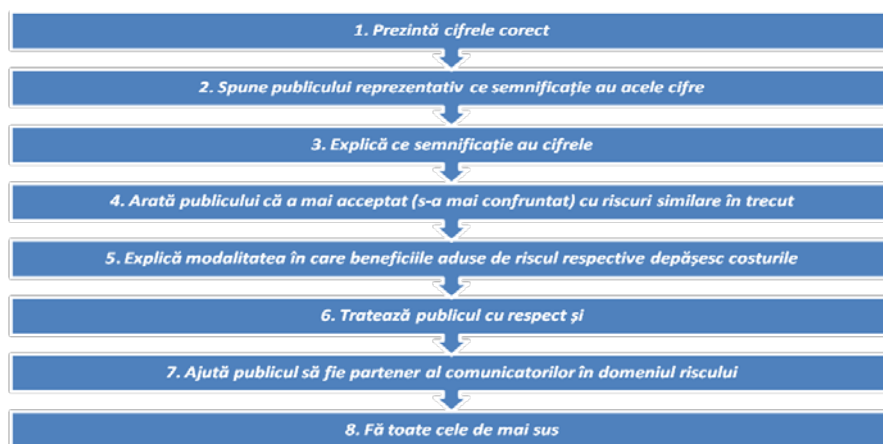

Figura: Cele 7 stadii ale comunicării riscului¹³

¹¹ Sheppard, Ben, Melissa Janoske, and Brooke Liu "Understanding Risk Communication Theory: A Guide for Emergency Managers and Communicators" Report to Human Factors/Behavioral Sciences Division, Science and Technology Directorate, U.S. Department of Homeland Security. College Park, MD: START, 2012, p.4-5, disponibil la adresa <https://www.start.umd.edu/sites/default/files/files/publications/UnderstandingRiskCommunicationTheory.pdf>

¹² Fischhoff apud Sheppard, Ben, Melissa Janoske, and Brooke Liu "Understanding Risk Communication Theory: A Guide for Emergency Managers and Communicators" Report to Human Factors/Behavioral Sciences Division, Science and Technology Directorate, U.S. Department of Homeland Security. College Park, MD: START, 2012, p.4-5, disponibil la adresa <https://www.start.umd.edu/sites/default/files/files/publications/UnderstandingRiskCommunicationTheory.pdf>

¹³ Adaptare după Baruch Fischhoff, Idem, p. 4-5.

Perspectiva lui Fischhoff este susținută și de alți cercetători, care consideră că, o comunicare eficientă trebuie să ia în considerare modalitatea în care diferite categorii de public percep riscurile, sub influența diferiților factori societali și culturali (de exemplu Adam și Van Loon, 2000; Campbell, 1996). Descoperirile făcute de Fischhoff au fost îmbunătățite prin adăugarea unor factori suplimentari, care au contribuit la realizarea de avertizări publice mai eficiente, incluzând informații referitoare la felul în care, persoanele cu nevoi speciale, se raportează diferit la riscuri față de publicul general, precum și la rolul pe care îl joacă media, în educarea publicului în legătură cu riscurile. În mod tradițional, cercetarea privitoare la comunicarea riscului s-a preocupat în principal de realizarea de studii de caz și de cartografierea bunelor practici în materie. Așa cum precizează Heath și O'Hair (2010), accentul a căzut adesea asupra riscurilor organizaționale în derularea unei crize, inclusiv pe păstrarea reputației, măsuri de răspuns, analiza succesului sau eșecului organizației în încercarea de a depăși o anumită criză, în detrimentul analizării modului în care, comunicarea a influențat publicul și comportamentul său¹⁴.

Odată cu dezvoltarea domeniului comunicării riscului s-au dezvoltat din ce în ce mai multe studii referitoare la comunicarea în situații de criză. Deși este adesea confundat sau asimilat comunicării riscului, autori precum Fediuk, Pace și Botero precizează că acest tip de comunicare reprezintă un domeniu distinct de cercetare în cadrul științelor comunicării, în cadrul căruia, pe lângă studiile de caz, se acordă o importanță deosebită experimentelor. Dacă, de exemplu, comunicarea în situații de criză se centrează, de obicei, pe protejarea și refacerea imaginii și reputației unei organizații/instituții, comunicarea riscului se axează, în schimb, pe prezentarea informațiilor, transmiterea mesajelor strategice și persuasiune. În plus, așa cum susține Coombs, inter-relaționarea dintre cele două domenii se manifestă și prin aceea că, eșecurile în controlul și managementul riscului pot conduce spre o criză, sau în urma unei crize se poate constata nevoia de a întreprinde acțiuni de comunicare a riscului. În acest sens, Heath explică faptul că, „o criză reprezintă un risc care se materializează”¹⁵.

¹⁴ *Ibidem*, p.4-5. Studiile de caz clasice din literatura de specialitate includ poluarea cu Tylenol de către compania Johnson&Johnson, cazul deversării petroliere Exxon Valdez, atacurile de la 11 septembrie sau analiza uraganului Katrina, așa cum sunt descrise de autori precum: Benoit, 1995; Berg & Robb, 1992; Carey, 2003; Liu, 2007; Procopio&Procopio, 2007; Torabi&Seo, 2004.

¹⁵ Sheppard, Ben, Melissa Janoske, and Brooke Liu "Understanding Risk Communication Theory: A Guide for Emergency Managers and Communicators" Report to Human Factors/Behavioral Sciences Division, Science and Technology Directorate, U.S. Department of Homeland Security. College Park, MD: START, 2012, p.4-5, disponibil la adresa <https://www.start.umd.edu/sites/default/files/files/publications/UnderstandingRiskCommunicationTheory.pdf>

Conștientizarea riscului la nivelul societății

Întrebările referitoare la caracteristicile care determină gradul în care, un risc este perceput drept amenințare de către indivizi și de către societate sau cele referitoare la cauzele pentru care, diferitele tipuri de riscuri sunt percepute în mod diferit de indivizi, au stat la baza studiilor, prin care s-a realizat un salt semnificativ în cercetarea comunicării riscului, odată cu dezvoltarea abordării, care are la bază modelele mentale, prin care se oferă un cadru de analiză și înțelegere a percepțiilor pre-existente la nivelul publicului, privind riscuri mai puțin familiare, dar cu impact mare.

În continuare, prezentăm, pe scurt, câteva repere introductive în teoria pe care se fundamentează percepția riscului, pentru o mai bună înțelegere a riscurilor și a importanței care trebuie acordate comunicării riscului, într-o manieră adaptată specificităților grupului țintă. Cele câteva principii de bază sunt în măsură să faciliteze aprecierea corectă a caracteristicilor grupului țintă, în momentul în care se dezvoltă strategii de comunicare a riscului.

Fundamentele percepției riscului

Chiar dacă modul în care un risc este perceput depinde, în primul rând, de riscul în sine, factorii subiectivi și sociali joacă totuși un rol important. Conform lui Renn, pe măsură ce societatea umană s-a dezvoltat, modalitatea în care răspundem la pericol s-a modificat gradual și a devenit parte a analizei sociale și culturale. Caracteristicile psihologice măsurabile, care influențează percepția riscului la nivel individual și care sunt supuse acestor evaluări sociale și culturale sunt denumite trăsături psiho-metrice (Jungermann/Slovic 1993; Zwick/Renn 2002) și includ aspecte, precum beneficiul personal, ce poate fi obținut în urma evaluării efectelor dezirabile, provocate de sursa generatoare de risc. Spre exemplu, în cazul telefoniei mobile, se analizează, pe de o parte, beneficiul oferit de serviciul în sine (mobilitate, facilitatea comunicării) în comparație cu posibila expunere la radiații, de cealaltă parte. Ceea ce contează atunci când se evaluează din perspectivă subiectivă un risc, în situația în care, oamenii se expun în mod voluntar la risc, este gradul de cunoaștere despre acel risc și măsura în care pot influența riscul respectiv. De asemenea, un alt factor crucial este dacă un risc și beneficiile aduse de expunerea la acesta sunt distribuite în mod corect la nivelul societății. Acest aspect reflectă faptul că, anumite părți din societate sunt pregătite să suporte și să își asume anumite riscuri, atâta vreme cât recompensa ori beneficiile sunt suficient de ridicate și riscul este

distribuit uniform, dar și dacă au posibilitatea de a influența personal modul în care riscul îi afectează¹⁶.

Un alt element subiectiv de care depinde evaluarea riscului este cel referitor la caracteristicile sursei riscului. Acestea includ, printre altele, gradul în care oamenii se acomodează cu sursa de risc, potențialul pentru catastrofă existent în sursa care generează riscul, probabilitatea unor consecințe fatale în eventualitatea în care un risc se materializează, consecințele nedorite pentru generațiile următoare, sentimentul că poți inversa consecințele negative ale unui risc etc (conform lui Renn et al. 2007: 78; Jungermann/Slovic 1993). În funcție de aceste caracteristici, riscurile sunt percepute prin așa-numitele paliere mentale, fie ca o amenințare, fie ca o lovitură a sorții, ca o provocare pentru resursele personale, ca un joc sau ca o avertizare timpurie referitoare la pericole ce se manifestă lent. Conform lui Ollie Renn, aceste paliere mentale sunt legate în mod sistematic de diferitele tipuri de riscuri, spre exemplu riscurile din domeniul tehnic, de genul centralelor nucleare, sunt percepute ca o amenințare imediată, catastrofele naturale sunt percepute ca o lovitură a sorții, riscurile asociate cu sportul sau investițiile financiare sunt percepute drept o provocare pentru resursele personale, iar produsele modificate genetic sau radiațiile produse de telefoanele mobile sunt resimțite drept pericole lente¹⁷.

Programele de conștientizare a riscului – o abordare pentru analiza de risc

Programele de conștientizare a riscurilor s-au dezvoltat ca o modalitate, prin care se poate schimba cultura siguranței în sectorul industrial (în engleză: *safety culture*), așa cum este descrisă de Hopkins. Aceste programe încurajează muncitorii să se oprească din ceea ce execută și să se gândească la posibilele riscuri, înainte de a începe lucrul efectiv. Importanța acestui concept a început să fie dezbătută încă din momentul primei apariții în literatură, după investigarea accidentului de la Cernobil, ce a avut drept cauză o eroare în procedurile de siguranță¹⁸. Prin urmare, o cultură a siguranței mai eficientă poate îmbunătăți performanța în domeniul siguranței și securității în

---

¹⁶ Konrad Götz, Corinne Benzing Jutta Deffner Florian Keil, *Handbook Communication Strategies for Sharpening Environmental Awareness in the Handling of Pharmaceutical Drugs*, German Federal Environmental Agency, ISOE – Institute for Social-Ecological Research, p. 19, available at <http://www.isoe.de/uploads/media/st-16-isoe-2012-en.pdf>

¹⁷ *Idem*, p. 19.

¹⁸ *Concluzii convergente ale mai multor autori privind accidentul nuclear de la Cernobil: Gherardi et al., 1998; Glendon & Stanton, 2000; Pidgeon, 1997; Weick & Sutcliffe, 2001*). *Cultura siguranței/procedurile de siguranță (safety culture) sau, mai bine spus, lipsa acestora, se regăsește drept cauză într-o serie de dezastre „celebre”, printre care se află cazul navetelor Challenger (Presidential Commission on the Space Shuttle Challenger Accident, 1986) și Columbia (NASA, 2003) sau explozia de la sediul companiei BP din Texas (CSB, 2007)*.

muncă. Programele de conștientizare a riscurilor, privite ca o abordare culturală față de siguranță, se bazează nu doar pe conștientizarea riscului la nivel individual, ci și pe sisteme implementate la nivel organizațional, care încurajează avertizarea și conștientizarea privind riscurile. Hopkins identifică cel puțin trei motive pentru care trebuie promovată conștientizarea riscurilor. Primul dintre ele se referă la faptul că, este imposibil să concepi o regulă pentru siguranță care să acopere toate situațiile posibile. Muncitorii, care sunt conștienți de riscurile la care se expun, vor aprecia limitările regulilor de siguranță și se vor concentra în principal pe riscul propriu-zis, decât să urmeze orbește o anumită regulă. Al doilea motiv este referitor la faptul că, muncitorii, care sunt mai conștienți în legătură cu riscurile, vor raporta mai multe incidente legate de siguranța în muncă și vor face mai multe sugestii de îmbunătățire a siguranței. Al treilea motiv este acela că muncitorii, care sunt mai conștienți în legătură cu riscurile, vor putea identifica modalități în care situația se poate înrăutăți și vor putea acționa pentru a preveni aceste situații¹⁹.

În acest sens, conștientizarea riscului reprezintă o abordare culturală pentru siguranță, dar și o formă de analiză de risc, denumită în mod diferit de diverși autori: „analiză de risc informală, pentru sarcinile zilnice” (Joy & Griffiths, 2005), „analiză de risc informală/mentală” (Australian Coal Association Research Program, 2007), „analiză de risc *last minute*” (Gillette et al., 2004) sau „mini analiză de risc” (Hopkins, 2005b). Programele de conștientizare a riscului pot fi considerate o formă de analiză de risc datorită faptului că, încurajează lucrătorii să se oprească și să gândească înainte de a începe munca, pentru a putea identifica pericolele iminente și a acționa pentru a controla riscurile asociate. Hopkins citează câteva exemple de astfel de programe operaționale în industrie, inclusiv programul Esso „Step back five by five”, programul Xstrata, „Stop, look, assess, manage” sau programul „Take 5” (Hopkins, 2005b). Trăsătura comună a acestor programe este aceea, că ele încurajează lucrătorii la nivel individual să ia o pauză înainte de a începe lucrul, să se gândească la pericolele pe care activitatea respectivă la implică și să se asigure, că sunt implementate suficiente mecanisme de control al riscului înainte de a începe activitatea respectivă²⁰.

Concluzii

Fie că au abordări practice sau teoretice, din țări diferite sau domenii variate, lucrările analizate reliefează importanța conștientizării riscurilor,

¹⁹ Andrew Hopkins *Safety Culture, Mindfulness and Safe Behaviour: Converging ideas?*, paper prepared for the Jim Reason Festschrift, p. 14-15, disponibilă la adresa http://regnet.anu.edu.au/sites/default/files/publications/attachments/2015-05/WorkingPaper_7_0.pdf

²⁰ D. Borys, *Exploring Risk-Awareness As A Cultural Approach To Safety: Exposing The Gap Between Work As Imagined And Work As Actually Performed in Safety Science Monitor, Issue 2, 2009, vol. 13, p. 1-3, available at http://ssmon.chb.kth.se/volumes/vol13/issue2/3_Borys.pdf*

pentru a face față riscurilor identificate în activitatea de zi cu zi. Din acest motiv, atunci când se trasează o strategie de comunicare privind riscurile, este important să fie luați în considerare factorii, care influențează percepția riscului în rândul publicului țintă.

De asemenea, este important să se țină cont de cei șapte pași descriși de Fischhoff privind comunicare riscului și de bunele practici identificate, pentru ca acțiunile întreprinse în acest sens să fie mai eficiente.

Bibliografie

*** *Communication Strategy Guide*, US Environmental Protection Agency, p.1, disponibilă la adresa http://www.europarc.org/communication-skills/pdf/Communication%20Strategy%20guide_US%20Environmental%20Protection%20Agency.pdf

*** *Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication*, Sept. 2004, p. 59, disponibilă la adresa <http://fas.org/irp/agency/dod/dsb/commun.pdf>

*** *SWOV Fact sheet – State awareness, risk awareness and calibration*, Institute for Road Safety Research, March 2010, p. 2, disponibilă la adresa https://www.swov.nl/rapport/Factsheets/UK/FS_State_awareness.pdf

*** *Risk Communication Strategy, Institutional building for natural disaster risk reduction (DRR) in Georgia*, A MATRA project implemented by Faculty of Geo-information Science and Earth Observation, University of Twente, The Netherlands and Caucasus Environmental NGO Network (CENN), Georgia, p.8-9, disponibilă la adresa <http://drm.cenn.org/pdf/Risk%20communication%20strategy.pdf>

Borys, D., *Exploring Risk-Awareness As A Cultural Approach To Safety: Exposing The Gap Between Work As Imagined And Work As Actually Performed in Safety Science Monitor*, Issue 2, 2009, vol. 13, p. 1-3, disponibilă la adresa http://ssmon.chb.kth.se/volumes/vol13/issue2/3_Borys.pdf

Götz Konrad, Benzing Corinne, Deffner Jutta, Keil Florian, *Handbook Communication Strategies for Sharpening Environmental Awareness in the Handling of Pharmaceutical Drugs*, German Federal Environmental Agency, ISOE – Institute for Social-Ecological Research, p. 19, disponibilă la adresa <http://www.isoe.de/uploads/media/st-16-isoe-2012-en.pdf>

Hopkins Andrew, *Safety Culture, Mindfulness and Safe Behaviour: Converging ideas?*, paper prepared for the Jim Reason Festschrift, p. 14-15, disponibilă la adresa http://regnet.anu.edu.au/sites/default/files/publications/attachments/2015-05/WorkingPaper_7_0.pdf

Sheppard, Ben, Melissa Janoske, and Brooke Liu *“Understanding Risk Communication Theory: A Guide for Emergency Managers and Communicators”* Report to Human Factors/Behavioral Sciences Division, Science and Technology Directorate, U.S. Department of Homeland Security. College Park, MD: START, 2012, p.4-5, disponibilă la adresa <https://www.start.umd.edu/sites/default/files/files/publications/UnderstandingRiskCommunicationTheory.pdf>

ISTORIE ȘI MEMORIE ÎN INTELLIGENCE

ACTIVITATEA UNITĂȚII MILITARE DE CONTRASPIONAJ ANTI-ȚĂRILE SOCIALISTE. EXPERIENȚE ȘI LECȚII ÎNVĂȚATE

Mircea STAN*

Abstract

Romania's distinct development in the Soviet sphere generated a change of attitude both in the leadership of the Soviet Union and the member states of the Warsaw Treaty Organization. The foreign policy line promoted by Gheorghiu - Dej and continued by Ceausescu determined Moscow and its allies to limit information exchanges with the Romanian state to completely isolate it from the West. The active measures program against Romania designed by the Kremlin and executed by security and intelligence services of the member countries of the Warsaw Treaty compelled the Romanian state to set up a special counter-espionage unit to deal with the socialist countries. The existence of the anti - socialist countries Military Unit, in disaccord with Romania's provisions as a member country of the Warsaw Treaty Organization, state, first, the degree of friendship and cooperation between the Romanian state and other states in the Soviet sphere of influence.

The evolution, forms of organization and activity of the anti-socialist countries Military Unit is an area little known in the scientific circuit because of secrecy and conspiracy of these things. The professionalism shown while fulfilling its missions is remarkable. Also, the uniqueness of such a structure in the Soviet bloc and the Warsaw Treaty Organization are landmarks of security and intelligence culture of the Romanian state during the communist period.

Keywords: security, intelligence, counterintelligence, espionage, disinformation, propaganda, diplomacy.

Cadrul general care a configurat relațiile în materie de securitate și informații, dintre România și statele partenere, din cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia

Perioada Războiului Rece a însemnat, dincolo de acțiunile vizibile la nivelul celor două blocuri ideologice, o luptă asiduă, de uzură, între serviciile

---

* Doctorand în cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”.

de securitate și informații într-un conflict care s-a născut fără o declarație de război și s-a încheiat fără un tratat de pace.

Poziția României în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia (OTV) și a lagărului sovietic a fost întotdeauna diferită față de țările partenere. Printr-un scurt excurs de la tema propusă, menționăm că, linia diferită de politică externă a României i-a creat imaginea de disident în cadrul sferei de influență sovietică. Acest lucru a plasat statul român în mijlocul agresiunilor informaționale ale statelor partenere din cadrul OTV. „Disidența” României în cadrul blocului socialist a generat schimbări profunde în materie de informații. Dacă în cea mai mare parte a conducerii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej sovieticii au controlat sub diverse forme activitatea Securității Statului, acest lucru s-a schimbat radical după 1964. Retragerea ultimilor consilieri sovietici din România (decembrie 1964) a determinat Kremlinul să ia măsuri împotriva României. Chiar dacă, relațiile instituțiilor abilitate să desfășoare activitate de culegere de informații din sfera de influență sovietică au fost destul de strânse, prin schimburi de informații sau raportări benevole către centrala KGB de la Lubianka, Securitatea din România a fost exclusă treptat din programul de transformări al KGB inițiat între 1962-1964 în celelalte țări membre ale OTV, iar din 1965 România a fost lăsată pe dinafară în privința strategiei de război a Pactului de la Varșovia.

A existat un „grup de prietenie” în cadrul lagărului socialist, cu care Moscova a dezvoltat relații mult mai apropiate, bazate pe supunerea necondiționată a liderilor comuniști din țările respective în fața Moscovei. Republica Democrată Germană (RDG), Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria, Polonia, au „beneficiat” de o imagine pozitivă în fața Kremlinului, spre deosebire de Iugoslavia, Albania și România. Acțiunile desfășurate de KGB la nivel regional sau internațional, împotriva unor obiective specifice, s-au bucurat de sprijinul larg al serviciilor de informații din țările membre ale OTV. Pe măsura fragmentării relațiilor dintre România și celelalte state membre ale OTV, KGB-ul a luat decizia coordonării unor măsuri active antiromânești, bazate în mare parte pe dezinformări. Printre adversarii informativi, care au desfășurat acțiuni împotriva statului român, cele mai cunoscute servicii de informații sunt KGB, ÁVO/ÁVH-ul maghiar¹ și STASI. Acestea și-au desfășurat activitatea, prin intermediul comunităților maghiară respectiv germană din țara noastră, folosite ca paravan pentru operațiunile desfășurate (Watts, 2011, p. 314).

---

¹ După Revoluția din 1956, instituția Securității a fost desființată de János Kádár, Ungaria devenind singura țară membră a OTV care nu a avut servicii secrete, competențele acestei structuri fiind trecute în subordinea Ministerului de Interne ungar.

Relația României cu celelalte state membre ale OTV s-a deteriorat constant după 1965. Incontinența acțiunilor orchestrate de Moscova împotriva statului român s-a concretizat, în primul rând, prin programul de măsuri active. Acestea erau concentrate pe două aspecte: pe de o parte vizau izolarea României pe plan internațional și crearea imaginii de „cal troian sovietic” în Occident și în țările din Lumea a Treia, pe de altă parte se dorea crearea unor disensiuni între membrii de la vârful puterii (Andrew & Mitrokhin, 2005, p. 290). Pe lângă aceste aspecte, unele state aveau motive independente să acționeze împotriva României. Alături de Bulgaria și Ungaria, care aveau revendicări teritoriale, RDG desfășura acțiuni ostile împotriva statului român, deoarece autoritățile de la București au refuzat să recunoască descompunerea Germaniei, la care putem adăuga și faptul că, cercurile conducătoare de la București încheiaseră, prin negocieri secrete, un tratat cu Republica Federală Germania (RFG) (Herbstritt & Olaru, 2005, pp. 80-81).

Raporturile bilaterale dintre România și Uniunea Sovietică s-au înrăutățit și mai mult după defecțiunea generalului Ion Mihai Pacepa (iulie 1978). La finele anilor 1970, URSS a luat decizia, ca spionajul sovietic (PGU) să transfere România de la Departamentul XI – „Legăturile cu țările socialiste” la Departamentul V (se ocupa de unele țări membre ale NATO, Elveția și celelalte două state „rebele” ale Blocului Sovietic, Iugoslavia și Albania). Nu există informații care să confirme dacă, la ordinul Moscovei sau nu, dar și celelalte țări partenere din cadrul Pactului de la Varșovia au întreprins acțiuni similare împotriva României. Documentele de arhivă atestă, de pildă, că HV A. a transferat România în rândul țărilor încadrate la „Grupul C”, alături de aceleași Iugoslavia, Albania și, în mod distinct față de P.G.U., China (Andrew & Mitrokhin, 2005, p. 500)².

În prima parte a anilor 1980, poziția KGB față de România s-a înăsprit, statul român fiind caracterizat și încadrat ca stat inamic atât de URSS, cât și de celelalte state aflate pe orbita sovietică. Relația „privilegiată” a Bucureștiului cu alte capitale din Occident și Orient, în special Bonn, Washington și Beijing, alături de acordurile militare secrete româno-americe, semnate în perioada 1974-1978, îngrijorau într-o manieră excesivă conducerea de la Kremlin. Moscova a transmis directive clare celorlalte state frățesti, să păstreze discreție maximă în executarea operațiunilor împotriva României. De altfel, după invazia din Cehoslovacia, Moscova a fost atentă în a cosmetiza neînțelegerile cu Bucureștiul. Acest lucru este de la sine înțeles, din moment ce

---

² Informația este credibilă, întrucât apare în organigrama Direcției I Centrale (PGU) a KGB. Vezi pe larg: Andrew & Gordievski, 1994, p. 471.

exista interesul, ca teza „calului troian” să reușească la marile cancelarii occidentale, evitând în același timp contramăsuri tactice. Nici Nicolae Ceaușescu nu s-a avântat în a supăra URSS, o dovadă fiind numărul mare de agenți dubli demascați de contraspionajul românesc și sancționați doar cu trecerea în rezervă sau trimiterea lor „în producție”.

În ciuda faptului, că la peste un an de la preluarea mandatului, Gorbaciov nu a fost perceput ca un partener capabil să intensifice dialogurile bilaterale cu SUA, lucrurile au evoluat după ce noul secretar general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice a abordat Washingtonul direct, ridicând problema dezarmărilor, lucru pe care l-a discutat și cu Nicolae Ceaușescu în februarie 1986 (Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), fond Problema 220/U.R.S.S., dosar nr. 1203/1986, f. 2)³.

Nici în plan intern lucrurile nu au evoluat diferit față de cele în plan extern. După 1961, o serie de evenimente la nivel extern și intern au dat naștere unor dispute aprinse, între Dej și Hrușciiov pe de o parte și între liderii PMR și consilierii sovietici pe probleme de securitate și informații pe de altă parte. Ecartul creat între Dej și Hrușciiov a fost determinat de opoziția lui Dej față de decizia Moscovei de a construi Zidul Berlinului (1961) și față de Criza rachetelor din Cuba (1962). În ceea ce privește episodul cubanez, Dej a mers până la a-l informa pe John Fitzgerald Kennedy, că statul român nu a susținut amplasarea de armament nuclear în Cuba, iar atribuțiile OTV erau în probleme de apărare și se refereau strict la continentul european⁴ (Vezi pe larg: Garthoff, Raymond L., 1995, în *Cold War International History Project – C.W.I.H.P.*, Bulletin nr. 5, p. 111). Dej nu dorea să se trezească implicat în conflicte fără de care nu avea habar, arătând că, are încredere mai mult în viziunile strategice ale SUA și NATO decât în cele ale URSS și OTV. Acest episod a reprezentat un *casus belli* pentru acțiunile lui Hrușciiov împotriva lui Dej și a României. De asemenea, epurările masive din aparatul securității și din armată se vor manifesta cu o intensitate mai mare la începutul deceniului șase al secolului trecut. Anul 1961 a fost ultimul în care, Securitatea a mai trimis

³ Până la acest moment, poziția României privind trecerea la dezarmare era deja cunoscută, ca o condiție *sine qua non*, pentru reînnoirea OTV.

⁴ Acest lucru a fost de o sensibilitate remarcabilă, nefiind transmis la nivelul canalelor diplomatice sau de informații. Corneliu Mănescu a cerut o întâlnire cu Secretarul de Stat american Dean Rusk, cu prilejul deschiderii lucrărilor Adunării Generale a ONU, în octombrie 1963 la New York. La 4 octombrie 1963, Mănescu i-a transmis lui Rusk, că România nu era de acord cu intențiile lui Hrușciiov, de a transforma OTV dintr-o alianță defensivă într-una ofensivă. Mai mult decât atât, Mănescu a avut mandat din partea lui Dej, să ofere SUA „posibilitatea să folosească orice mijloace și metode, pentru a proba dacă există instalații nucleare pe teritoriul României”.

personal la studii în URSS, până atunci fiind de notorietate, cursurile de pregătire urmate de viitorii ofițeri români la Institutul Felix Djerjinski al KGB.

Cauzele înființării Unității Militare anti-țările socialiste

Printre măsurile românești de contracarare a agresiunilor informaționale sovietice, un loc important îl ocupă înființarea structurii speciale de contraspionaj anti-țările socialiste. Astfel, în aparatul de informații românesc se va naște un „nucleu” contrainformativ, de o calitate profesională foarte bună, care ulterior, va fi transformat în Unitate Militară (UM), mai întâi cu indicativul UM 0920/A, apoi, după defectarea generalului Pacea, va purta indicativul UM 0110. Forma de organizare, conducerea, logistica și mai ales activitatea acestei unități sunt foarte puțin sau deloc cunoscute literaturii dedicate serviciilor de intelligence românești. Inexistența unui studiu solid dedicat exclusiv problemei UM anti-țările socialiste a „fabricat” mai multe mituri, care planează asupra acestei structuri, derivând în unele studii care îi sporesc prestigiul, dar fără a fi fundamentate pe nici un fel de document științific. Considerăm că, sunt necesare câteva precizări despre contextul în care s-a format UM anti-țările socialiste, cum a evoluat, cine a condus-o, ce urmărirea de fapt, dacă și-a atins scopul etc.

„Geneza” înființării unei structuri autonome, care a luptat inițial împotriva spionajului sovietic, trebuie căutată imediat după moartea lui Stalin. Și atunci, ca și în evenimentele din Decembrie 1989, schimbările survenite, ca urmare a destalinizării începute de Hrușciiov, respectiv ca urmare a lansării *perestroikăi* și a *glasnostului*, din partea lui Gorbaciov, nu rezonau foarte bine la București. Temerile neașe ale lui Dej și Ceaușescu față de schimbările care îi vizau, coroborate cu atentatele care au avut loc la viețile celor doi și dorința sovieticilor de a controla totul în țările aflate în glaciul sovietic, au contribuit la fondarea unității specializate a Securității, ca mijloc de luptă împotriva serviciilor de informații sovietice, apoi ale tuturor serviciilor de securitate și informații din țările socialiste, care au desfășurat activități informative pe teritoriul României.

În fața atitudinii distincte, în materie de securitate și politică externă a României, URSS nu putea rămâne fără replică. În perioada 1961-1963, au avut loc mai multe tentative de asasinat la adresa conducătorului Partidului Muncitoresc Român (PMR), între care cea care reține atenția este vizita lui Dej în Indonezia, în cea de-a doua jumătate a anului 1962, când, după esca la făcută la Moscova, a fost trimis pe o rută deasupra teritoriului chinez, fără ca autoritățile sovietice să fi cerut permisiunea Beijingului de a survola acel spațiu (Watts, 2011, pp. 33, 235, 511). Este momentul când, Dej și Alexandru

Drăghici i-au decizia de a transforma biroul contrainformativ anti-KGB, într-o unitate de dimensiuni mici, în cadrul Direcției de Contraspionaj⁵ (Watts, 2011, p. 219; Troncotă, 2014, p. 25).

În cadrul vizitei secrete efectuate de Hrușciov în România în 1962, a fost pusă în discuție de către Dej, Bodnăraș și Ceaușescu problema recrutărilor făcute de PGU și GRU (spionajul militar sovietic) pe teritoriul României. În urma acestui episod, Hrușciov a ordonat celorlalte servicii de securitate și informații din Blocul Sovietic, să-și limiteze cooperarea cu structurile similare din Republica Populară România (RPR), la schimburi de informații cu caracter general, nedetaliat, care să nu fie în beneficiul statului român (Bittman, 1972, p. 146). Reacția lui Dej nu a întârziat să apară și a constat în oficializarea activității Biroului de Contrainformații anti-KGB în cadrul Direcției de Contraspionaj, extinzându-și activitatea împotriva tuturor agenților țărilor socialiste, devenind Biroul de Contrainformații anti-țările socialiste (Troncotă, 2014, pp. 26-27; Watts, 2011, pp. 218-219).

De asemenea, la 13 mai 1963, Dej a luat decizia de a-i răspunde solicitării lui Vladimir Efimovici Semiciastnîi (directorul KGB în perioada 1961-1967) privind atitudinea României în materie de securitate și informații, ca urmare a avertismentului din 1962 a celui din urmă, prin care liderul român îi motiva, că „în circumstanțele actuale, menținerea celor doi consilieri în serviciul Ministerului de Interne nu mai este necesară și că, pe viitor, cooperarea dintre cele două ministere va avea loc numai la cel mai înalt nivel” (Arhivele Naționale Istorice Centrale – ANIC, fond CC al PCR, Secția Cancelarie, dosar nr. 10/1963).

Aspecte din organizarea și funcționarea Unității Militare anti-țările socialiste

În contextul Revoluției din Ungaria din 1956 și al retragerii trupelor sovietice din România în 1958⁶ (Verona, 1992, pp. 50-51) are loc prima alocare de resurse umane și materiale pentru desfășurarea de activități împotriva spionajului sovietic. Discreția guverna preocupările nucleului specializat, în condițiile în care, teama endemică față de Moscova era la cote maxime, iar existența unei astfel de structuri era complet interzisă și neconformă uzanțelor în cadrul OTV. Documente recent declassificate atestă că, primele misiuni ale „Biroului Contrainformativ special” constau în

⁵ În perioada 1963-1965, mica unitate contrainformativă a fost condusă de ofițerul de contraspionaj Aurel Mircea.

⁶ Numărul militarilor sovietici staționați în România a variat între 145.000 în iunie 1946 și 32.000 după 1950.

monitorizarea foștilor cominterniști, veteranilor din Războiul Civil din Spania, întorși în țară la 23 august 1944, și a foștilor internați în lagărele de concentrare sovietice și recrutați de NKVD, adică acea „generație” de persoane, care alimentau Moscova cu informații de pe teritoriul României, la începutul constituirii rețelelor sovietice de spionaj.

În cazul persoanelor (civili și foști militari ai Armatei Române luați prizonieri), deportate în lagărele de concentrare din Siberia⁷ (Constantin, 2015, p. 30; Scurtu & Hlihor, 1994, p. 157), mecanismele erau următoarele: aceștia erau recrutați de ofițerii NKVD, care răspundeau de lagărele respective, apoi erau trecuți, ceea ce este foarte important, prin mai multe lagăre, pentru a da informații despre persoanele din România, care se aflau acolo și care, puteau reprezenta potențiale surse la întoarcerea în țară (Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității - ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2, f. 1; dosar nr. 8, f. 2; dosar nr. 9, f. 5; dosar nr. 401, ff. 2-6; dosar nr. 402, f. 1). Mulți dintre ofițerii sovietici, răspunzători de lagărele în care erau concentrați românii, erau apoi trimiși în diferite funcții la Ambasada URSS la București, în structurile de comandă ale trupelor sovietice staționate pe teritoriul României, în SOVROM-uri etc., unde țineau legătura cu informatorii recrutați în URSS (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 401, ff. 2-6; dosar nr. 402, f. 1.). Trebuie menționat, că majoritatea persoanelor recrutate erau de cetățenie română, dar de etnie rusă, maghiară, sasă, mulți fiind documentați la nivelul „Biroului Contrainformativ special” și apoi recrutați în cadrul acestuia. Practic, structura specializată urma firul invers al traseului înapoierii în țară, cei interogați și apoi recrutați de structura românească deconspirând agentura sovietică pe teritoriul României.

Există informații asupra cerințelor pe care ofițerii NKVD le solicitau viitorilor informatori, anume: date privind prizonierii din lagăr, constând în situația lor din trecut și prezent; ce prizonieri intenționează să evadeze, cine nu muncește sau intenționează să comită acte de sabotaj și diversiune; care este starea de spirit a prizonierilor; ce părere au despre înființarea diviziilor „Tudor Vladimirescu” și „Horea, Cloșca și Crișan”; date logistice despre Armata Română: cum se alcătuiesc planurile de luptă, ce armament folosește, date despre cadrele superioare, pe care prizonierii le-au avut ca și conducători pe frontul de luptă; date despre prizonierii care urmau să plece cu diviziile „Tudor Vladimirescu” și „Horea, Cloșca și Crișan”. De obicei, întâlnirea cu

---

⁷ Aproximativ 150.000 de militari români au fost deportați în Siberia, numai în intervalul 24 august – 12 septembrie 1944. Mulți dintre românii deportați nu se vor mai întoarce niciodată, însă, majoritatea celor întorși au fost recrutați de NKVD în timpul șederii în lagărele de concentrare.

ofițerul NKVD se făcea o dată pe săptămână sau de câte ori era necesar, în situații excepționale și într-o conspirativitate „cu legende de aducere la locul întâlnirii și legende de anunțare a agentului în cazuri excepționale” (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 406, ff. 1-3.). Unii dintre cei recrutați, fie nu au mai fost contactați la revenirea în țară, fie au fost lăsați în „adormire”, cum se folosește în limbajul de specialitate, unii dintre ei încercând din proprie inițiativă să contacteze structurile de informații sovietice (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 11, f. 1.).

Am expus, sumar, modul cum acționa nucleul contrainformativ în faza incipientă a constituirii sale. Este posibil, ca numele generic, conferit mai târziu UM 0110 de „Unitatea anti-KGB”, să își găsească răspunsul în faptul că, la început avea în lucru informativ persoanele care trecuseră prin lagărele de concentrare sovietice și apoi au revenit în țară. Lucrurile se vor schimba treptat în cadrul biroului anti-KGB, după retragerea trupelor sovietice. Personalul se va ocupa de încadrarea informativă a șoferilor, translatorilor, ofițerilor români care fuseseră trimiși la studii în URSS. În cadrul biroului contrainformativ specializat încep să apară materiale informative pe linia problemei „Foști Agenți Sovietici” (FAS) (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 249, f. 1; dosar nr. 482, vol. I, f. 1; dosar nr. 492, f. 8; dosar nr. 523, ff. 4-5; dosar nr. 557 vol. I, ff. 5-6.), structura urmărind inclusiv descendenții acestora. Este vorba despre persoane recrutate de NKVD în timpul șederii în gulagul sovietic, dar și al staționării trupelor sovietice pe teritoriul României. În perioada 1958-1961, acestea au fost în mare parte acțiunile principale ale biroului anti-KGB.

Activitatea Biroului de Contrainformații anti-KGB a fost orientată apoi împotriva tuturor agenților țărilor socialiste care activau pe teritoriul României. Crearea și apoi consolidarea unei astfel de structuri contrainformative era un semnal fin, că relațiile serviciilor de securitate și informații românești cu structurile similare sovietice erau cât se poate de tensionate. Moartea, suspectă, a lui Dej a făcut ca Biroul de Contrainformații anti-țările socialiste să inițieze cercetări în problema specială „Kwarțit” (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 186, ff. 27-28; dosar nr. 187, ff. 5-6; dosar nr. 282, f. 4.), mulți dintre cei cercetați fiind și recrutați. Acțiunea a fost foarte bine organizată, fiind documentate toate persoanele care ocupau funcții principale la întreprinderea minieră „Kwarțit” (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 236, f. 2). Prin ordinul nr. 201/VL/00591555 din 07 iulie 1987, au fost înaintate UM 0110 o parte din evidența personalului româno-sovietic, care a lucrat la societatea mixtă „Kwarțit” Băița din județul Bihor. Din verificările efectuate de B.D.S. din fosta Exploatare Minieră „Bihor” asupra personalului a rezultat că, „documentele cu dosarele de cadre au fost distruse după anul

1965-1966, când activitatea acestei societăți s-a diminuat” (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 295, f. 1.). În mod evident, se naște întrebarea cine și de ce ar fi dorit să facă acest lucru?

Venirea lui Nicolae Ceaușescu la putere a dus la o recalibrare a activității Biroului Contrainformativ anti-țările socialiste. Ceaușescu cunoștea activitatea agenturilor socialiste pe teritoriul românesc încă din 1962 când a fost ridicată această problemă în față lui Hrușciov. În 1965, la comanda structurii contrainformative va veni colonelul Constantin Iosif, care o va conduce până în 1983.

Se impun câteva precizări clare despre situația spionajului în România, despre Constantin Iosif și despre conducerea DSS/CSS, în primul deceniu al conducerii lui Ceaușescu.

Cei „cinci magnifici” ai României, Ion Stănescu, Nicolae Doicaru, Ion Mihai Pacepa, Mihai Caraman, Constantin Iosif dirijau fluxul informativ al României, bidirecțional, către București și Moscova. Operațiunile PROGRESS, inițiate după 1971, au accelerat procesul de recrutare și de spionaj al OTV în România. În dese vizite pe care le va efectua la Sofia, președintele KGB, Iuri Andropov, va discuta cu Angel Țanev, ministru de interne bulgar, despre „ținta” România (Arhivele Ministerului de Interne, Sofia, Fond 1, înregistrarea 10, dosar nr. 879, „Notă informativă cu privire la întâlnirea de la Sofia dintre Iuri Andropov și conducerea Ministerului de Interne bulgar”, 05.05.1972, în *C.W.I.H.P.*). Cooperarea dintre KDS-ul bulgar și KGB era atât de bună, încât Țanev a solicitat la 20 septembrie 1972 Biroului Politic al Partidului Comunist Bulgar, ca în activitatea de spionaj împotriva Chinei, aparatul de securitate să fie redimensionat, un număr important de personal fiind alocat și activităților împotriva României⁸ (Arhivele Centrale de Stat Bulgare, Sofia, Fond 1-B, înregistrarea 64, dosar nr. 417, „Decizia Biroului Politic al CC al PCB privind activitatea de informații împotriva Chinei”, 20.09.1972, în *C.W.I.H.P.*).

Tot în 1972, lui Oleg Kalughin (omologul lui Mihai Caraman din Departamentul de Informații Externe – DIE), în timpul unei vizite în România, unde a avut mai multe întrevederi, între care, cu Ion Stănescu și Nicolae Doicaru, i s-a transmis că, Securitatea avea în plan să îl înlăture pe Ceaușescu (Kalughin & Montaigne, 1994, p. 218).

Corpusul de documente disponibil cercetării științifice relevă că, inițial Biroul Contrainformativ anti-țările socialiste a funcționat în cadrul Direcției de Contraspionaj a Securității, pentru ca după reorganizarea DIE, să intre în

---

⁸ Pe lângă China erau vizate: Albania, România, Iugoslavia și Vietnam, iar operațiunile de spionaj se desfășurau în strânsă cooperare cu KGB.

subordinea spionajului românesc, de sub tutela căruia va ieși în 1978 după episodul Pacea. Astfel, lui Caraman, în calitate de șef al contrainformațiilor externe i se subordona Constantin Iosif, implicat întreaga activitate a UM 0920/A. În aceste condiții, rolul UM 0920/A este posibil să fi fost, printre altele, verificarea agenturilor țărilor socialiste care activau în România, devenind instrumentul de comandă a unor persoane aflate în fruntea Securității. UM 0920/A nu putea dispărea, pentru că ar fi atras atenția Comitetului Central al Partidului Comunist Român (CC al PCR) și în special a lui Ceaușescu. Lucrurile se vor schimba însă, după 1983, când la conducerea Unității va veni generalul Victor Neculicioiu și aceasta va fi reorganizată.

Aceleași documente de arhivă evidențiază că șeful Biroului Contrainformativ anti-țările Socialiste, Constantin Iosif nu era un bun profesionist. De fapt, acesta făcea parte din cercul de apropiați a lui Nicolae Doicaru. În timpul reorganizării DIE din 1969, Biroul Contrainformativ anti-țările socialiste a devenit o U.M. aflată în subordinea DIE cu indicativul UM 0920/A, Iosif fiind deserventul lui Doicaru. Docilitatea lui Iosif a făcut ca el să fie promovat, chiar dacă rezultatele la locul de muncă erau mediocre. Analiza obiectivă a documentelor ne îndreptățește să credem că Iosif, în calitate de apologet a lui Doicaru și Pacea, a minimalizat activitatea Unității A, în legătură cu agresiunile informaționale ale țărilor socialiste împotriva populației României. Constantin Iosif a făcut numeroase deplasări la Moscova, unde s-a întâlnit cu fostul consilier sovietic pe probleme de securitate din România, care activase în aparatul de informații externe, Alexander Mihailovici Saharovski (ACNSAS, fond documentar, dosar nr. 3447, vol. 2, ff. 51-52; Pelin, 1997, doc. nr. 9, pp. 278-279). Într-o perioadă de maximă duplicitate a conducerii Consiliului Securității Statului (CSS)/Departamentul Securității Statului (DSS), care era, de fapt, scopul UM 0920/A din moment ce toată conducerea deservea interesele Kremlinului? Sunt suficiente dovezi care atestă că, în mare parte, în perioada de conducere a lui Constantin Iosif UM 0920/A era complet subordonată DIE, pentru ca, de la începutul anului 1977 să fie trecută în subordinea directă a ministrului Teodor Coman și a adjunctului acestuia Nicolae Pleșiță⁹ (Pelin, 1997, p. 207), iar după defecțiunea lui Pacea să devină unitate complet independentă.

Activitatea Biroului Contrainformativ anti-țările socialiste începe să fie cunoscută în cercurile conducătoare ale Securității și CC al PCR. În ședința Plenarei CC al PCR din 22-25 aprilie 1968, ziua a II-a, Nicolae Doicaru avea să

---

⁹ Informația se confirmă și din fișa de cadre a lui Nicolae Pleșiță, care între 1977-1978 era adjunct al ministrului cu gradul de general-locotenent.

afirme *erga omnes*, că activitățile ostile desfășurate împotriva României de reprezentanții diplomați, turiști sau alte persoane din țările socialiste poartă denumirea de acțiunea „BADEA”. Doicaru s-a erijat într-un adevărat prestidigitator, afirmând că Uniunea Sovietică, RDG, Ungaria, Iugoslavia, în special, trimit „sub acoperire de diplomați, tehnicieni, corespondenți de presă, comercianți, turiști, vizitatori la rude etc.” persoane în țara noastră, care culeg informații. În analiza pe care o făcea Doicaru în ședința Plenarei, prezenta faptul că, la acel moment erau identificați peste 30 agenți care acționau sub acoperire, la care se mai adăugau alți 30 de diplomați suspecti, dar care erau originari din România. Pe bazele documentelor elaborate de Biroul Contrainformativ anti-țările socialiste rezulta că, patru din cei șapte corespondenți de presă ai URSS acreditați la București, erau originari din Basarabia, având rude și prieteni în țara noastră (ACNSAS, fond documentar, dosar nr. 87, vol. 1, p. II., ff. 57-59).

Obiectivele urmărite de agenturile străine în România, în cadrul acțiunii „BADEA”, constau în identificarea cauzelor poziției diferite în materie de politică externă a statului român, la care se adăugau: relațiile economice cu statele capitaliste, ce fel de acorduri au fost încheiate, documentații de ordin tehnic, volumul și condițiile creditelor obținute, bugetul militar, date secrete despre armată, activitatea Comisiei Minorităților Naționale în cadrul CC al PCR. Același Doicaru exemplifică practica urmată de agenții străini veniți în țara noastră. Astfel, firul urmat de categoriile de persoane venite sau revenite în teritoriul român, cu acoperire de diplomați sau corespondenți de presă, este de a încerca să restabilească legăturile cu persoanele cunoscute din perioada cât au mai lucrat în București sau cu persoanele de cetățenie română care au fost la studii în URSS, apoi încercau să obțină informații de la acestea, prin exploatare în orb sau șantaj invocând vechile relații, în această direcție o activitate intensă derulând-o diplomații sovietici (ACNSAS, fond documentar, dosar nr. 87, vol. 1, p. II., f. 59). În fapt, diplomații sovietici folosindu-se de prilejul diferitelor vizite sau delegații pe probleme de știință și tehnică pătrundeau, împreună cu tehnicieni sau ingineri trimiși de Moscova, în locuri unde nu aveau acces, demonstrând practic că nu exista nici un fel de barieră în culegerea de informații, cazurile de acest fel documentate de UM 0920/A abundă.

O metodă facilă și în același timp greu de identificat de Securitate, despre modul cum se făcea transferul de informații, stabilirea de noi legături sau recrutări erau recepțiile, mesele festive, întâlnirile cadru, unde diplomații acreditați la București chemau un număr mare de persoane (în special după

Hotărârea Consiliului de Miniștri H.C.M. nr. 957/1966¹⁰), (ACNSAS, fond D.J., dosar nr. 3624, vol. 4., ff. 16-30) multe dintre acestea, deja surse de informații, creând cadrul ideal pentru a le studia sau recontacta, acolo unde era cazul (ACNSAS, fond documentar, dosar nr. 87, vol. 1, p. II, ff. 98-99.).

Reține atenția faptul că Doicaru, omul sovieticilor, are o expunere detaliată asupra acțiunii „BADEA”, în care nu ezită să-i atace pe ruși. La fel de important este faptul că, pentru a-și completa informațiile despre anumite obiective, stări de lucru etc., sovieticii își completau informațiile cu cele venite din partea celorlalte state socialiste, dar și capitaliste (ACNSAS, fond documentar, dosar nr. 87, vol. 1, p. II, f. 61). O analiză riguroasă pe marginea unui schimb de informații, între serviciile de spionaj sovietice și servicii similare capitaliste pe teritoriul României, este puțin probabil cel puțin în domeniul economic, o astfel de acțiune neavantajând diferitele țări capitaliste cu care România încheiase acorduri de cooperare economică. În alte domenii de interes, schimbul de informații poate fi plauzibil.

Pentru a ecrasa din miturile legate de activitatea U.M. anti-țările socialiste și a conspirativității muncii de contrainformații, se poate avansa ideea, că aceasta a cunoscut trei forme de conspirare, cu specificația că, prima formă este posibil să fie împrumutată sau folosită și de UM 0625/R.B., astfel: a) prima formă de conspirare (de la începutul activității U.M., până în 1974) a folosit, pentru țările socialiste, nume de flori (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, vol. 1, ff. 76-122.); b) a doua formă de conspirare pentru perioada 1974-1982 a folosit, pentru țările socialiste, nume de județe (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, vol. 1, ff. 1-76); 3) a treia formă de conspirare pentru perioada 1982-1989 a folosit, pentru țările socialiste, nume de grupe de munți (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, vol. 2, f. 199).

S-a speculat foarte mult și pe marginea mijloacelor logistice ale UM 0920/A-UM 0110. Singurul document identificat până acum, care face referire la mijloacele logistice al Unității anti-țările socialiste, pentru perioada 1979-1989, relevă existența a 71 mijloace de transport, astfel: 3 autoturisme pentru parcul comun; 50 autoturisme pentru munca operativă și controlul diplomaților străini; 3 autoturisme pentru transportul corespondenței secrete; 1 autoturism pentru asistență medicală; 1 autoturism pentru transportul de materiale; 5 autoturisme pentru rezerva operativă; 1 autoturism pentru școală și antrenament; 1 microbuz; 1 autobuz; 1

---

¹⁰ Prin H.C.M. nr. 957 din 18 mai 1966, era interzis ca unități sau formațiuni ale M.I., ofițeri, maiștrii militari, subofițeri, angajați civili și militari în termen să poată stabili relații directe cu misiunile diplomatice acreditate în România, cu oficiile consulare, organizații sau reprezentanți ai statelor străine.

autocamion; 4 autodube (ACNSAS, fond documentar, dosar nr. 13.073, vol. 2, f. 52 bis). Celelalte informații existente despre mijloacele logistice al Unității nu se confirmă din studierea documentelor de arhivă.

Venirea lui Victor Neculicioiu¹¹ la conducerea UM 0110, în anul 1983, a însemnat de fapt o regândire a modului de lucru a întregii unități. Erau puse în practică indicațiile Unității Centrale 0110 către unitățile teritoriale privind conținutul și organizarea lucrărilor, problemele specifice de evidență și valorificarea informațiilor pentru compartimentele teritoriale ale UM 0110. Documentul avea un caracter comprehensiv și era structurat astfel: „a) baza de lucru, dosare de caz, rețea informativă; b) problemele în legătură cu străinii; c) alte probleme legate de evidența operativă; d) valorificarea informațiilor. Dosarul de caz trebuia să aibă următorul conținut: 1) aprobarea organelor de partid și cea profesională (pentru membrii PCR) sau raportul profesional (cu aprobările de rigoare) pentru cei neîncadrați politic și cetățenii străini; 2) fișa personală detaliată a elementului în cauză; 3) nota de studiu; fișele personale ale legăturilor operative; 4) unde era necesar se introducea un compartiment separat, în care se păstrau: notele informative cu valoare operativă ce puteau fi transformate în declarații, tabel cu materialele T.O.” (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, v. 2, ff. 192-198).

La nivelul anului 1985, structura UM 0110 era următoarea: Serviciul I – se ocupa de ambasadă, atașatura militară, consulatele, agențiile de presă, problema rezidente și foste rezidente, turiști, vizitatori la rude și mic trafic, delegații culturale și sportive din URSS; lectori, studenți, doctoranzi și persoane la specializare în Uniunea Sovietică; Serviciul II – se ocupa de reprezentanțele și birourile comerciale, specialiști, tehnicieni, recepționeri și delegațiile comerciale din URSS și din celelalte țări membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER), dar și de persoanele care au fost trimise la studii sau specializare în URSS, foști agenți ai serviciilor de spionaj sovietice și elemente care au desfășurat activitate în fostele societăți mixte, în agențiile de transport aeriene și fluviale ale URSS; Serviciul III – prin indicativul 301 se ocupa de problemele speciale, iar prin indicativul 312 de toate problemele care țineau de R.P. Ungară; Serviciul IV – se ocupa de toate problemele pe spațiile: R.S.F. Iugoslavia, R.P. Chineză, R.P. Albania, R.P. Polonă, R.P. Bulgaria, R.S. Cehoslovacia, R.D. Germană, R.P. Cuba, R.P.D. Vietnam, R.P.D. Coreeană, R.P. Mongolă; Serviciul V – redarea materialelor înregistrate pe bandă

¹¹ Despre Victor Neculicioiu vezi și: CNSAS, Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode (1948-1967), vol. II (1967-1989), documente editate de Florica Dobre (coord.), doc. nr. 109, București, Editura Enciclopedică, 2006, pp. 191-193. Conform fișei de cadre, în momentul preluării șefiei UM 0110, Victor Neculicioiu avea gradul de colonel.

magnetică; Serviciul VI – instalări Tehnică Operativă (T.O.); Serviciul VII – Filaj; Serviciul VIII – măsuri „Sanda” și urmărirea elementelor din baza de lucru și pe baza probei de scris; Serviciul IX – analiză-sinteză-evidență și cercetare penală; Serviciul X – se ocupa de problema personal-învățământ. Se punea un accent deosebit pe protecția contrainformativă a corespondenței purtate de unitățile teritoriale cu unitatea centrală, prin „secretizarea și conspirarea acesteia, sens în care, lucrările vor fi întocmite separat pe spații și probleme” (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, vol. 5, f. 9 față – verso).

Un alt aspect care atrage atenția la activitatea desfășurată de UM 0110 sunt „măsurile active, ofensive, pentru întărirea caracterului preventiv al muncii specifice, al fermității și combativității în finalizarea acțiunilor desfășurate, pentru neutralizarea actelor ostile inițiate de persoane din urmărirea și supravegherea informativă” (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, vol. 5, f. 12). Mitul conform căruia nu se luau măsuri de prevenție împotriva persoanelor care făceau obiectul UM 0110 este astfel spulberat. În Ordinul nr. 00477261 din 19.03.1985, trimis către Compartimentul 0110 al Securității județene Dâmbovița, și probabil pe întreaga țară, era atașat un nomenclator elaborat cu principalele măsuri care trebuiau luate, cu specificația că, în cazurile cetățenilor străini, agenți și legături ale acestora, care erau susceptibile sau documentate ca fiind angrenate în acțiuni ostile statului român „și în care, chiar dacă din considerente operative nu se aplică măsuri penale, finalizarea se va face numai cu acordul și cu sprijinul unității centrale. În celelalte cazuri, va decide la propunerea compartimentului, șeful organului județean de securitate conform procedurii generale” (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, vol. 5, f. 12). În respectivul ordin se atrăgea expres atenția asupra a două lucruri: primul este legat de toate cazurile în care se vor fi aplicat măsuri de prevenție, deopotrivă în procesul de documentare operativă și în finalizarea propriu-zisă a cazurilor, „să se respecte cerințele de conspirare – legendare cu privire la profilul unității, să se asigure cu fermitate secretizarea acesteia și a muncii, să se acționeze combativ, diversificat pentru a obține efecte maxime în stare de legalitate”; al doilea lucru este legat de faptul că, trimestrial, serviciile și compartimentele din unitatea centrală și cele omoloage din cadrul securităților județene, vor face o analiză a activității de prevenție, a eficacității „și vor programa măsurile ce se impun în planurile de etapă elaborate” (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, vol. 5, f. 12, verso). Activitatea desfășurată pe linia finalizării – prevenției reprezenta indicatorul de bază, pentru evaluarea și aprecierea muncii compartimentelor și ofițerilor.

Nomenclatorul, emis de UM 0110 la nivelul anului 1985, privind activitatea de prevenție avea următoarea formă: „a) pentru cetățenii români –

1) informarea organelor de partid, cu privire la fapte documentate, referitoare la încălcarea normelor legale, statutare, morale pentru: sancționare, schimbare din funcție; atenționare; 2) influențarea pozitivă – prin surse și persoane de încredere și prin cadre proprii; 3) avertizarea – de securitate pentru fapte documentate informativ–operativ, exceptând faptele de profil; de miliție; de procuratură civilă; 4) dezbateră (discutarea) în colective de oameni ai muncii – pentru fapte de competența securității, exceptând pe cele de profil; pentru fapte de competența miliției; 5) destrămarea de anturaje – prioritar a celor formate între autohtoni, de către diplomați și alți reprezentanți străini; de rezidente și autohtoni; de elemente pro – străine; 6) compromiterea; 7) amenda contravențională – în cazul încălcării normelor pe linia secretului de stat; al găzduirii ilegale de cetățeni străini; pentru fapte de competența miliției; 8) avertizarea negativă – a cererii de deplasare în interes de serviciu sau personal în străinătate; a angajării în obiective și sectoare în care se cere aviz din partea organelor de stat; 9) retragerea avizului – de acces la date și documente secrete; de participare la tratative cu străinii; scoaterea din locuri unde se concentrează și manipulează secrete; 10) pregătirea contrainformativă și antiinfracțională–individuală; de grup, pe probleme exterioare profilului ori adiacent; 11) cercetarea penală – cu trimiterea în justiție pentru infracțiuni împotriva securității, de competența altor profile de muncă; cu trimiterea în judecată pentru infracțiuni de drept comun; după condamnare pentru clarificarea problemelor de profil; b) pentru cetățenii străini – 1) influențarea pozitivă; 2) atenționarea; 3) dezinformarea; 4) compromiterea; 5) declararea ca indezirabil, întreruperea călătoriei în RSR; 6) informarea reprezentanțelor diplomatice; 7) informarea MAE – predominant legendară, despre: acte incompatibile și încălcări ale statutului de diplomat de către reprezentanții străini; folosirea misiunii diplomatice, pentru activități care lezează interesele statului român; 8) flagrantul și cercetarea” (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, vol. 5, ff. 13-14).

Ultimul deceniu al existenței Securității a fost, printre altele, un deceniu al muncii derulate pe toate fronturile. Personalul din Aparatul Securității trebuia să facă față acțiunilor de spionaj ale serviciilor omoloage atât din țările capitaliste, cât mai ales din cele socialiste. Cele din urmă își vor intensifica acțiunile, ca urmare a venirii lui Gorbaciov la putere și a declanșării *glasnostului și perestroikăi*. Metodele folosite de serviciile de spionaj ale țărilor socialiste erau dintre cele mai sofisticate și, uneori, nu se rezumau doar la acțiuni pe teritoriul național. De pildă, cetățenii români care lucrau în diverse țări din Orientul Mijlociu, ca asistenți tehnici și care făceau deplasări pe spațiul URSS, făceau obiectul preocupărilor structurilor de

informații/contrainformații sovietice. Este cazul cetățenilor români care lucrau la Întreprinderea de Comerț Exterior (ICE) Romelectro Iran și care, la întoarcere, după ce achiziționau mai multe obiecte (în special băuturi alcoolice), în timpul călătoriei care dura 3 zile erau grupați într-un singur vagon „înzestrat” cu T.O. și personal de specialitate sovietic, ofițeri buni cunoscători ai limbii române, care doreau cumpărarea obiectelor, facilitând astfel recrutarea cetățenilor români. Aveau loc exploatări informative în orb despre condițiile de muncă și de viață, precum și starea de spirit din rândul românilor care lucrează pe șantierele din Iran; informații cu caracter economic, despre contractele încheiate de ICE Romelectro în Iran; date despre modul de viață al regimului islamic din Iran (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, vol. 5, f. 20 față – verso).

Experiența UM 0110 de-a lungul timpului a dus la emiterea de materiale despre modul de lucru al serviciilor de spionaj sovietice. Pentru realizarea intereselor informative, PGU se folosea, în special, de relațiile economico – comerciale, pentru acoperirea cadrelor sau agenților trimiși cu diferite misiuni pe teritoriul României. Înainte de a fi plasați în interiorul țării, erau instruiți și acreditați în alte țări, între care, amintim SUA, Canada, RFG, Anglia. Prin mijloace specifice, UM 0110 a reușit să identifice modul de lucru al spionajului sovietic pentru misiunile din România. Astfel, în comerțul exterior sovietic, toți angajații au legături cu serviciile de intelligence în calitate de „Angajați” (cadre ale serviciilor de securitate și informații plasate sub diverse acoperiri, în sistemul comerțului exterior) sau „Încadrați” (cadre recrutate din diverse domenii, care înainte de a activa în domeniul informațiilor sunt instruite, prin cursuri speciale cu durata de 2, cei care urmează să fie trimiși în calitate de specialiști la centrele de service, sau 4 ani, cei care vor lucra în rețeaua de comerț exterior sau diplomație). După pregătirea de doi ani urmează scoaterea „încadraților” din producție, apoi o perioadă de practică în întreprinderile de comerț exterior cu durata de 2 sau 4 ani în funcție de: a) pregătirea inițială (pentru absolvenții institutelor economice și de comerț exterior perioada de practică este de 2 ani); b) de natura activității viitoare (pentru candidații care vor activa în centrele de service, perioada de practică este tot de 2 ani).

Practica, urmată de toți candidații, avea un traseu bine stabilit: 1) primul pas începea prin activitatea desfășurată la biroul de registratură, unde candidatul citea corespondența, care intra și ieșea din întreprinderea de comerț exterior, prilej cu care cunoștea ansamblul de activități al instituției și se concentra pe domeniul lui de activitate; 2) pasul doi era reprezentat de trecerea candidatului, după absolvire, pe la serviciile de transporturi și

expediții internaționale, târguri și expoziții, conjunctură – prețuri, durata pasului 1 și 2 variind între 12-18 luni; 3) pasul trei se concretiza, prin includerea candidatului în serviciile de import – export, unde după aproximativ șase luni erau lăsați să asiste la ședințele de tratative cu reprezentanții străini (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, vol. 5, f. 23). Viitorii spioni erau lăsați să lucreze independent abia în anul al patrulea de practică. „Încadrații” nu erau folosiți doar ca acoperire pentru „Angajați”, ci aveau și misiuni similare, uneori cu rezultate eficiente în comparație cu cea de-a doua categorie.

UM 0110 acționa eficient și în cadrul Programului de Măsuri „ALFA” pe spațiile de competență (Zagoneanu, 1982, pp. 13-18). Volumul de muncă era cuprinzător, numai pe raza județului Dâmbovița, în anul 1988, au călătorit în țările socialiste peste 7000 de persoane, dintre care 418 în interes de serviciu. Pentru prevenirea recrutării persoanelor care plecau în străinătate se acorda o atenție deosebită verificării și pregătirii contrainformative. Acolo unde apăreau situații excepționale erau trimise surse din legătura compartimentului 0110 din județ, pentru obținerea de materiale informative (ACNSAS, fond FCX, dosar nr. 2904, vol. 5, 159).

O schimbare semnificativă la nivelul conducerii centrale a UM 0110 survine în 1988, când prin Nota Nr. D/S/27817 din 04.05.1988 este eliberat din funcția de locțiitor al șefului UM 0110 colonelul Gheorghe P. Ioan, fiind înlocuit cu lt.-col. Lupu I. Vasile, „ofițer cu o bogată și multilaterală experiență în munca de securitate, bine pregătit politic și profesional, competent și cu reale disponibilități organizatorice și de conducere” (ACNSAS, fond documentar, dosar nr. 13.313, vol. 1, ff. 40-41).

La nivelul anului 1989, mai exact până la 22 decembrie, în Organigrama DSS, UM 0110 figurează ca unitate independentă, după UM 0544 și UM 0195, având în componență 304 persoane după cum urmează: 264 ofițeri, 23 maiștri militari și subofițeri și 17 angajați civili (Timofte, 2003, pp. 12-13. Document publicat și în: Herbstritt & Stejărel, 2005, pp. 436-437).

Concluzii

Războiul Rece a fost, dincolo de acțiunile vizibile dintre cele două tabere ideologice, un război total între serviciile de securitate și informații, având ca scop final câștigarea acestuia. România, țară aflată în sfera de influență sovietică și membră a Organizației Tratatului de la Varșovia din 1955, avea să fie ținta unor agresiuni informaționale coordonate de sovietici, prin programul de măsuri active, ca urmare a definirii unei linii de politică

externă și a unui comunism de tip național, prin *Declarația din Aprilie 1964*. Distanțarea României de Uniunea Sovietică a generat schimbări profunde în cadrul serviciilor de securitate și informații românești.

Geneza înființării Unității Militare anti-țările socialiste trebuie căutată în contextul Revoluției din Ungaria din 1956 și a retragerii trupelor sovietice din România în 1958. În perioada 1956-1958, sunt alocate primele resurse umane și financiare pentru crearea unui mic birou contrainformativ, însărcinat cu contraspionajul împotriva țărilor socialiste. Biroul contrainformativ special anti-țările socialiste va evolua, pe măsură ce Securitatea din România a fost exclusă treptat din programul de transformări al KGB, inițiat între 1962-1964, în celelalte țări membre ale OTV. Menționăm că din 1965, România a fost lăsată pe dinafară în privința strategiei de război a Organizației Tratatului de la Varșovia.

Biroul de contraspionaj anti-țările socialiste va fi transformat în 1969 într-o unitate militară, aflată în subordinea Departamentului de Informații Externe, pentru ca de la începutul anului 1977, să fie trecută în subordinea directă a ministrului Teodor Coman și a adjunctului acestuia Nicolae Pleșiță, iar după defecțiunea lui Pacepa să devină unitate complet independentă. Unitatea Militară anti-țările socialiste a fost condusă de colonelul Aurel Mircea în perioada 1963-1965, de colonelul Constantin Iosif în perioada 1965-1985 și de generalul Victor Neculicioiu în perioada 1985-1989. Această structură, unică în cadrul țărilor membre ale Organizației de la Varșovia, a fost încadrată tot timpul cu un personal calificat și a desfășurat o activitate asiduă pe tot parcursul existenței sale. Menționăm că, de la momentul înființării și până la desființare, Unitatea Militară anti-țările socialiste a funcționat în contradicție cu principiile Organizației Tratatului de la Varșovia.

Unitatea Militară anti-țările socialiste a fost un răspuns profesionist al Securității împotriva agresiunilor informaționale sovietice, chiar dacă în timpul activității sale au existat momente, când cei care au condus-o au făcut posibilă, printre altele, verificarea agenturilor țărilor socialiste care activau în România.

Bibliografie

A. Arhive

1. Arhivele Centrale de Stat Bulgare, Sofia, Fond 1-B, înregistrarea 64, dosar nr. 417, „Decizia Biroului Politic al C.C. al P.C.B. privind activitatea de informații împotriva Chinei”, 20.09.1972, în *C.W.I.H.P.*
2. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), fonduri:
  - i. Documentar, dosare nr.: 87 vol. 1, partea II; 3447, vol. 2; 13073, vol. 2; 13.313.
  - ii. Direcția Juridică (D.J.), dosare nr.: 3642.
  - iii. F.C.X., dosare nr.: 2; 8; 9; 11; 186; 187; 236; 249; 282; 295; 401; 402; 406; 482; 492; 523; 557; 2904. vol. 1, 2, 5.
3. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), fonduri:
  - i. Problema 220/U.R.S.S., dosar nr.: 1203/1986.
4. Arhivele Ministerului de Interne, Sofia, Fond 1, înregistrarea 10, dosar nr. 879, „Notă informativă cu privire la întâlnirea de la Sofia dintre Iuri Andropov și conducerea Ministerului de Interne bulgar”, 05.05.1972, în *C.W.I.H.P.*
5. Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fonduri:
  - i. Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Secția Cancelarie, dosar nr.: 10/1963.

B. Documente editate

1. CNSAS, *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode (1948-1967)*, vol. II (1967-1989), documente editate de Florica Dobre (coord.), doc. nr. 109, București, Editura Enciclopedică, 2006.

C. Lucrări Speciale

1. Andrew, Cristopher & Mitrokhin, Vasili, (2005). *The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World*, New York, Basic Books.
2. Andrew, Cristopher & Gordievski, Oleg (1994). *KGB – Istoria secretă a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, traducere de Doina Mihalcea – Știucă, București, Editura All.
3. Bittman, Ladislav (1972). *The Deception Game: Czechoslovak Intelligence in Soviet Political Warfare*, Siracusa, Syracuse University Research Corporation.
4. Constantin, Ion (2015). *Problema Basarabiei în discuțiile româno – sovietice din timpul Războiului Rece, 1945-1989*, București, I.N.S.T..
5. Herbstritt, Georg & Olaru, Stejărel (2005). *Stasi și Securitatea*, București, Editura Humanitas, Bucharest, Humanitas Publishing House.
6. Kalughin, Oleg & Montaigne, Fen (1994). *The First Directorate: My 32 Years in Intelligence and Espionage Against de West*, New York, Saint Martin's Press.
7. Pelin, Mihai (1997). *Culisele spionajului românesc: DIE 1955-1980*, București, Editura Evenimentul Românesc, Bucharest, The Romanian Eveniment Publishing House.
8. Scurtu, Ioan & Hlihor, Constantin (1994). *Complot împotriva României. 1939-1947*, București, Academia de Înalte Studii Militare, 1994.

9. Timofte, Alexandru – Radu (coord.) (2003). *Reforma Serviciului Român de Informații*, București, Editura A.N.I.
10. Troncotă, Cristian (2014). *Duplicitarii: o istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România: 1965-1989*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Elion.
11. Verona, Sergiu (1992). *Military occupation and diplomacy. Soviet troops in Romania. 1948-1955*, London, Duke University Press.
12. Watts, Larry L. (2011). *Ferește-mă, Doamne, de prieteni...Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*, traducere din limba engleză de Camelia Diaconescu, București, Editura RAO.

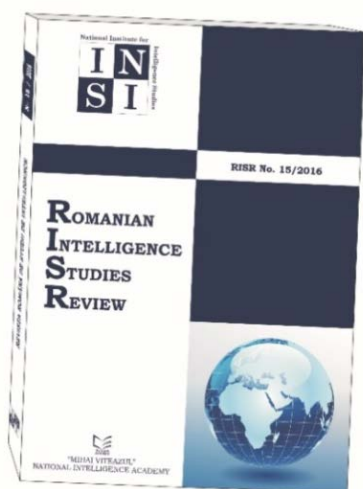
D. Articole

1. Garthoff, Raymond L. (1995). "When and Why Romania Distanced Itself from the Warsaw Pact", in *Cold War International History Project (C.W.I.H.P.)*, Bulletin N° 5.
2. Zagoneanu, Gheorghe, (1982). „Unele aspecte cu privire la perfecționarea activității de informare. Contribuția unităților centrale și teritoriale de securitate la valorificarea operativă și eficientă a informațiilor”, în *M.I. – D.S.S. – Periodicul Securitatea*, nr. 3(59) – 1982, București.

FOCUS ACADEMIC

INVITAȚIE LA CONTRIBUȚII Revista Română de Studii de Intelligence

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” publică, prin Institutul Național de Studii de Intelligence (INSI), Revista Română de Studii de Intelligence, publicație de calitate, indexată în bazele de date internaționale, editată în limbile română și engleză, a cărei apariție este bi-anuală. Scopul jurnalului este de a crea un cadru adecvat pentru dezbateră academică și o platformă accesibilă practicienilor, cercetătorilor, academicienilor și doctoranzilor deopotrivă. Se dorește, astfel, împărtășirea cunoașterii sub forma articolelor științifice de înaltă calitate, care au la bază demersuri de cercetare

empirică sau teoretică, sub forma studiilor de caz, a metodelor și simulărilor analitice, precum și a recenziilor din literatura de specialitate, cu relevanță pentru domeniul studiilor de securitate și intelligence, cât și pentru alte domenii științifice conexe.

Temele de interes includ, fără a se limita la acestea:

- Paradigme de securitate în secolul al XXI-lea;
- Mediul internațional și regional de securitate;
- Strategii și politici de securitate;
- Cultura de securitate și diplomația publică;
- Intelligence în secolul al XXI-lea;
- Analiza de intelligence;
- Intelligence din surse deschise (OSINT);
- Istorie și memorie în intelligence.

Acceptarea și publicarea manuscriselor este condiționată de o recenzie prealabilă. Articolele vor fi selectate pentru publicare în funcție de relevanța pentru tematica revistei, originalitate și corectitudine științifică, ținând cont în același timp de respectarea normelor de publicare. Materialele care au fost publicate anterior sau acceptate spre publicare în alte reviste nu vor fi incluse în portofoliul RRSI. Recenzarea manuscriselor este realizată de către cel puțin doi recenzori independenți, care dețin expertiză în problematica abordată.

Autorii sunt rugați să urmeze stilul APA de citare. Vă rugăm să vizitați www.apastyle.org, pentru a afla mai multe detalii despre stilul APA, precum și site-ul www.animv.ro, pentru mai multe informații privind condițiile și oportunitățile de publicare.

Termenele limită de trimitere a manuscriselor sunt 1 februarie și 1 iulie. Autorii interesați în publicarea unui articol în RRSI sunt invitați să trimită propunerile electronic în format .doc/.docx pe adresa de email rrsi@sri.ro, cu titlul *RRSI propunere articol*.

COLEGIUL REFERENȚILOR ȘTIINȚIFICI**Dragoș ARDELEANU**

– lect. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Cristian BARNĂ

– prof. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Sorin CHIȚU

– expert Serviciul Român de Informații

Cristian CIOBANU

– dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Ella CIUPERCĂ

– conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Irena CHIRU

– prof. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Constantin DEGERATU

– prof. univ. dr. Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”

Valentin FILIP

– dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Niculae IANCU

– conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Ligia LEAUA

– conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Sergiu MEDAR

– prof. univ. dr. Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Karin MEGHEȘAN

– conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Veronica MIHALACHE

– conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Gabriel NEDELA

– lect. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Alina PĂUN

– expert Serviciul Român de Informații

Bogdan PRISECARU

– expert Serviciul Român de Informații

Gabriel SEBE

– lect. univ. dr. Universitatea din București

Marian SEBE

– prof. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Appearing twice a year, the review aims to place debates in intelligence in an institutional framework and thus facilitating a common understanding and approach of the intelligence field at national level.

The target audience ranges from students to professionals, from the general public to those directly involved in intelligence research and practice.

ISSN - 2393-1450
ISSN-L - 2393-1450

**“MIHAI VITEAZUL”
NATIONAL INTELLIGENCE ACADEMY**

National Institute for Intelligence Studies

20, Odăi Str.
Bucharest 1 - ROMANIA
Tel: 00 4021 410 60 65
Fax: 00 4021 402 23 39
e-mail: rrsi@sri.ro

www.animv.ro